

Громадська рада при Держрибагентстві

**ГРОМАДСЬКА ЕКСПЕРТИЗА
ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО АГЕНТСТВА
УКРАЇНИ З РОЗВИТКУ МЕЛІОРАЦІЇ, РИБНОГО
ГОСПОДАРСТВА ТА ПРОДОВОЛЬЧИХ ПРОГРАМ
ЗА ПЕРІОД 2022-2023 рр.
(експертні пропозиції)**

Київ - 2024 р.

ЗАТВЕРДЖЕНО:

**Громадською радою при
Держрибагентстві
(Протокол засідання № 17
від 25.04.2024 р.)**

**ГРОМАДСЬКА ЕКСПЕРТИЗА
ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО АГЕНТСТВА
УКРАЇНИ З РОЗВИТКУ МЕЛІОРАЦІЇ, РИБНОГО
ГОСПОДАРСТВА ТА ПРОДОВОЛЬЧИХ ПРОГРАМ
ЗА ПЕРІОД 2022-2023 рр.
(експертні пропозиції)**

Наказ Державного агентства розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм *«Про проведення громадської експертизи діяльності Державного агентства розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм Громадською радою при Держрибагентстві»*
(№ 57 від 07.02.2024 р.)

Рецензія:

- 1. Р. Новіцький - д.б.н., професор**
- 2. О. Сидоренко - д.т.н., професор**

Консультанти:

- 1. В. Петриченко - сільськогосподарський експерт-дорадник**
- 2. С. Черемісін - сільськогосподарський експерт-дорадник**

Зміст

Громадська експертиза діяльності Держрибагентства за період 2022-2023 рр. (<i>експертні пропозиції</i>).....	4
Інформація щодо проведення громадської експертизи.....	4
Матеріали (<i>документи та інформація</i>) на підставі яких була проведена громадська експертиза.....	8
Громадська експертиза діяльності Державного агентства України з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм за період 2022-2023 рр.....	9
Обґрунтування необхідності проведення громадської експертизи.....	19
Обґрунтована оцінка діяльності Держрибагентства, ефективності прийняття і виконання ним рішень, програм, реалізації владних повноважень за 2022-2023 рр.....	20
1. Законодавство.....	20
2. Охорона, регулювання та промисел водних біоресурсів.....	34
3. Аквакультура.....	52
4. Марикультура.....	61
5. Спеціальні товарні рибні господарства (<i>СТРГ</i>).....	65
6. Відновлення рибопромислового флоту.....	75
7. Відновлення водних біоресурсів.....	85
8. Рибопереробка, якість рибопродукції.....	91
9. Запобігання корупції.....	98
10. Любительське (<i>рекреаційне</i>) рибальство.....	102
11. Наука.....	110
12. Міжнародна діяльність.....	114
13. Інвестиційна привабливість підприємств галузі.....	121
14. Робота основних підрозділів Держрибагентства.....	125
15. Проблеми галузі.....	134
16. Прогнози.....	152
17. Підсумкова оцінка діяльності Держрибагентства та ефективність прийняття і виконання їм рішень, програм, реалізації владних повноважень.....	157
18. Експертні пропозиції. щодо розв'язання суспільно-значущих проблем та підвищення ефективності діяльності Держрибагентства.....	159

**ГРОМАДСЬКА РАДА
ПРИ ДЕРЖАВНОМУ АГЕНТСТВІ УКРАЇНИ З РОЗВИТКУ
МЕЛІОРАЦІЇ, РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА
ТА ПРОДОВОЛЬЧИХ ПРОГРАМ**

04053, м. Київ, вул. Січових Стрільців, 45-а. тел. 050 828 17 90, vskarlat@ukr.net

---

№ 40-2/4 від 25.04.2024 р.

**ГРОМАДСЬКА ЕКСПЕРТИЗА
діяльності Державного агентства України
з розвитку меліорації, рибного господарства
та продовольчих програм за період 2022-2023 рр.
(експертні пропозиції)**

Рішення про проведення громадської експертизи прийнято на засіданні Громадської ради при Держрибагентстві (*Протокол № 14 від 18.01.2024 р.*).

Висновки та рекомендації громадської експертизи затверджені на засіданні Громадської ради при Держрибагентстві (*Протокол № 17 від 25.04.2024 р.*).

Громадська експертиза проведена за період 2022-2023 рр.

Інформація про ініціатора громадської експертизи:

Громадська рада при Держрибагентстві (утворена Наказом від 28.05.2021 № 225).

Адреса: 04053, м. Київ, вул. Січових Стрільців, 45-а

Електронна пошта: vskarlat@ukr.net

тел. 050 828 17 90

Нормативно-правові акти, що регламентують проведення громадської експертизи:

- "Порядок сприяння проведення громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади", затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 05.11.2008 р. № 976.

- "Положення про Громадську раду при Держрибагентстві".

Підстави для проведення громадської експертизи:

- Запит Громадської ради при Держрибагентстві на проведення громадської експертизи діяльності Державного агентства розвитку

меліорації, рибного господарства та продовольчих програм № 27/4 від 31.01.2024 р..

- Наказ Державного агентства розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм № 57 від 07.02.2024 р.; «Про проведення громадської експертизи діяльності Державного агентства розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм Громадською радою при Держрибагентстві».

Предмет громадської експертизи:

Діяльність Державного агентства України з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм та її відповідність вимогам основних завдань Держрибагентства за період 2022-2023 рр.:

- реалізація державної політики у сфері рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання та відтворення водних біоресурсів, регулювання рибальства, продовольчого забезпечення, меліорації земель та експлуатації державних водогосподарських об'єктів комплексного призначення, міжгосподарських зрошувальних і осушувальних систем;

- внесення на розгляд Міністра аграрної політики та продовольства пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання та відтворення водних біоресурсів, регулювання рибальства, продовольчого забезпечення, меліорації земель та експлуатації державних водогосподарських об'єктів комплексного призначення, міжгосподарських зрошувальних і осушувальних систем., громадська антикорупційна експертиза нормативно-правових актів розроблених Держрибагентством за 2022 рік та 2023 рік.

Мета громадської експертизи:

Ø Проведення аналізу діяльності Державного агентства України з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм за період 2022–2023 рр.

Ø Проведення громадської антикорупційної експертизи нормативно-правових актів розроблених Держрибагентством за 2022 р. та 2023 р.

Ø Оцінка якості, обґрунтованості, ефективності розроблених Держрибагентством законів та нормативно-правових документів за

період 2022-2023 рр. (в тому числі тих, які стосуються гармонізації законодавства України із законодавством Євросоюзу в галузі рибного господарства).

Ø Надання на основі результатів громадської експертизи висновків, рекомендацій та пропозицій для врахування їх Держрибагентством при вирішенні суспільно-значущих проблем розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм.

Відомості про експертів, які проводили експертизу

Члени робочої групи з проведення громадської експертизи - члени Громадської ради при Держрибагентстві:

1. **Азарков Іван Володимирович** - "Вінницька обласна асоціація рибоводів «СОЮЗ» - голова.
2. **Бойко Ярослав Борисович** - "Громадська організація «Клуб рибалок України – ЮЕЙ ФІШИНГ КЛУБ - голова.
3. **Дена Роман Іванович** - "Благодійний фонд «Сокіл»" - голова.
4. **Крачок Олександр Васильович** - "Громадська організація «Рибалки Дністра та Дністровського лиману»" - голова.
5. **Новіцький Роман Олександрович** – доктор біологічних наук, професор, керівник наукових програм Дніпропетровської обласної громадської організації «Дніпровська природна інспекція».
6. **Скарлат Віктор Петрович** - Громадська організація «Спілка ветеранів рибного господарства України» - голова.
7. **Черемісін Сергій Олександрович** - Громадська організація «Червонооскільська промислова ліга» - (голова) ("Кваліфікаційне Свідоцтво сільськогосподарського експерта-дорадника № 22, Ідентифікаційний номер - 8102172900 від 04.07.2018 р.) - консультант.

Члени робочої групи з проведення громадської експертизи - працівники Держрибагентства:

1. **Зінченко Андрій Миколайович** - заступник директора департаменту - начальник управління організації використання водних біоресурсів Департаменту організації використання водних біоресурсів, аквакультури та наукового забезпечення Держрибагентства.
2. **Златогорський Олександр Євгенович** - заступник начальника

відділу організаційної роботи взаємодії із ЗМІ та роботи з громадськістю Управління організаційної роботи та документообігу Держрибагентства.

3. **Коцур Альона Ігорівна** - головний спеціаліст відділу правового забезпечення діяльності Юридичного департаменту Держрибагентства.

4. **Лемак Михайло Степанович** - начальник Управління організаційної роботи та документообігу Держрибагентства.

5. **Матвієнко Олена Володимирівна** - Начальник Управління організаційної роботи та документообігу Держрибагентства.

6. **Новіков Олег Володимирович** - завідувач сектору з питань запобігання корупції Держрибагентства.

7. **Ногарєв Олексій Вадимович** - заступник директора Департаменту - начальник управління наукового забезпечення іхтіології та аквакультури Департаменту організації використання водних біоресурсів, аквакультури та наукового забезпечення Держрибагентства.

8. **Прокопенко Марина Василівна** - начальник відділу узагальнення інформації та простежуваності водних біоресурсів та ведення реєстру рибогосподарських водних об'єктів Управління організації використання водних біоресурсів Департаменту організації використання водних біоресурсів, аквакультури та наукового забезпечення Держрибагентства.

9. **Панькова Валентина Володимирівна** - секретар Громадської ради при Держрибагентстві.

Голова робочої групи з проведення громадської експертизи -
Скарлат Віктор Петрович - голова Громадської ради при Держрибагентстві.

Відповідальна особа за забезпечення взаємодії з Громадською радою при Держрибагентстві -
Матвієнко Олена Володимирівна - начальник Управління організаційної роботи та документообігу Держрибагентства.

Консультант:

Петриченко Володимир Валерійович з (Кваліфікаційне Свідоцтво сільськогосподарського експерта-дорадника № 11, Ідифікаційний номер - 2622700719 від 04 липня 2018 р.).

Матеріали (документи та інформація), на підставі яких була проведена громадська експертиза

1. Документи та інформація, яка розміщена на офіційному веб-сайті Держрибагентства:

✓ Положення про Держрибагентство.

✓ Нормативно-правові засади діяльності (*Кодекси України, Закони України, Акти Кабінету Міністрів України, Накази Мінагрополітики, Міжнародні правові акти*)..

✓ Документи Громадської ради при Держрибагентстві, Науково-технічної ради, Науково-промислової ради, Колегії.

✓ Структури Держрибагентства.

✓ Документи які стосуються промислового рибальства, любительського рибальства, аквакультури, марікультури, СТРГ, відтворення водних біоресурсів, відновлення рибпромислового флоту України, інвестиційної привабливості підприємств галузі, ветеринарного заезпечення, рибоохоронної діяльності, імпорту/експорту осетрових, регуляторної діяльності, наукової діяльності, міжнародної діяльності, використання державного майна, антикорупційної діяльності, гуманітарної допомоги, фінансової звітності, дозвільної системи, планів роботи та звітів, відкритих даних Держрибагентства, новин, архівів, відео, аукціонів, тощо.

2. Інформація, яка надана Держрибагентством на запит Громадської ради при Держрибагентстві на проведення громадської експертизи діяльності Держрибагентства № 27/4 від 31.01.2024 р.

3. Документи та інформація, які надійшли до Робочої групи з проведення громадської експертизи від підприємств галузі рибного господарства України, громадських організацій, громадян України.

4. Матеріали, які стосуються розвитку галузі рибного господарства України, розроблені членами Громадської ради при Держрибагентстві та які надані Держрибагентству у 2022-2023 рр.

5. Наукові публікації, розміщені у відкритому доступі, які стосуються рибного господарства.

6. Відомості про проведення засідання Робочої групи (1-9 додаються).

Громадська експертиза діяльності Державного агентства України з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм за період 2022-2023 рр.

Обґрунтування необхідності проведення громадської експертизи

Продукція з риби та інших водних біоресурсів містить комплекс необхідних складових для повноцінного харчування людини (*незамінні амінокислоти, вітаміни А, Д, В-12, мікроелементи: фосфор, кальцій, магній, кобальт, калій, йод, мідь та інші, які регулюють рН і осмотичний тиск клітин організму, забезпечують роботу серцево-судинної, дихальної, нервової системи та головного мозку*), при чому деякі з них відсутні в будь-яких інших продуктах.

Тривала нестача цих елементів веде до психічних та інших захворювань, особливо у дітей.

Насичення українських ринків дешевою та якісною рибопродукцією значною мірою визначає сталий та довгостроковий розвиток галузі.

Сама галузь повинна гарантовано зі значним запасом міцності забезпечувати продовольчу безпеку та незалежність країни в секторі рибопродукції, незалежно від негативних зовнішніх умов (*війни, природні катаклізми, пандемії, тощо*).

Разом з іншими підрозділами аграрного та промислового комплексів держави, рибне господарство повинно забезпечувати свій внесок у вирішення проблем економічної незалежності, всебічного розвитку економічної потужності країни, зайнятості та зростання добробуту її населення.

Забезпечення умов для сталого розвитку галузі рибного господарства України є важливішою функцією держави. Тому, з метою покращення системи управління її рибогосподарським комплексом, Громадській раді при Держрибагентстві було необхідно провести громадську експертизу діяльності Держрибагентства на її відповідність вимогам основних завдань Положення органу державної виконавчої влади за період 2022-2023 рр.

На прикінці минулого сторіччя Україна досягла значних успіхів у розвитку морського та океанічного рибальства, рибальства у морських прибережних водах Азово-Чорноморського басейну, внутрішніх водоймах, а також у розвитку аквакультури і марікультури (*випуск продукції цієї індустрії сягав близько 1,12 млн. тонн/рік*).

Але вже наприкінці 1990-х років обсяг загального виробництва рибопродукції скоротився майже у 6 разів. Було втрачено низку районів промислу, значно скоротилися і морально застаріли виробничі потужності рибопромислових, рибогосподарських, судноремонтних, рибопереробних, логістичних, торгових, допоміжних, науково-дослідних підприємств, перестали готувати фахівців рибного господарства заклади галузевої освіти, тощо.

Фінансово-економічні та інші труднощі початкового періоду становлення держави не могли не відбитися на стані матеріально-технічної бази всіх підприємств галузі, яка потребує зараз серйозної відновлення, реконструкції або модернізації.

Одночасно знижувався один із головних показників стану продовольчої безпеки країни - середньодушове споживання рибної продукції власного виробництва з 21,5 кг/рік у 1997 р. до 1 кг/рік у 2022 р. Загальне споживання рибопродукції зараз складає 10,5 кг/рік на 1 людину, але це досягається в основному за рахунок імпорту.

Питома вага імпорту стихійної і некоординованої складової національного ринку рибопродукції стабільно зростала з 8 % у 1991 р. до майже 92 % у 2023 р.

Такі показники не можуть задовільняти потреби населення на внутрішнього ринку в умовах війни з РФ, яка додатково вимагає збільшення обсягів власного виробництва рибопродукції з одночасним зменшенням його собівартості. Неефективні заходи з боку держави, які були спрямовані на виправлення ситуації в останнє десятиліття, на фоні практичної відсутності фінансування галузі рибного господарства з боку держави не дали бажаних результатів.

Всі зовнішні та внутрішні глобальні чинники спаду економіки країни в цілому і затяжної рецесії галузі рибного господарства мають у своїй основі суб'єктивне походження:

Ø Відмова уряду від безпосереднього управління галуззю рибного господарства..

Ø Відсутність дієвих механізмів підтримки вітчизняних рибогосподарських підприємств.

Ø Бездіяльність у висновку міжурядових угод на вилов риби в зонах іноземних держав і конвенційних вод.

Ø Припинення експедиційного лову у районах Світового океану, багатих промисловими запасами риби та морепродуктів.

Ø Скасування дотацій і кредитів під сезонний характер і тривалий промисловий цикл.

Ø Скасування дотацій на вирощування рибопосадкового матеріалу, тощо.

Сукупність цих негативних факторів спричинила порушення системи управління рибним господарством як цілісним виробничим комплексом, втрату традиційних районів рибальства в закордонних водах, фактичне припинення робіт по відтворенню рибних запасів і відновленню рибогосподарського потенціалу водойм України, фінансову неспроможність і стагнацію рибогосподарських підприємств, інноваційну відсталість при старінні устаткування та технологій, занепад традиційних рибогосподарських регіонів, продовольчу залежність від імпорту риби і рибопродуктів, падіння споживання риби на душу населення.

На даний час Держрибагентство:

- не може контролювати навіть 1% потенціалу галузі при тому, що немає дієвих механізмів впливу на інші 99% продуктивних чинностей галузі;

- не має можливості ринкового керування;

- не може розробити необхідну законодавчу платформу для забезпечення інвестиційної привабливості рибпромислових, рибогосподарських і рибопереробних підприємств, що повинно стати фундаментом їх сталого розвитку.

Усе це та інше і є основною причиною рецесії галузі рибного господарства України.

Приведені негативні тенденції в національному рибальстві, аквакультурі та марікультурі не можуть забезпечити внутрішній ринок України важливою білковою продукцією. Ці тенденції набувають загрозливого характеру, негативно впливають на економічний потенціал і міжнародну залежність держави від рибного імпорту.

На сьогодні є два шляхи насичення внутрішнього ринку рибопродукції: **1. національне виробництво** та **2. імпорт**.

Перший шлях для України традиційно був переважним. Держава отримувала якісну продукцію за доступними цінами. Значний імпульс в цьому напрямку здійснено у 1980-х роках минулого сторіччя за рахунок розвитку аквакультури на внутрішніх водоймах країни, морського прибережного, морського та океанічного рибальства.

Україна наприкінці минулого століття ще значилася в першій десятці світових виробників цієї продукції. Але, втрата рибпромислового флоту у 1994-2004 рр. позбавила Україну можливості ведення промислу у водах за межами її юрисдикції.

Також, в результаті економічних негараздів у державі, *втілення* корупційних схем колишнім керівництвом галузі, свідоме *знищення* державою структури обласних рибокомбінатів в результаті приватизації, а також *прийняття* низки законів (*Земельний Кодекс України, Водний Кодекс України, Закон України "Про оцінку впливу на довкілля"* та *низки інших*), які не відповідають сучасним вимогам господарювання на десятиліття не дали Україні можливості *забезпечувати* себе якісною рибопродукцією та *розвивати* свої рибогосподарські, рибпромислові та інші підприємства галузі.

Усі ці негативні тенденції, починаючи з 2004 р., а також війна з РФ у разі зменшили *виробництво власної рибопродукції*.

Другий шлях для України - **імпорт**. Цей шлях за рахунок значного зменшення власного виробництва рибопродукції набув суттєвого розвитку. Інтереси бізнесу превалюють на фоні відсутності відповідної уваги до цих процесів з боку держави і в наслідок стихійності та безконтрольності рибного імпорту, на національному ринку спостерігається поступове зростання цін на усю імпортну рибопродукцію. При цьому її якість помітно знижується (*у 2008 р. ветеринарні вимоги були послаблені, що вкрай негативно вплинуло на якість імпоротної рибопродукції*).

В результаті все більше видів рибопродукції перешли у розряд недоступного дефіциту для значної кількості населення країни, а раціон основної маси українського споживача був переорієнтований на обмежену м'ясну дієту (*яка є менш корисна для людини*).

Показники виробничої діяльності та фінансові показники провідних галузевих підприємств України свідчать про те, що

галузеві підприємства не мали і не мають до сих пір можливості виходу на оптимальної потужності з різних причин, таких як:

1. *Обмеженість* квот вилову риби, нераціональний їх розподіл на аукціонах. Це не дає можливості вести рентабельно своє господарство і спонукає рибпромислові підприємства на природоохоронні правопорушення.

2. *Вирощування* не тільки товарної риби, а і молоді в водоймах по екстенсивній технології, який значно зменшує загальну рибопродуктивність водойм і негативно впливає на фінансовий стан підприємств.

3. *Відсутність* оборотних коштів не дає можливості додержуватися технологій вирощування риби, підтримувати у належному ветеринарному та санітарному стані водойми та допоміжні об'єкти підприємств, виплачувати своєчасно заробітну плату працівникам, сплачувати податки, розвивати підприємства, тощо.

4. *Труднощі* з реалізацією рибопосадкового матеріалу та товарної риби за рахунок відсутності оборотних коштів рибогосподарських підприємств, пов'язаних з дефіцитом фінансових ресурсів кредитної системи, високої собівартості риби, неможливості організувати безперебійне постачання риби в різні пори року в торгівельну мережу, ветеринарних обмежень, низької якості вирощеної риби, тощо.

5. *Сплати* значних коштів у бюджет за використання земель водного фонду та оренду гідроспоруд, які значно зменшують обсяг оборотних коштів рибогосподарських підприємств.

6. *Застарілість* матеріально-технічної бази всіх без винятку підприємств галузі, яка потребує значних капіталовкладень та заходів по відновленню основних фондів без яких значне нарощування виробництва рибопродукції та її реалізація *неможлива*.

7. *Відсутність* централізованого матеріально-технічного забезпечення підприємств галузі, в результаті чого підприємства не мають можливості придбати в повному обсязі та за доступними цінами ветеринарні препарати, добрива, корми, спецодяг сіткові матеріали, плавзасоби, спеціальне обладнання, рибоводний інвентар, тощо.

8. *Відсутність* повносистемних маркетингових досліджень в галузі рибного господарства України, які Держрибагентством не

проводяться і які в свою чергу мали б надавати підприємствам обґрунтований орієнтир для впевненого розвитку.

9. *Відсутність* скоординованих дій рибогосподарських підприємств, спрямованих на плановість поставок рибної продукції у торгівельну мережу, на її асортимент, географію постачань, максимально вигідне використання природних можливостей водойм, обсягів вирощування рибопосадкового матеріалу, тощо.

10. *Відсутність* державного механізму відшкодування рибогосподарським підприємствам витрат за зариблення природних водойм залишком рибопосадкового матеріалу.

11. *Витрати* на закупівлю пального та сплати податків рибопромисловими підприємствами внутрішніх водойм та Азово-Чорноморського басейну, які не дають можливості конкурувати з ННН-рибалками (*бракон'єрами*) в питаннях кінцевого ціноутворення.

12. *Відсутність* допоміжних підприємств, які повинні забезпечувати роботу основних рибогосподарських підприємств.

13. *Відсутність* роботи по збільшенню інвестиційної привабливості рибопромислових і рибогосподарських підприємств.

14. *Відсутність* ефективної реструктуризації галузі.

15. *Відсутність* налагоджених механізмів підтримки вітчизняних товаровиробників.

16. *Недолік* цілеспрямованості у висновку міжурядових угод на видобуток риби в зонах іноземних держав і конвенцій.

17. *Згортання* діяльності (*примусове*) багаторічних користувачів водних біоресурсів.

18. *Розрив* горизонтальних і вертикальних зв'язків між підприємствами галузі.

19. *Безліч* структурних перебудов, реформувань, постійних змін керівництва галуззю, які не мають необхідного фаху, досвіду, програм для забезпечення сталого розвитку.

20. *Відсутність* механізмів підтримки вітчизняних товаровиробників.

21. *Припинення* експедиційного лову у Світовому океані, які мають значні промислові запаси риби та безхребетних.

22. *Скасування* дотацій і кредитів під сезонний характер і тривалий промисловий цикл, розрив горизонтальних і вертикальних зв'язків.

23. *Втрата* традиційних районів рибальства в закордонних водах.
24. *Припинення* роботи по відтворенню водних біоресурсів.
25. *Неспроможність* фінансової системи держави і стагнація рибогосподарських підприємств.
26. *Відсталість* держави в питаннях інноваційної політики при старінні устаткування і технологій.
27. *Занепад* традиційних рибогосподарських регіонів.
28. *Зростаюча залежність* держави від імпорту риби та морепродуктів.
29. *Корупція* на всіх рівнях галузевої влади.
30. *Відсутність* доктринальної ідеології галузі, затвердженою відповідним Законом України.

В результаті такої недалекоглядної рибогосподарської політики держави, на даний час лише деякі підприємства галузі працюють у режимі мінімального прибутку.

Решта галузевих підприємств – *безнадійно збиткові!*

Насичення ринку рибопродукції в Україні повинно досягатися виключно за рахунок розвитку національного виробництва.

Імпорт рибопродукції необхідно контролювати обґрунтованими митними тарифами, а також контролювати доцільність ввезення окремих видів рибопродукції (*хоча б на деякий час*).

Проведення структурної перебудови в галузі повинна сприяти створенню справжнього власника виробництва, зацікавленого у випуску якісної рибопродукції для національного ринку.

Для цього потрібно використовувати інструменти реструктуризації підприємств такі як акціонування, передача у власність або у довготермінову оренду засобів і знарядь виробництва, врегулювання питання власності та оренди користувачами рибогосподарських водойм різних форм власності, впровадження державно-приватного партнерства, тощо. Новий підхід до управління галуззю повинен базуватися на відкритості та справедливості в прийнятті рішень, участі в законотворчій роботі всіх працівників галузі, протидії та боротьбі з минулим стилем управління і господарюванням у галузі, такими як *здирництво, хабарництво, надання привілеїв наближеним, переслідування конкурентів, корупція* у всіх проявах, тощо.

Особливу увагу необхідно приділити боротьбі з корупцією на

всіх рівнях галузевої влади, яка унеможлиблює будь які позитивні зрушення та не дає змоги забезпечити об'єктивні передумови для сталого розвитку рибного господарства.

На жаль, за останні 25 років галузь рибного господарства України зменшила виробництво власної рибопродукції більш ніж у 30 разів – з 1 млн. 120 тис. тонн у 1998 р. до 36,4 тис. тонн у 2022 р. Тобто зараз на одного громадянина України припадає ≈ 1 кг/рік при розрахунку 36,5 млн. чоловік в Україні на лютий 2022 р. без окупованих територій. Такий показник складає лише 4,2% від мінімальної медичної норми споживання рибної продукції на рік – 23,7 кг/особу (*затверджена норма часів СРСР*).

В 2023 р. картина суттєво не змінилася.

Головна причина зменшення об'ємів власного виробництва рибопродукції у галузі рибного господарства України на протязі останніх десятиліть лежить не стільки в площині несумлінної роботи Держрибагентства та форс-мажору (*пандемія COVID-19, війна з рф*), а у недосконалій політиці самої держави, яка не враховувала виклики часу, потреби галузі, держави та народу України.

Переважає більшість кадрів, які призначалися на вищі посади в Держрибагентство та його територіальні підрозділи в останні два десятиліття не мають фахової освіти та досвіду практичної роботи в галузі рибного господарства України, хоча видимість не упередженого відбору керівних кадрів підтримувалося офіційними конкурсами, які проводило Національне агентство України з питань державної служби.

За цей період жодна команда, яка приходила майже щорічно в Держрибагентство, не намагалася зупинити поступову стагнацію галузі і тим більше створити об'єктивні законодавчі передумови для сталого, інтенсивного, довготривалого розвитку рибного господарства, з метою гарантованого забезпечення продовольчої безпеки та незалежності України в секторі рибопродукції.

Проведення недосконалої кадрової політики держави по відношенню до галузі рибного господарства України привело до того, що держава прийняла низку законів та нормативно-правових актів, розроблених Держрибагентством у 2022-2023 рр., які в принципі не можуть сприяти розвитку рибного господарства.

Україні для забезпечення її продовольчої безпеки та незалежності в секторі рибопродукції необхідно виробляти

рибопродукції до 1 000 000 тонн/рік.

За збереження нинішніх обсягів імпорту рибопродукції Україна має підвищити виробництво рибопродукції на 600 тис. тонн/рік. Це означає, що Україна має збільшити власне виробництво рибопродукції у 17 разів *(для збереження іноземної валюти імпорт рибопродукції необхідно щорічно зменшувати)*.

Нажаль, цю проблему держава всі 32 роки незалежності не вирішує. Доктрини та програми розвитку галузі *немає!* Законодавство в необхідному напрямку не вдосконалюється, корупція на промислі водних біоресурсів процвітає! Затягування з вирішенням цієї проблеми автоматично тягне за собою:

- Деградацію та спустошення водойм *(у прісноводних водоймах України десятки видів риб уже зникли)*.
- Погіршення екологічного стану водойм.
- Збільшення соціальної напруги серед населення.
- Погіршення здоров'я населення за рахунок недоїдання, відсутності необхідних для організму вітамінів, мікроелементів, білків і жирів, а також зміщенням у співвідношенні споживання необхідних жирів та білків у бік вуглеводів з високим глікемічним індексом.
- Погіршення фінансово-економічного стану рибпромислових та інших підприємств України.

Вирішення цієї проблеми нівелює проблеми та створить сприятливі умови для процвітання галузі рибного господарства України. Маркерами вирішення проблеми треба вважати:

- ✓Збільшення обсягів власного виробництва рибопродукції
- ✓Масовий вихід рибогосподарських та рибопереробних підприємств на зовнішній ринок зі своїм брендом.
- ✓Будівництво рибпромислового флоту прісноводних водойм країни, Азово-Чорноморського басейну, Світового океану.
- ✓Покращення фінансового стану підприємств галузі.
- ✓Забезпечення продовольчої безпеки та незалежності України у секторі рибопродукції на мінімально рівні споживання.
- ✓Розвиток власних комбікормових виробництв, що забезпечать розвиток аквакультури та марікультури в Україні.
- ✓Відновлення рибогосподарського потенціалу водойм при дотриманні всіх екологічних та природоохоронних нормативів *(створення умов для самостійного розвитку аборигенної іхтіофауни)*

та формування здорової екосистеми водоїм).

Громадська рада при Держрибагентстві неодноразово зверталася до керівництва Держрибагентства на протязі 2022-2023 рр. про необхідність зміни вектору галузевої політики, яку воно проводило разом з Мінагрополітики, спрямованої, перш за все, на поповнення держбюджету, а не на розвиток рибного господарства.

Держрибагентство та Мінагрополітики не сприймали і не сприймають аргументи громадськості відносно того, що тільки збільшення об'ємів вирощеної та виловленої риби автоматично (в рази) збільшує надходження коштів у держбюджет України.

А що відбувається зараз? Гроші, які підприємства галузі повинні спочатку вкладати у розвиток власних підприємств йдуть відразу в держбюджет, унеможливаючи в принципі будь який розвиток.

Це - гроші, які вкрадені у галузі під виглядом благої справи.

Це - державний злочин по відношенню до галузі.

Керівники Держрибагентства та Мінагрополітики, нажаль, методично продовжують проводити фінансову та адміністративну політику, яка не сприяє *паліативній* допомозі галузі, спрямованої на її лікування від руйнувної стагнації, а навпаки, проводять політику яка добиває галузь своїми нікому не потрібними "нововведеннями".

Крім того, галузева влада розірвала зворотній зв'язок з підприємствами галузі, громадськими організаціями, Громадською радою при Держрибагентстві.

Одже, був втрачений дієвий механізм використання величезного інтелектуального потенціалу керівників підприємств, фахівців та галузевої громадськості.

Висновок:

Об'єктивна, комплексна громадська експертиза діяльності Держрибагентства за період 2022-2023 рр. з відповідними висновками, прогнозами та пропозиціями дасть можливість керівництву галузі суттєво вдосконалити систему управління рибогосподарським комплексом держави для гарантованого забезпечення продовольчої безпеки та незалежності України в секторі рибопродукції.

Обґрунтована оцінка діяльності Держрибагентства та ефективність прийняття і виконання ним рішень, програм, реалізації владних повноважень за період 2022-2023 рр.

Громадська рада при Держрибагентстві, яка проводила громадську експертизу діяльності Державного агентства України з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм за період 2022-2023 рр., ставила перед собою завдання дослідити відповідність дій центрального органу виконавчої влади "Положенню про Держрибагентство" та виконанню їм основних завдань по головним напрямкам роботи галузі.

1. Законодавство

Громадська експертиза законодавства та нормативно-правової бази галузі рибного господарства України проводилася на основні відповідних маркерів оцінки ефективності діючої законодавчої бази та необхідності розробки законодавчих актів, якої не вистачає для забезпечення умов сталого розвитку:

1. *Запезпечення продовольчої безпеки та незалежності держави в секторі рибопродукції.*
2. *Забезпечення умов сталого та комфортного розвитку підприємств галузі.*
3. *Унеможливлення корупційних зловживань в галузі*
4. *Забезпечення людської справедливості при розподілів сировинної бази галузі, прав на оренду або використання рибогосподарських водних об'єктів, тощо.*
5. *Унеможливлення посягань на галузевий бізнес з боку усякого роду рейдерства, в тому числі державного.*
6. *Забезпечення умов для розвитку рибпромислового флоту.*
7. *Забезпечення умов для розвитку аквакультури і марікультури.*
8. *Забезпечення умов для розвитку промислу у внутрішніх водоймах України, Азово-Чорноморському басейні, територіальних водах іноземних держав, Світовому океані.*
9. *Забезпечення умов для сталого розвитку Спеціальних*

товарних рибних господарств (СТРГ).

10. *Забезпечення умов для відтворення водних біоресурсів, відновлення рибпромислових водойм.*

11. *Забезпечення (де це необхідно) умов для організації Державно-приватного партнерства.*

12. *Забезпечення умов для запобігання корупції.*

Стратегія розвитку галузі рибного господарства України на період до 2030 р.

Прийнята Кабінетом Міністрів "Стратегія розвитку рибного господарства України на період до 2030 р." (02.05.2023 р. № 402-р).- це загальний, недеталізований план дій для підприємств галузі, Держрибагентства з його регіональними підрозділами, територіальних громад та керівництва регіонів, що повинен охоплювати семирічний проміжок часу, в якому мав бути сформульований спосіб досягнення головної мети.

В Стратегії визначені цілі та завдання галузі рибного господарства на період до 2030 р. Однак, конкретних маркерів досягнення цих цілей не має (цифри, формулювання, досягнення).

Яких об'ємів виробництва галузь повинна досягти? Є тільки напрямки... А саме відсутність кінцевих об'ємів виробництва нівелює цінність усієї Стратегії. Без маркерів - це просто ідеологічний документ стратегічного планування. По цьому документу працювати не можна!

Завданням Стратегії для досягнення її головної мети мали б бути визначені наявні ресурси галузі (сировинні, виробничі, фінансові, кадрові, природні, екологічні, наукові, соціально-економічні, тощо) та їх ефективне використання. Не вистачає також визначення головних - проривних напрямків розвитку галузі, плану дій нормативно-правової бази для їх реалізації. Крім того, у цілях розвитку рибного господарства України немає жодного слова відносно відновлення рибпромислового флоту. Адже саме рибпромисловий флот може і має забезпечити на 85-90% продовольчу безпеку і незалежність України в секторі рибопродукції. Як це можна було не врахувати?

Саме відновлення рибпромислового флоту повинно бути стратегічною ціллю галузі рибного господарства України!

**Громадський моніторинг
за врахуванням Держрибагентством пропозицій та зауважень
громадськості, забезпеченням ним прозорості та відкритості
своєї діяльності, а також дотриманням нормативно-правових
актів, спрямованих на запобігання та протидію корупції
(Положення про ГР Наказ № 559 від 21.12.2019 р., п. 4/4.)**

Таблиця 1

№ з/п	Основні пропозиції надані Держрибагентству	Дата пропозиції	Що враховано	Примітка
Законодавство				
1	Рекомендувати Держрибагентству вирішити питання функціонування рибпромислового флоту внутрішніх водойм України з Міністерством аграрної політики та продовольства України, а також з Міністерством інфраструктури України через внесення відповідних змін в Закон України «Про внутрішній водний транспорт» від 03.12.2020 № 1054-IX.	21.10 2021 р. Протокол № 8		Реакції немає
2	Звернення повторно до Держрибагентства з пропозицією створення спільної робочої групи з розробки нової редакції постанови Кабінету Міністрів України від 25.11.2015 № 992.	17.02.2022 р. Протокол № 3		Реакції немає
3	Пропозиції ГР щодо необхідності створення Робочої групи при Держрибагентстві для розробки законодавства галузі.	15.09.2022 р.		Реакції немає
4	Пропозиції ГР щодо розробки ЗУ: Ø "Кодекс рибного господарства" с "Доктриною розвитку р/г до 2050 р." Ø "Про розвиток р/г до 2030 р. Ø ""Про відновлення р/п флоту України". Ø "Про збереження осетрових видів риб".	17.11.2022 р.		Реакції немає
5	Пропозиції ГР щодо правильної організації марикультури.	09.12.2022 р.		Реакції немає
6	Стратегія розвитку р/г до 2030 р. Пропозиції ГР (на 7 аркушах).	27.12.2022 р.		Не враховано
7	Теоретичне обґрунтування необхідності розробки ЗУ: "Кодекс рибного господарства" с "Доктриною розвитку р/г до 2050 р." "Про розвиток р/г до 2030 р. "Про відновлення р/п флоту України". "Про збереження осетрових видів риб".	19.01.2023 р.		Реакції немає
8	Пропозиції ГР щодо отримання грантів на формування осетрових маточних стад.	19.01.2023 р.		Відмова від грантів
9	Пропозиції ГР щодо "Програми відновлення роботи рибовідтворювальних заводів Херсонської області під час воєнного стану". Створення "Благодійного фонду розвитку рибного господарства України".	27.02.2023 р.		Реакції немає

10	Виступ, аналіз стану та пропозиції по реформі законодавства в аквакультурі на засіданні робочої групи за напрямом «Аквакультура»	27.01.2022р		Реакції немає
11	Пропозиції Лержрибагентству з обґрунтуванням змін до Податкового кодексу України щодо земель водного фонду, призначених для аквакультури	01.02.2022р		Реакції немає
12	Лист до Робочої групи при Мінагрополітики щодо аналізу стану в аквакультурі, пропозиції, рекомендації	29.04.2022р		Реакції немає
13	Лист-пропозиції до Робочої групи при Мінагрополітики щодо необхідності змін в Типовому договорі оренди земель водного фонду	06.09.2022 р		Реакції немає
14	Виступи на кожному засіданні робочих груп при Держрибагентстві, Мінагрополітики про необхідність змін законодавчої, нормативно-правової бази в аквакультурі, аналіз регуляторного впливу, конкретні пропозиції до Водного кодексу України, Земельного кодексу України, Податкового кодексу України, ЗУ «Про аквакультуру», інші.	2022 рік		Реакції немає

Любительське рибальство

1	Пропозиції по правилах любительського рибальства	16.12.2022 р.		Враховані

Протидія корупції

1	ГР надіслала матеріали стосовно можливих правопорушень на Карачунівському водосховищі (м. Кривий Ріг) до сектору протидії корупції Держрибагентства для надання правової оцінки.	01.07.2021 р. Протокол засідання ГР № 4		Реакції немає
2	Рекомендувати керівництву Держрибагентства терміново провести службову перевірку діяльності керівника Київського рибоохоронного патруля В. Мухіна щодо незаконного втручання в роботу підприємств аквакультури України та результати відповідної перевірки надати громадській раді на наступному засіданні.	23.09.2021 р. Протокол № 6		Реакції немає
3	Рекомендувати керівництву Держрибагентства звернути увагу на тривожні сигнали від підприємств, які працюють згідно режимів СТГ, щодо незаконного тиску органів прокуратури та місцевих органів державної влади на їх підприємства з метою рейдерських захоплень та організувати комплексні заходи щодо унеможливлення таких незаконних тисків.	23.09.2021 р. Протокол засідання ГР № 6		Реакції немає
4	Рекомендувати проведення службової перевірки фактів порушень законодавства під час управління «Fishing Company S.A.», які надані А.Коломійченко.	21.10.2021 р. Протокол № 8		Реакції немає
5	Звернення до Президента України, Генеральної прокуратури, Держрибагентства щодо неправомірних дій прокуратури	30.12.21 р. Протокол № 13		Реакції немає

	Дніпропетровської області на Карачунівському та інших водосховищах, які можуть класифікуватися як рейдерське захоплення водою, з наступною передачею їх третім особам.			
6	Пропозиції ГР до ДАМРГ щодо створення комісії громадської ради в територіальних управліннях Держрибагентства.	20.01.2022 р. Протокол № 1		Реакції немає
7	Рекомендація ДАМРГ привести до норм чинного законодавства України нормативно-правову документацію щодо забезпечення прав користувачів водних біоресурсів при роботі на промислових водоймах, в тому числі, працюючих згідно режимів СТРГ.	03.02.2022 р. (Протокол № 2)		Реакції немає
СТРГ				
1	Розробка Порядку (механізму) надання в користування рибогосподарських водних об'єктів в Режимі СТРГ (відповідно до ст.13 Закону України "Про тваринний світ")			Реакції немає
2	Зауваження щодо невідповідності інтересам аквакультури та СТРГ законопроекту № 8119 "Про інвестиції..."			Реакції немає
Різне				
1	Звернення до Держрибагентства щодо дій Державної прикордонної служби України, Державної екологічної інспекції України та Управління авіації та поліції на воді Національної поліції України в частині дублювання повноважень органів державного нагляду (контролю).	16.12.2021 р. (Протокол № 12)		Реакції немає
2	Звернення Держрибагентства щодо відносно організації проведення спеціальної ZOOM-наради з Миколаївською ОДА щодо використання компенсаційних коштів за нанесення збитків рибному господарству Миколаївської області від будівництва Ташликської ГАЕС	30.12.2021 р. Протокол № 13		Реакції немає
3	Звернення до Міністерства аграрної політики та продовольства України щодо розгляду передпроектних пропозицій Громадської ради щодо раціонального використання компенсаційних коштів від будівництва Ташлицької ГАЕС.	12.05.2022 р. Протокол № 4		Реакції немає
4	Пропозиції ГР до ДАМРГ щодо надання гарантій з боку держави про те, що невиконання підприємствами галузі рибного господарства зобов'язань по виробничій діяльності під час війни з РФ, враховуватимуться в подальшому без негативних для підприємств наслідків.	16.06.2022 р. Протокол № 5		Реакції немає
5	Рекомендувати Держрибагентству висвітлювати роботу громадської ради на офіційному вебсайті у рубриці «Новини».	15.09.2022 р. Протокол № 6		Реакції немає
6	Надання ДАМРГ методології та інструкції щодо біологічної меліорації, розробленої членом ГР.	06.10.2022 р. Протокол № 7		Реакції немає
7	Звернення І.В. Агаркова до Держрибагентства	22.12.2022 р.		Реакції

	про надання юридичної підтримки щодо вирішення проблемних питань оренди рибогосподарських водойм суб'єктами аквакультурного підприємництва.	Протокол № 9		немає
Аквакультура				
1	Лист з пропозиціями до ГР та ДАРГ про зміни Методики розрахунку плати за водні об'єкти	02.03.2023 р		Реакції немає
2	Лист ГР та ДАРГ: проблеми орендної плати, необхідність зміни в розрахунках НГО	10.05.2023		Реакції немає
3	Виступ на Семінарі з розвитку аквакультури з аналізом стану та пропозиціями до реформування галузі	24.05.2023		Реакції немає
4	Презентація пропозицій до Порядку укладання договорів оренди водних об'єктів	24.05.2023		Реакції немає
5	Лист до ГР та ДАРГ: проблемні питання орендних відносин в аквакультурі, пропозиції	01.06.2023		Реакції немає
6	Лист ДАРГ про проблеми із зменшенням кількості договорів оренди водних об'єктів, зміни в законодавстві	03.08.2023		Реакції немає
7	Виступ-презентація на Форумі: Стратегія і тактика розвитку аквакультури	26.10.2023		Реакції немає
8	Виступи на кожному засіданні робочих груп при ДАРГ, Мін АПК про необхідність змін законодавчої, нормативно-правової бази в аквакультурі, , аналіз регуляторного впливу, конкретні пропозиції до ВКУ, ЗКУ, ПКУ, ЗУ «Про аквакультуру», інші.	2023 рік		Реакції немає

Висновки по розділу 1. Законодавство:

Існуюча законодавча та нормативно-правова база галузі рибного господарства України на даний момент не може забезпечити умови навіть для зупинки падіння виробництва власної рибопродукції, яке спостерігається на протязі останніх десятиліть.

Нажаль, Держрибагентство *категорично* відмовляється розробляти базові залузеві закони та нормативно-правову базу до них, не зважаючи на усі переконання Громадської ради при Держрибагентстві в необхідності на даний час сформувати власну команду законотворців та розпочати роботу по розробці законодавства.

Причини відмови від вдосконалення законодавчої бази силами Держрибагентства, галузевої громадськості, науки та фахівців рибного господарства України *не пояснюються*.

В той же час Громадську раду при Держрибагентстві пригнічує той факт, що Держрибагентство, замість створення своєї робочої

групи по розробці галузевого законодавства, користується послугами лише *"Офісу ефективного регулювання BRDO"* у якого не має необхідного досвіду та фахівців галузі рибного господарства України.

Як можна було доручити розробку галузевих зазаконів лише одній, навіть поважній громадській організації, в якій не має кадрів необхідного фахового рівня?"

Галузь рибного господарства України дуже складна, має безліч офіційних (державних, комерційних) і не офіційних стейкхолдерів, які дієво (в основному негативно) впливають на її роботу.

Як можна було доручити розробку законодавства організації, яка не пов'язана ніякими зворотніми зв'язками з підприємствами галузі?

Розробка законодавства рибного господарства під силу лише колективу фахових однодумців з десятилітніми напрацюваннями в реальному секторі економіки на керівних посадах, які мають мотивацію, знання, напрацювання, в кінці кінців хист до цього (і навіть при таких ідеальних умовах гарантувати отримання позитивного результату не можна).

Хто буде відповідати за негативні наслідки у галузі після прийняття законів, які *"Офісу ефективного регулювання BRDO"* запропонував, а Держрибагентство без схвалення громадськістю їх підтримало..?

Прикладом такого небажаного для галузі втручання у законодавчий процес *"Офісом ефективного регулювання BRDO"*, є розробка їм законопроєкту № 8119 "Про залучення інвестицій у розвиток рибного господарства" (по розділу *"Особливості залучення інвестицій щодо рибогосподарської експлуатації водних об'єктів у спеціальних товарних рибних господарствах"*)

Правова невизначеність та сумнівність положень визначена у Висновку Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України від 12.11.2022 р. на проєкт Закону України *"Про залучення інвестицій у розвиток галузі рибного господарства."*

Так, у проєкті у частково видозміненому вигляді відтворюється частина чинного законодавства України, наслідком чого є як дублювання окремих його положень, так і їх неузгодженість між собою, що може суттєво ускладнити їх застосування, про що йдеться у 13 пунктах Висновку.

Найважливішим серед них є те, що на думку Головного

управління для досягнення мети проєкту юридично коректніше вносити зміни та доповнення до існуючих загальних, базових Законів України “Про інвестиційну діяльність”, “Про аквакультуру”, “Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів”.

Разом з тим, є низка питань до законопроекту з точки зору науково-біологічного та рибогосподарського аспектів його застосування, а саме:

1. Відповідно до ст. 3 Закону України “Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них” спеціальне використання живих ресурсів здійснюється суб'єктами господарювання, їх об'єднаннями в межах встановлених лімітів (*квот*) за наявності ліцензій (*квот*) та позитивних ветеринарно-санітарних оцінок стану промислових ділянок рибогосподарських водних об'єктів і показників безпеки риби.

2. Спеціальні товарні рибні господарства (*СТРГ*) здійснюють спеціальне використання водних біоресурсів, але з положень законопроекту не зрозуміло, яким чином до початку проведення аукціонів буде зроблено ветеринарно-санітарну оцінку стану промислової ділянки або рибогосподарського водного об'єкту для участі в аукціоні з продажу права на укладення договору про здійснення інвестицій щодо рибогосподарської експлуатації водних об'єктів у спеціальних товарних рибних господарствах.

3. Відповідно до ст. 22 законопроекту, стартовою ціною лоту під час проведення електронних торгів визначається рибопродуктивність помножена на плату за спеціальне використання (змінюється при підвищенні) та помножена на строк використання водойми. Як зазначено в Наказі Міністерства аграрної політики та продовольства України № 45 від 30.01.2013 “Про затвердження Зон аквакультури (*рибництва*) та рибопродуктивності по регіонах України” розрахункова рибопродуктивність при екстенсивному (*випасному*) веденні господарства (*що найбільш прийнятна для СТРГ*), коливається від 5 до 10 центнерів с гектара в залежності від регіону. В той же час, промислова рибопродуктивність окремих природних водойм складає від 7,5 до 73 кг/га (*Вікіпедія*). Яка саме рибопродуктивність буде використана під час складання стартової ціни лота законопроектом не передбачена. Така невизначеність

суттєво впливає на інвестиційну привабливість законопроекту, ставить під сумнів коректність стартової ціни лоту.

4. Офіс Генерального прокурора встановив неузгодженості між нормативно-правовими актами, які врегульовують рибогосподарську діяльність та положеннями Водного кодексу України, Земельного кодексу України, Законів України “Про тваринний світ” і “Про аквакультуру” (*лист Офісу Генерального прокурора до Міністра аграрної політики та продовольства України №12/1/1-13184ВИХ-24 від 14.02.2024*). В листі зазначено, що наразі, на території держави поширеним є використання суб'єктами господарювання водних об'єктів на підставі режимів рибогосподарської експлуатації водного об'єкта і дозволів на спеціальне використання водних біоресурсів без укладення договорів оренди таких об'єктів у комплексі з земельними ділянками.

5. Проте, згідно зі статтею 51 Водного кодексу України і статтею 17 Закону України “Про тваринний світ” спеціальне використання об'єктів тваринного світу в порядку ведення рибного господарства здійснюється за умови отримання відповідно до закону права користування рибогосподарським водним об'єктом.

6. Водночас, Державне агентство України з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм і його територіальні органи, якими затверджується/погоджується режим, не є такими органами, що уповноважені на розпорядження водними об'єктами комунальної та державної власності.

7. У своїй відповіді на лист Офісу Генерального прокурора Держрибагентство теж підтвердило, що реалізація державної політики у сфері земельних відносин не відноситься до його повноважень (З-6.1.3-4/1276-24).

8. Разом з тим, в законопроекті № 8119 пропонується замінити режим рибогосподарської експлуатації на Договір про здійснення інвестицій щодо рибогосподарської експлуатації водних об'єктів у спеціальних товарних рибних господарствах, який підписує з однієї сторони Держрибагентство, з іншої переможець аукціону. Договір, так само як і режим, не підписується (*погоджується*) органами, які уповноважені на розпорядження водними об'єктами комунальної та державної власності.

9. Відтак, Договір на здійснення інвестицій щодо рибогосподарської експлуатації водних об'єктів у спеціальних товарних

рибних господарствах, складений за наслідками проведених аукціонів не є та не може бути правоустановлюючим документом на користування рибогосподарським водним об'єктом. Проект Закону “Про залучення інвестицій у розвиток галузі рибного господарства” *не врегульовує* згадані Офісом Генерального прокурора неузгодженості та буде продовжувати створювати підґрунтя для численних судових справ.

10. Зміни до Земельного та Водного кодексів, що передбачені в прикінцевих положеннях законопроекту № 8119 торкаються земельних відносин виключно аквакультури.

11. Проект Закону передбачає у статті 20, що кожен об'єкт залучення інвестицій щодо рибогосподарської експлуатації водних об'єктів у спеціальних товарних рибних господарствах, який включено до переліку, повинен мати науково-біологічне обґрунтування. Такий порядок розробки науково-біологічного обґрунтування унеможливило співпрацю на стадії розробки науково-біологічного обґрунтування між потенційним переможцем аукціону та розробником Науково-біологічного обґрунтування щодо особливостей, специфіки, можливостей та побажань з боку бізнесу. Це негативно вплине на інвестиційну привабливість цього виду діяльності.

12. Крім того, законопроектом № 8119 ніяк не передбачена процедура внесення змін та доповнень до Договору (*Режиму*), потреба в яких дуже часто виникає під час спеціального використання водних біоресурсів в режимі спеціальних товарних рибних господарств.

13. В статті 24 проекту Закону № 8119 наведений розлогий перелік підстав розірвання Договору на здійснення інвестицій щодо рибогосподарської експлуатації водних об'єктів у спеціальних товарних рибних господарствах, що не відповідає приписам чинного законодавства, зокрема, Закону України “Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарювання”. Розірвання Договору означає зупинку виробництва, що з точки зору Закону України “Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарювання” можливо лише у судовому порядку, шляхом подання відповідного позову за результатами проведеного заходу контролю.

В сучасних умовах без створення необхідної законодавчої платформи забезпечити необхідні умови для сталого розвитку галузі рибного господарства України *неможливо!*

Пропозиції по розділу 1. Законодавство:

1. Наказом Держрибагентства *створити спеціальну Робочу групу* для розробки галузевого законодавства. У *Робочу групу* повинні увійти відповідальні працівники та юристи Держрибагентства, фахівці галузі, вчені галузевих інститутів, громадськість (в тому числі члени *Громадської ради при Держрибагентстві*) тощо.

Доцільним було б запросити "Офіс ефективного регулювання BRDO" прийняти участь у роботі Робочої групи. Тоді був би сформований зворотній зв'язок між державними структурами, підприємствами, громадськістю, фахівцями та науковцями галузі.

Робоча група перш за все повинна скласти перелік усіх законів та нормативно-правових актів:

- яких не вистачає у галузі;
- в які діючі закони України та нормативно-правові акти потрібно внести зміни.

Для Кабінету Міністрів України на увесь перелік законів та нормативно-правових актів необхідно додати відповідні обґрунтування доцільності внесення змін або розробки нових законів і нормативно-правових актів (*пакет документів та обґрунтування доцільності потрібно погодити з Експертною радою*).

Після затвердження Кабінетом Міністрів України пакету законодавчих та нормативно-правових актів *Робоча група* повинна розпочати вдосконалювати усю законодавчу платформу галузі.

2. У зв'язку з тим, що у березні 2023 р. орган центральної виконавчої влади в галузі рибного господарства був перейменований у в Державне агентство України з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм зі зміною Положення, пропонуємо скористатися цією нагодою і вдосконалити "*Стратегію розвитку рибного господарства України на період до 2030 р.*" (02.05.2023 р. № 402-р), зробивши його дієвим інструментом сталого розвитку рибного господарства України.

3. Робочій групі також необхідно поставити завдання по розробці основних законів, визначити особисто відповідальних за розробку того чи іншого законодавчого документу, визначити терміни розробки проєктів:

1. "Кодекс меліорації, рибного господарства та продовольчих програм"

Повинен об'єднати як мінімум три основні діючі закони України, а саме:

- Закон України *"Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів"* (08.07.2011 р. № 3672-VI)
- Закон України *"Про аквакультуру"* (18.09.2012 р. № 5293-VI).
- Закон України *«Про рибу, інші водні живі ресурси»* (06.02.2003 р. № 486-IV)/

Також він має містити головний галузевий ідеологічний документ *"Доктрину розвитку галузі до 2050 р."* з визначенням маркерів довготривалої державної політики в галузі, а саме:

- Стратегічну ціль *розвитку і основні завдання галузі до 2050 р.*
- Критерії *продовольчої безпеки та незалежності України в секторі рибопродукції*
- *Ризики та загрози забезпечення продовольчої безпеки*
- Основні напрямки і механізми державної економічної політики в сфері *забезпечення рибопродукцією.*
- Критерії *екологічної реабілітації, Стратегічні цілі та принципи державної політики щодо екологічної реабілітації усіх водойм України до 2050 р.*
- *Головні завдання галузі рибного господарства до 2050 р.*
- *Стратегію розвитку аквакультури та марікультури.*
- *Концепцію забезпечення якості рибопродукції в Україні.*
- *Стратегію розвитку рибопереробних підприємств в Україні.*
- *Принципи регулювання імпорту рибопродуктів в Україні.*
- *Стратегію розбудови логістичної інфраструктури і торгівлі.*

Доктрина повинна визначити головну мету продовольчої безпеки та незалежності України в секторі рибопродукції - це забезпечення населення країни необхідною кількістю якісної та безпечної живої або охолодженої риби, рибопродукції та продукції з інших прісноводних і морських біологічних ресурсів на фоні стабільного власного виробництва при формуванні необхідних стратегічних резервів і запасів держави.

Даний документ повинен враховувати рекомендації «Продовольчої та сільськогосподарської організації об'єднаних націй» (ФАО) відносно вирощування риби і виробництва рибопродукції.

Продовольча безпека (незалежність) України в секторі

рибопродукції до 2030 р. повинна забезпечуватися за рахунок:

- *Розвитку* власної континентальної аквакультури.
- *Розвитку* марікультури на континентальному шельфі Азово-Чорноморського басейну.
- *Вирощування* риби та інших водних біоресурсів в індустріальних рибних господарствах.
- *Розвитку* аквакультури і марікультури України в інших країнах світу.
- *Промислового лову* водних біологічних ресурсів в континентальних водоймах України.
- *Промислового лову* водних біологічних ресурсів в Азово-Чорноморському басейні.
- *Промислового лову* водних біологічних ресурсів у Світовому океані.

Сталий розвиток економіки держави вимагатиме реалізації заходів державного регулювання щодо подолання:

Низького рівня платоспроможності населення для придбання рибопродукції.

Низького рівня торгівельної інфраструктури внутрішнього ринку.

Дисбалансу на ринках рибопродукції між різними ціновими категоріями риб.

Закон України *"Кодекс меліорації, рибного господарства та продовольчих програм"* на десятиліття забезпечить галузь рибного господарства України базовим законодавчим документом, що в свою чергу стане передумовою її сталого розвитку.

2. Закон України *"Про розвиток рибного господарства до 2030 р."*

Галузь вже 15-й рік працює без цього важливого закону, який повинен був зупинити розвал галузі та забезпечити умови для її сталого розвитку.

Загальнодержавна програма розвитку рибного господарства України на період до 2030 р. повинна бути спрямована на реалізацію державної політики щодо регулювання розвитку рибного господарства, забезпечення галузі рибного господарства України фінансовими, матеріально-технічними та іншими ресурсами, зміцнення її

виробничого і науково-технічного потенціалу, координацію діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій з метою розв'язання найважливіших проблем і створення належних економічних умов функціонування рибогосподарського комплексу країни.

Основні критерії при розробці цього закону, в умовах перспективних фінансувань після війни, повинні стосуватися *визначення* конкретних планів вирощування, вилову риби, її переробки, зберігання та реалізації рибопродукції по регіонах і по роках, щоб усі не тільки керівники регіонів, а і Держрибагентство разом із Мінагрополітикою несли персональну відповідальність за виконання затверджених планів розвитку.

3. Закон України *"Про національну програму відновлення рибопромислового флоту України до 2030 р."*

Необхідність розроблення національної програми відновлення суден рибопромислового флоту України до 2030 р. обумовлена сучасним станом цього флоту, критичним зменшенням його кількісного та типового складу, що *спричиняє* загострення комплексу економічних, соціальних та інших проблем, негативно *впливає* на стан продовольчої безпеки та незалежності країни в секторі рибопродукції, загрозливо зменшуючи споживання рибопродукції населенням.

Зменшення кількості суден рибопромислового флоту, є основною причиною згортання експедиційного промислу.

Нарощування обсягів вилову і виробництва рибопродукції можливе *виключно* за рахунок будівництва нових сучасних високотехнологічних суден рибопромислового флоту шляхом реалізації заходів, передбачених законом, який необхідно розробити і прийняти.

4. Закон України *"Про відновлення осетрових видів риб у водоймах України"*

В 1992 г. Україна приєдналася до Декларації по збереженню біорізноманіття флори і фауни, яка була прийнята ООН в Ріо де Жанейро. Вже 32 роки Україна несе відповідальність перед Світом за збереження осетрових риб в природному середовищі.

Пункт 4 Положення про Держрибагентство зобов'язує його вживати заходів щодо забезпечення збереження запасів *анадромних* видів риб (*осетрових*) у виключній (морській) економічній зоні

України;

І як же ми їх зберегли та як ми їх відновлюємо? Вже 16 років немає зариблення осетровими анадромними видами (*російській осетер, севрюга*). Білугою не зарибляємо майже 25 років. Замість цього Дніпро зарибляємо інвазійною волжською стерляддю - а це є порушення українського законодавства.

На самому осетровому заводі процвітали до війни з РФ корупційні схеми, крадіжки осетрових, заміщування старих половозрілих особин молоддю (*із матеріалів Протоколу спеціальної слідчої групи екоінспекції 2019 р.*).

І роками ніякої реакції Держрибагентства...

В Чорному морі вже не залишилося половозрілих особин з якісними статевими продуктами Дніпровсько-Бузької популяції. Тому закон повинен забезпечити всі умови для вилову Дунайської популяції та її доместикації на заводі через ДНК тестування не зважаючи на усі ризики втрати частину осетрових риб при формуванні ремонтно-маточних стад. Формування державних осетрових стад потребує регулювання та захисту законом.

Закон повинен сприяти створенню в Україні законного ринку осетрового рибопосадкового матеріалу, що в свою чергу створить Перелік нормативно-правової бази для цих законів визначатиметься самими законами.

2. Охорона, регулювання та промисел водних біоресурсів

Охорона водних біоресурсів. Громадська рада при Держрибагентстві у зв'язку з обмеженими можливостями при проведенні громадської експертизи, не змогла напряму перевірити діяльність територіальних органів Держрибагентства у напрямку охорони водних біоресурсів. Однак, інформацію про стан справ з охороною водних біоресурсів громадськість отримує і аналізує.

Корупційні зловживання у цій сфері діяльності Держрибагентства описані в розділі *"Протидія корупції"*.

Регулювання та промисел водних біоресурсів. Регулювання водних біоресурсів розглянуто на прикладі розробленого ДП «Одеський центр ПівденНІРО» наукового обґрунтування *"Режиму рибальства в Чорному морі та внутрішніх водних об'єктах північно-західного Причорномор'я на 2024 р."* (розроблений Держрибагентством у 2023 р.):

1) Згідно з обґрунтуванням, у Чорному морі та у внутрішніх водоймах пропонується заборонити вилов риби і деяких безхребетних, які не є основними цільовими об'єктами промислу, хоча усі попередні роки їх добували як прилов. Так, у Чорному морі встановлюється повна заборона на вилов катрану, у Дністровському лимані встановлюється заборона на вилов рака, тюльки, піленгасу, чорноморських кефалей. У р. Дунай не передбачено жодного прилову таких малоцінних риби, як окунь і плітка (*тараня*).

Слід сказати, що такі заборони щодо даних об'єктів лову вже реалізовано і в наказі Мінагрополітики № 1939 від 09.11.23 (зареєстровано в Міністерстві юстиції України 23.11.23 р. за №2027/41083 із змінами і доповненнями, внесеними Мінагрополітики 27.11.23 №2061).

Очевидно, що повна заборона на вилов цих об'єктів, згідно цього наказу, також була обґрунтована цією науковою установою. Характерно, що до цього, протягом кількох десятків років, ці об'єкти згідно з обґрунтуваннями того ж наукового інституту були дозволені для вилову. Щодо того ж катрана, у 2022 році, в аналогічному обґрунтуванні та річному звіті ДП "Одеський Центр ПівденНІРО", який було направлено до Держрибагентства, було зазначено, що *«...чисельність акули-катран зростає»*.

Оскільки сучасний вилов катрана в якості прилову під час тралового промислу шпрота в Україні досягає вкрай незначного обсягу (у 2021 р. вилов склав лише 830 кг), встановлення ліміту або прогнозу допустимого улову для катрана, представляється недоцільним. Добичу слід здійснювати без обмеження за обсягом вилову». Причому згідно з колишніми звітами та обґрунтуваннями ДП "Одеський Центр ПівденНІРО", дані про появу численних поколінь катрана було отримано цим інститутом у 2018-2021 рр. під час реальних морських експедиційних робіт, які були профінансовані міжнародною комісією ГКРС і ФАО.

У зв'язку з цим абсолютно не зрозуміло, чому ця наукова установа всього за один рік різко змінила свої оцінки за цими ресурсами, не проводячи жодних досліджень в умовах воєнного часу через відсутність доступу до акваторій моря і більшості внутрішніх водойм.

Як аргумент того, що перелічені об'єкти не повинні вилучатися в морі та у внутрішніх водоймах навіть як невеликий прилов, автори обґрунтування наводять той аргумент, що в попередні кілька років статистика промислу не показує наявності цих видів в уловах або показує їх у незначному обсязі.

З цього приводу слід взяти до уваги, що облік вилову нецільових об'єктів (*види, що видобуваються попутно з основними масовими об'єктами вилову*) в Україні в принципі було організовано вкрай невдало. Істотну негативну роль у справі обліку виловів таких риб відіграє Держпродспоживслужба і попередні служби контролю за якістю сировини.

Упродовж багатьох років у нашій країні діяли інструкції, які вимагали від кожного риболовецького підприємства, навіть ФОП, кілька разів на рік надавати їм проби для проведення доволі широкого кола хімічних, паразитологічних, бактеріологічних аналізів усієї видобутої риби. При цьому з усіх рибалок на одній і тій самій водоймі (*водосховищі, озері, морі, річці тощо*) багаторазово збирають вельми великі суми грошей і великі обсяги зразків риби для аналізів.

Широкий спектр аналізів повинен проводитись для кожного виду виловленої риби навіть за умови вельми незначного улову, що має обходитися підприємству в сумі в десятки тисяч гривень на рік. З цієї причини підприємства галузі останніми роками практично

перестали показувати у своїх статистичних звітах улови невеликих за чисельністю риб. Тому з уловів нібито зникли такі види як рибець, білизна, чехоня, катран, сарган та інші.

Складається враження, що цих видів зовсім не стало у водоймах і це дає привід скорочувати або заборонити їх вилов. Реальна ж ситуація така, що ці види завжди, навіть за повної відсутності промислу, мешкають у розглянутих водоймах у менших кількостях, ніж масові види (*шпрот, хамса, карась, лящ, оселедець та інші*).

Якщо в якийсь день у сітки потрапило, наприклад, 10 кг катрана, чехоні або рибець – то весь цей улов необхідно віддати на аналіз і ще заплатити понад 1300 грн у цю службу. Якщо потрапляє 10 різних таких нечисельних видів, то суму необхідно збільшити в 10 разів. І так має діяти кожне підприємство, незважаючи на те, що вони всі ловлять рибу в одному місці. Оскільки вартість виловленої в невеликій кількості такої нечисленної риби часто виявлялася навіть меншою за плату за аналізи, підприємства не показували ці прилови. Підприємства були змушені скорочувати свої платежі Держпродспоживслужбі і зовсім припинили відображати такі улови в документах.

Хибність цієї практики контролю за якістю сировини, що видобувається, стає цілком очевидною на тлі того, що впродовж століть люди споживають рибу з Чорного моря і річки Дунай, і їхнє здоров'я не тільки не погіршується від цього, а й, навпаки, зміцнюється. Очевидно, що для наведення ладу в цій справі Держрибагентству необхідно змінити відповідні відомчі інструкції.

Взагалі вважаємо, що на водоймах загальнодержавного призначення *сама держава повинна* відслідковувати ветеринарний стан популяцій усіх видів риб, а не тільки промислових. Такі аналізи повинні робитися на водоймах аквакультури, які використовуються виключно на умовах оренди (*тоді підприємства аквакультури мають нести відповідальність за погіршення ветеринарного стану орендованих ними водойм*).

Крім того, автори обґрунтувань до Режиму промислу і до згаданого наказу щодо лімітів вступають у протиріччя з власними висновками, коли йдеться про такий вид як барабуля. Чомусь цей об'єкт, який всі попередні роки добувався приблизно в таких самих незначних об'ємах, як і катран, у 2024 році має дати рекордний

вилов – 1425 тонн. Саме така величина ліміту визначена наказом Мінагрополітики. Тобто вилов за один рік має збільшитися більш ніж у тисячу разів.

Причому такий обсяг вилову барабулі жодного разу не був реалізований промислом України в Чорному морі за останні 50 років. Якщо, на думку авторів, малі обсяги уловів у попередні роки є приводом для повної заборони вилову катрана, то чому такі самі малі показники вилову барабулі, навпаки, дозволяють їм збільшити ліміт у тисячу разів порівняно з реальним уловом України?

Помилковим, на нашу думку, є і твердження про те, що в нижній частині Дністровського лиману абсолютно відсутні такі риби, як піленгас і чорноморські кефалі. Тому їхній вилов також слід повністю заборонити. Дійсно, масових уловів цих об'єктів у цій водоймі не реєструють, але вони там завжди присутні як прилов, з тієї причини, що цей лиман має з'єднувальні канали із солоним Шаболатським лиманом і на цих каналах традиційно ведеться спеціалізований промисел цих об'єктів.

До недавнього часу ці канали, що з'єднують обидва лимани, навіть були частиною державного кефалевого господарства. Як же можна заперечувати міграцію цих кефалевих риб через лиман, якщо вони присутні і добуваються в каналах. Очевидно, що рибалки, які вестимуть промисел у Дністровському лимані, змушені будуть платити штрафи навіть за поодинокі вилови чорноморських кефалей та піленгасу, оскільки їх вилов не передбачений обґрунтуваннями та згаданим наказом міністерства. Хоча в Чорному морі та в Шаболатському лимані вони дозволені до вилову.

Аналогічно важко уявити собі таку ситуацію, щоб рибалки геть позбулися прилову тюльки чи рака в цій водоймі. Якщо навіть автори обґрунтування вважають, що немає необхідності організовувати цілеспрямований вилов цих об'єктів, то чому слід повністю забороняти супутній прилов у знаряддя призначені для промислу дозволених об'єктів? Адже при реальному веденні промислу масових видів у Дністровському лимані рибалки, перебуваючи в безпалубних маломірних плавзасобах (*човнах*), не зможуть проконтролювати наявність поодиноких особин рака або тюльки в масі іншої спійманої риби.

З цієї ж точки зору невиправданим є і повне виключення окуня

та плітки (*тарані*) з числа дозволених до вилову видів в річці Дунай. Ці дрібні об'єкти дійсно уникають сильної течії характерної для цієї річки і лише іноді потрапляють у рибальські сітки, проте їхня чисельність там велика. Тому не можна виключати їх потрапляння, наприклад, у ятері, які стоять у більш тихих заводях. Окуня та плітку як і тюльку, не можна віднести до цінних видів, вилов яких слід повністю забороняти.

Ці невинуваті заборони малоцінних видів риби тільки на підставі їхніх малих уловів безумовно поставлять рибалок у повну залежність від контролюючих органів, які отримують право накладати штрафи навіть у разі прилову кількох екземплярів (*створення штучних умов для процвітання корупції в органах рибоохорони*).

Очевидно, що однією з основних причин, які штовхають авторів наукового обґрунтування до таких заборон на вилов цих малоцінних видів, є нове законодавство, ухвалене для регулювання рибальства в Україні. Раніше ці об'єкти добувалися як види, для яких не потрібно було встановлювати ні ліміти, ні прогнози допустимого вилову. За новою ж редакцією закону все рибальство повинно здійснюватися тільки в рамках визначених наукою і міністерством лімітів, які встановлюються для кожного виду у ваговому вираженні на наступний рік.

Однак жодна наукова організація ні в нашій країні, ні в будь-якій іншій, навіть найрозвиненішій країні, не може сказати скільки ж таких далеко мігруючих риби, як катран або барабуля припливуть до наших берегів через 12 місяців (*ці об'єкти добуваються без усяких лімітів в інших країнах, де локалізується більша частина їх запасів*), або скільки тюльки народиться наступного року в Дністровському лимані.

Не маючи наукових оцінок запасів усіх видів на всіх водоймах (*що в принципі нереально*) Одеський центр ПівденНІРО і вдається до тактики повної заборони вилову навіть малоцінних видів, якщо їхнє вилучення відбувається в невеликих обсягах. Очевидно, що нещодавно ухвалена редакція закону "*Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів*" і підзаконні акти прямо підштовхують їх до цього.

Якби наука, наприклад, розробила ліміти на якийсь із таких об'єктів, і квоти на них було б продано на аукціоні, то одні

підприємства, які купили такі лоти, опинилися б у ситуації, коли цього об'єкту майже не було б у виловах, а інші змушені були б припинити всякий промисел унаслідок того, що вилов швидко перевищив квоту. Адже ніхто не може за 12 місяців до початку лову передбачити, на яку ділянку водойми і в якій кількості підійде такий малоцінний мігруючий об'єкт.

Саме тому такі види раніше і добували або без зазначення величини ліміту, або без розподілу квот. Без цього рибацтво в морі і у великих пов'язаних із морем водоймах у принципі не можливе. Такою, зокрема, є і європейська практика регулювання рибацтва.

2) Абсолютно незрозуміло, для чого автори обґрунтування найбільший розділ приділяють чужорідному виду - японській креветці, яка нещодавно випадково вселилася в басейн річки Дунай та деякі інші водойми Одеської області.

До великого тексту, який стосується біології цієї креветки, автори не докладають жодних рекомендацій щодо промислового вилучення цього інвазивного виду. У той же час вказується, що цей вид негативно впливає на аборигенну фауну, зокрема на традиційні промислові об'єкти. Ні в тексті, ні в таблицях не передбачено жодних знарядь для лову цієї креветки. Ліміт на її вилов також не встановлено. Для чого ж про неї стільки написано в обґрунтуванні Режиму рибацтва?

3) Вимоги пункту 5. Режиму рибацтва вступають у протиріччя з постановами Кабінету Міністрів України, які регулюють періодичність надання підприємствами галузі інформації про вилов до уповноважених державних органів. Ніхто не може вимагати від підприємств додаткової звітності, не передбаченої постановами уряду.

Формулювання пункту настільки *"туманне"*, що дає змогу контролюючим органам вимагати звітності хоч по кілька разів на день і накладати штраф на підприємство в разі ненадання такої *"оперативної інформації"*.

Найчастіше підприємство не має можливості надати достовірну оперативну інформацію через знаходження багатьох плавзасобів з рибою на водоймі, де в умовах несприятливої погоди важко правильно обрахувати улов кожного об'єкту. Цей пункт не може бути включений до Режиму рибацтва, який ухвалюється з метою уточнення Правил рибацтва, а не для регламентації звітності

підприємств. Очевидно, що це питання виходить за межі компетенції даної наукової організації.

4) Абсолютно неприйнятною є вимога пропонованого пункту 15.5 Режиму рибальства про те, що під час вилову риби в каналі, що з'єднує лиман з морем, знаряддя лову можуть перекривати не більше двох третин каналу. Цей пункт почали згадувати в Режимі рибальства в останні п'ять років, причому жодна наукова організація ніколи не проводила в чорноморських лиманах жодних досліджень, які дали б змогу дати обґрунтування для такого обмеження традиційного методу вилову риби, що мігрує в каналах. Навпаки, протягом усієї багаторічної практики традиційного рибальства в таких каналах і відповідних минулих спостережень Одеського центру ПівденНІРО було встановлено, що в разі навіть дуже малого просвіту каналу, не перекритого крилом ставного невода, вся риба (*кефаль*) швидко йде в море. Улов у таких випадках завжди відсутній.

Виходячи зі своїх попередніх досліджень, Одеський центр ПівденНІРО у 2021 р. вже направляв до Держрибагентства наукове обґрунтування щодо виключення з цього пункту Режиму рибальства норми про залишення такого вільного від знаряддя простору в сполучних каналах лиманів. У цьому обґрунтуванні цей пункт наводиться без будь-якої згадки результатів нових досліджень. Відповідно виникає питання чому раптом ця наукова установа кардинально змінила свою точку зору? Вочевидь це знову робиться без проведення будь-яких наукових робіт та прямої вказівки керівництва Держрибагентства.

5) Без жодних попередніх досліджень у пункті 15.11. Режиму рибальства наводиться обмеження мінімального вічка в сітках для лову оселедця в річці Дунай на рівні 32 мм. Треба сказати, що таке невиправдане обмеження застосовувалося і в попередні чотири роки, хоча жодною науковою організацією ніколи не було підготовлено жодного обґрунтування для такого відступу від Правил рибальства.

Це безумовно є порушенням передбаченої законодавством процедури підготовки та прийняття подібних обмежень. Усі зміни до Правил рибальства, які вносяться до Режиму рибальства, мають ухвалюватися лише на основі результатів наукових досліджень. Те, що ця норма не має під собою наукового обґрунтування, можна встановити і за тією ознакою, що в сусідніх пунктах цього проєкту

Режиму рибальства - 15.9 і 15.10 для того ж самого об'єкта лову - чорноморського оселедця в пониззі річки Дніпро допускається менше значення розміру вічка - 28-30 мм.

Можна припустити, що настільки вільне поводження з нормами Правил рибальства має на меті створити додаткові можливості для *корупційних* дій на місцях масового промислу оселедця в річці Дунай.

Загалом слід відзначити вкрай низьку компетенцію авторів цього обґрунтування в питаннях оцінки сучасного стану водних біоресурсів та їхнього раціонального використання в Чорному морі та в прилеглих внутрішніх водоймах півдня України. Це змушує припускати важкі негативні наслідки від запровадження такого Режиму рибальства для рибпромислових підприємств, які працюють у цьому басейні, що традиційно забезпечував щонайменше 50% річної рибної продукції у водоймах України.

За такого регулювання рибальства підприємства опиняться в становищі постійних порушників практично нездійснених норм. Їх або піддаватимуть корупційному тиску з боку контролюючих структур, або вони будуть змушені припинити свій традиційний промисел, а це негативно впливає на продовольчу безпеку держави.

Стан галузі рибного господарства України в умовах застосування останньої редакції закону *«Про рибне господарство промислове рибальство та охорону водних біоресурсів»*.

У зв'язку із внесенням до закону *«Про рибне господарство промислове рибальство та охорону водних біоресурсів»* останніх суттєвих змін виникли серйозні негативні наслідки для рибної галузі.

Найбільш несприятливо на роботі підприємств позначається втрата можливості планувати свою діяльність на кілька років. Якщо колишня редакція закону давала можливість рибалкам отримувати дозволи та квоти на п'ять років, то тепер цей термін скорочено до одного року.

Також нова редакція закону вимагає повного лімітування вилову абсолютно всіх промислових об'єктів, включаючи навіть найбільш масові та малоцінні види риб, які не лімітуються жодною іншою державою. Причому ці ліміти мають визначатися державними органами із завчасністю 12 місяців, що саме собою змушує сумніватися у достовірності таких визначень. Кожне підприємство має заздалегідь придбати на аукціоні індивідуальну квоту з цього ліміту

для участі у промислі протягом наступного року. Промисел риби у рахунок загального дозволеного обсягу вилову (*прогнозу*) без розподілу квот за новою редакцією закону не передбачено.

Слід сказати, що згідно зі світовою практикою, розв'язання задачі регулювання рибальства передбачає цілий набір заходів, які, як правило, розробляються та обґрунтовуються в результаті наукових досліджень. До числа таких заходів входять:

- ухвалення правил рибальства, які передбачають обмеження щодо районів, термінів, знарядь лову, мінімально-допустимих розмірів риби, що виловлюється,
- встановлення обмежень за кількістю, типами і потужністю рибальських суден та їхніх знарядь,
- встановлення обмежень щодо обсягів вилову (*лімітів*).

Водночас у світовій практиці далеко не для всіх видів риб і промислових безхребетних заведено застосовувати одразу всі три способи регулювання вилову. Зазвичай, у розвинених країнах практично для кожного об'єкта лову застосовуються ті чи інші норми правил рибальства. Також доволі часто в багатьох країнах і в міжнародних організаціях, що займаються регулюванням рибальства, застосовують обмеження за матеріальною базою промислу, які охоплюють сумарну потужність двигунів усіх риболовецьких суден такого типу, розмір суден і їхню кількість.

Однак, лімітування обсягу вилову перед початком промислу здійснюється значно рідше і лише для тих об'єктів, щодо яких є надійні наукові дані про запас (*чисельність популяцій*) і виявлено відповідні закономірності динаміки запасу. Насамперед такі ліміти встановлюються для особливо цінних об'єктів з довготривалим життєвим циклом, запаси яких уже постраждали від надмірного промислу.

Встановлення лімітів вилову потребує довготривалих наукових досліджень і має враховувати прогнози різних чинників середовища, що впливають на популяцію. До таких факторів, зазвичай, належать температура води в період зимівлі та розмноження, рівень води в період нересту, хвилювання моря, наявність кормової бази, вплив хижаків тощо. Крім того, необхідно на основі щонайменше двох десятиліть досліджень визначити зв'язки рівнів запасу і поповнення з цими факторами.

Бажано виявити внутрішньопопуляційну залежність між чисельністю плідників та потомства на багаторічному матеріалі. Передумови до встановлення конкретних обмежень за обсягом вилову (*лімітів*) з великою завчасністю у світовій практиці трапляються не часто через те, що в більшості випадків не вдається розробити надійних прогнозів умов середовища та інших чинників.

Також далеко не для всіх видів що експлуатуються вдається налагодити тривалий моніторинг стада плідників і "виходу" молоді.

З цих причин розвинені країни, зокрема європейські, відстежують стан запасу вже під час промислу і в разі виявлення негативного тренду запроваджують на наступний період лову обмеження за промисловими зусиллями (*загальна потужність промсуден, їхня кількість, розміри суден, кількість і типи знарядь*). Це дає змогу запобігти розвитку негативних явищ у популяціях промислових об'єктів без зазначення ліміту за обсягом вилову на наступний сезон.

При цьому здійснюється науковий моніторинг стану запасу в процесі самого промислу. Якщо наукові зйомки виявляють погіршення стану запасу, то діяльність рибалок скорочують або забороняють. До останнього коригування Закону України *"Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів"* в Україні також використовували подібний підхід. Раніше в законі містилася норма про те, що вилов водних біоресурсів можна здійснювати в межах прогнозу допустимого вилову без поділу на індивідуальні квоти риболовецьких підприємств. Цей прогноз можна було коригувати наступного року після отримання нових даних про стан ресурсу. Встановлення ліміту допускалося тільки для об'єктів, запаси яких перебувають у незадовільному стані. Таких об'єктів в Україні було небагато. Тепер же після набуття чинності нової редакції закону поняття прогнозу допустимого вилову вилучено із нього.

Крім цього, виключено можливість вилучати без ліміту об'єкти, на які промисел мало впливає. Зазвичай це масові види біоресурсів, які або не зазнають серйозного впливу промислу, або видобуваються переважно іншими країнами басейну.

Таким чином, у нас відбулося різке - у кілька разів, збільшення кількості лімітованих об'єктів. Однак, ситуація з самими можливостями науки для розробки таких лімітів із завчасністю 12 місяців ніяк не змінилася. Так, наприклад, у Чорному морі лише для

одного виду риб - чорноморської камбали калкан в інституті Одеський центр ПівденНІРО в попередні роки були визначені підходи до визначення запасу на наступний рік. Але цьому сприяла та обставина, що камбала-калкан у Чорному морі вивчається в рамках міжнародного співробітництва всіма країнами, які спільно розробили математичну модель і обмінюються даними.

Така можливість оцінки запасу калкана на перспективу є унікальною і виникає через тривалий життєвий цикл цієї риби, яка до того ж мало мігрує акваторією моря. Для решти промислових об'єктів, які керівництво рибної галузі вирішило лімітувати і розподіляти за ними квоти, підходів до достовірного визначення рівня запасів та обсягів допустимого вилову з настільки тривалою завчасністю не виявлено. Причини тому вказані вище.

Об'єктивний характер причин, через які довгострокові прогнози такого роду поки що не можуть бути отримані наукою, визнається у всіх країнах. Сусідні з нами країни Європейського союзу (*Болгарія і Румунія*) встановлюють обмеження за обсягом вилову в Чорному морі тільки для двох видів риб - того ж калкана і шпрота. Туреччина ж не встановлює ліміти вилову для жодного виду риб і це при тому, що турецький флот вилучає в Чорному морі в 50 разів більше риби, ніж українські рибалки.

Зазначені країни не вважають за необхідне встановлювати ліміти вилову риби і тим більше ділити їх на індивідуальні квоти для аукціонного продажу. Як у районах морського промислу, так і у внутрішніх водоймах усі країни здебільшого використовують регулювання вилову шляхом визначення тенденцій у динаміці запасу, на основі яких рибодобувним підприємствам встановлюють обмеження за технічними можливостями промислу і норми правил рибальства для знарядь лову. Це визнається достатнім для більшості промислів.

У нас же ліміти стали встановлювати навіть на об'єкти, які мають короткий життєвий цикл із середнім віком особин у популяції близько одного року (*тюлька, хамса, кілька, креветка тощо*). Слід поставити запитання: *"Яким чином можна визначити ліміт вилову для частини промислового стада, що ще не народилася?"* Невже фахівці Держрибагентства цього не розуміють?

Додаткова серйозна складність для наукового обґрунтування квот, що продаються на аукціонах, полягає ще в тому, що майже всі

об'єкти лову здійснюють активні міграції акваторіями моря, лиманів і великих річок.

Для науково-обґрунтованого прогнозування із завчасністю 12 місяців конкретного розподілу риби по водоймі можливостей ще менше. Може виявитися, що на якійсь ділянці рибалки матимуть великі квоти, куплені на аукціоні, але риба до них не підійде, в той час як в інших районах буде багато цієї риби, але в рибалок не буде достатнього обсягу квот. Це призведе до невикористання запасу і краху рибопромислових підприємств.

Така система регулювання лову веде до збереження несприятливої для нашої країни ситуації, за якої Туреччина та інші країни, які або зовсім не застосовують обмежень щодо обсягу вилову, або застосовують їх тільки в окремих випадках, і далі добуватимуть у десятки разів більше риби порівняно з Україною. Характерно, що уповноважені міжнародні організації - Продовольча організація ООН (ФАО), ніколи не висловлюють претензій до України, які не застосовують тотального лімітування обсягу вилову за всіма промисловими об'єктами.

Характерно, що в прибережних морських водах и внутрішніх водоймах Європи, жодних аукціонів щодо щорічного продажу квот не проводяться. Взагалі аукціонний продаж квот у світовій практиці є досить рідкісним явищем і застосовується зазвичай у районах, де водні біоресурси мало освоюються місцевим населенням і є необхідність залучити нових користувачів. Така ситуація є де-небудь на Алясці, на Камчатці або Новій Зеландії, де ресурси океану і великих незарегульованих річок освоюються не повною мірою.

У нашій країні ситуація зовсім інша. В Україні водні біоресурси, особливо у внутрішніх водоймах, експлуатуються на межі можливості популяцій при дуже значній кількості місцевих користувачів, які працюють у галузі на одних і тих же водоймах протягом кількох десятиліть. Така ситуація робить наших рибалок, по суті, такими самими постійними користувачами природних ресурсів, як і селяни-фермери.

Аналогічна ситуація спостерігається у більшості цивілізованих країн світу і насамперед у Європі. Єдиним вірним рішенням щодо підтримки стабільного та не вичерпного використання ресурсів у цивілізованих країнах є збереження та підтримання традиційних

користувачів. Тобто цивілізований світ підтримує традиційні рибальські господарства (*аналогічно сільськогосподарським фермерським господарствам*).

Всі розуміють, що живу природу можна зберігати і раціонально використовувати тільки якщо цим займатимуться з покоління в покоління місцеві громади рибалок та фермерів, для яких невичерпне природокористування є основою існування.

Саме таким шляхом до 2022 р. йшла і Україна. Саме такий принцип – пріоритет у доступі до ресурсів насамперед для традиційних користувачів було закладено в основу нашого законодавства. Однак з останньої редакції закону прибрано будь-яку згадку пріоритету традиційних користувачів ресурсів в отриманні тривалого права лову.

Водночас, в останні кілька десятиліть у багатьох внутрішніх водоймах спостерігається скорочення запасів риб і уловів. Такого висновку можна дійти, якщо порівняти промислову статистику України з тими даними, що були зареєстровані для цих самих водойм у період існування СРСР (*до 1990 р.*). Для багатьох промислових популяцій причиною погіршення їх стану є нераціональне рибальство.

Як показує практика, жодні поліцейські заходи, що здійснюються із залученням понад 600 співробітників в органах рибоохорони, та чисельних інших правоохоронців по всій країні, не можуть переламати ситуацію. Як пряме браконьєрство так і великий неврахований вилов, який може здійснюватися в заборонені терміни, коли риба нереститься і вилучення молоді риб мають дуже широке поширення.

Нажаль, цьому сприяє і відсутність реального обліку вилову. Так, наприклад, експорт філе судака в кілька разів за 2022-2023 рр перевищував дані статистики про його загальний вилов. Проблеми з розширенням браконьєрства та неврахованим виловом слід вирішувати не шляхом збільшення штрафів та покарання, а підвищенням мотивації рибалок та всього населення прибережних громад до збереження рибних ресурсів.

Необхідно як у всьому цивілізованому світі закріплювати право лову на тривалий термін за традиційними користувачами ресурсів особливо за тими, хто здійснює зариблення водойм та розвиває аквакультуру, хто забезпечує зайнятість місцевих трудових ресурсів у

рибному господарстві. При цьому треба законодавчо посилити роль асоціацій підприємств в управлінні галуззю і також допустити місцеві органи влади до суспільного з Держрибагентством прийняття рішень на конкурсній основі із закріплення водойм та їх ділянок за рибалками та підприємствами, які зариблюють водойми (їх асоціаціями) на строк до 20-25 років.

Цілком помилковими є ідеї переділити всі ліміти допустимого вилову на індивідуальні квоти підприємств і тим більше постійно торгувати ними на аукціонах для залучення інвестицій. Насправді падіння продукції в галузі відбувається не через відсутність інвестицій, а через те, що право тривалого користування промисловою ділянкою на водоймі та її ресурсами ніяк реально не закріплено на тривалий період за традиційним користувачем і це штовхає його на хижацьке ставлення до водних біоресурсів.

В даний час користувач розмірковує таким чином - *«Якщо не виловлю я, то виловлять нові браконьєрські бригади, які "кришують" органи рибоохорони»*. Дії центральної влади підштовхують його до цього. В результаті ресурси водойм експлуатуються нераціонально, порушуються правила рибальства і об'єм рибопродукція щорічно скорочується. Характерно, що збереженню запасів риб ніяк не сприяв і той порядок щорічного лімітування всіх об'єктів лову з оформленням дозволів також на один рік, що вже застосовувався протягом 20 років до ухвалення цього закону (до 2012 року).

Державна політика останніх десятиліть в області рибного промислу в континентальних водоймах України базувалася на ключовому принципі організації промислу за допомогою щорічних загальних лімітів, які розподілялися на квоти для окремих користувачів.

Однак, Закон України *"Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення державного регулювання в галузі рибного господарства, збереження та раціонального використання водних біоресурсів та сфері аквакультури"* (№ 2989-IX від 27.03.2023 р.; законопроект № 7616) зобов'язує організовувати рибний промисел за допомогою аукціонів на право спеціального використання водних біоресурсів у рибогосподарських водних об'єктах (їх частинах).

Така організація промислу ("експериментальна") показала суттєві недоліки, які унеможлиблюють збільшення об'ємів водних біоресурсів

у рибопромислових водоймах і відповідно їх вилов, завдяки тому, що:

➤ Ще до початку промислу рибопромислові підприємства віддають ще не зароблені гроші від продажу виловлених водних біоресурсів у держбюджет *(на аукціонній основі, без обмеження максимальної ставки, яка повинна бути ще й обґрунтованою)*, при цьому самі рибалки залишаються без оборотних коштів, що підриває соціально-економічні основи їх фінансового стану.

➤ Аукціони на право спеціального використання водних біоресурсів у рибогосподарських водних об'єктах *(їх частинах)*, які щорічно проводяться, лишають рибопромислові підприємства можливості довготривалого планування сталого розвитку їх підприємств *(промисловики знаходяться у постійному стресі від побоювання залишитися на наступний рік без можливості ведення законного промислу)*.

➤ Рибопромислові підприємства, які не отримали на аукціонах право спеціального використання водних біоресурсів у рибогосподарських водних об'єктах *(їх частинах)* та ННН-рибалки *(незаконні, непідзвітні, неконтрольовані)* мають тепер можливість ловити водні біоресурси без обмежень, без документів, без простежуваності і так далі, домовившись на корупційній *(злочинній)* основі з рибним патрулем, екологічною інспекцією, прикордонниками, водною поліцією та іншими державними силовими органами *(працюючи нелегально ці рибалки отримують навіть більше прибутку ніж від офіційного промислу, що створює додаткову соціально-економічну напругу, враховуючи відчуття несправедливості і "законних" рибалок)*. Таких ННН-рибалок вже більшість! Яка ж тут простежуваність, які ліміти?..

Аукціони - це створення на "законній основі" найкращих умов для процвітання корупції у силових органах та в Держрибагентстві!

➤ Рибопромислові підприємства не зацікавлені в зарибленні своїх промислових водойм за свої власні кошти. В той же час держава також не має можливості зариблювати водойми тому, що перевела ДП "Ірклівський риборозплідник рослиноїдних риб" до Держмайна України для продажу на аукціоні на фоні того, що ДУ «Виробничо-експериментальний Дніпровський осетровий рибовідтворювальний завод ім. академіка С.Т. Артющика» розбитий армією РФ, а ДУ "Херсонський виробничо-експериментальний завод по розведенню

молоді частикових риб" знаходиться під окупацією. Чому Держрибагентство не відстояло позицію галузі перед Кабінетом Міністрів України, а "просто так" віддало ДП "Іркліївський риборозплідник рослиноїдних риб" до Держмайна України? Як тепер проводити щорічне відновлення рибогосподарського потенціалу рибопромислових водойм? Як?!

➤ *Собівартість* виловленої риби тільки за рахунок введення аукціонів збільшилася майже на 40% (на 15 грн/кг в середньому збільшилася собівартість риби тільки за рахунок вартості лотів)).

➤ Кількість користувачів водних біоресурсів за останні два роки тільки за рахунок введення аукціонів зменшилася на 20-40% в залежності від регіонів. В той же час кількість ННН-рибалок, які працюють під "дахом" рибоохорони та інших силових відомств збільшилося більше ніж на 50%.

➤ *Зариблення* промислових водойм у 2022-2023 рр. майже не проводилося. Аукціони, введення нових (не традиційних) рибалок, зменшення квот, невпевненість у тому, що наступного року можна отримати дозвіл на здійснення промислового лову є головними причинами відсутності зацікавленості у зарибленні водойм і підтримки їх на високому рибопродуктивному рівні. Аукціони доведуть водойми до спустошення через декілька років!

Необхідно також констатувати, що Держрибагентство у 2023 р. заказало за кордоном (чому саме?) бірки на знаряддя лову. Однак, на кінець квітня 2024 р. бірки промисловими підприємствами не отримані.

Навіщо було так ускладнювати елементарні процеси організації промислу, які роками були відпрацьовані в Україні?

Таку "незрозумілу" (злочинну) позицію Держрибагентства по відношенню до своїх прямих обов'язків - підвищення біопродуктивності рибогосподарських водних об'єктів (їх частин) шляхом відтворення водних біоресурсів, розвитку аквакультури (ст. 5, абз. 5 ЗУ "Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів № 3677-VI від 08.07.2011 р.) можна трактувати під час війни лише як державний злочин!

Висновки по розділу 2. Охорона, регулювання та промисел водних біоресурсів:

1. Аукціони (експериментальні) на право спеціального використання водних біоресурсів у рибогосподарських водних об'єктах (їх частинах), які затверджені Законом України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення державного регулювання в галузі рибного господарства, збереження та раціонального використання водних біоресурсів та сфері аквакультури" (№ 2989-IX від 27.03.2023 р.; законопроект № 7616) не те, що себе не виправдали, а навпаки, наносять суттєву шкоду рибному господарству держави, сприяючи процвітанню корупції в державних органах влади та правоохоронних відомствах.

2. Діяльність Держрибагентства у 2022-2023 рр в напрямку охорони, регулювання та організації промислу водних біоресурсів вважати такою, яка *не створює* необхідні передумови для зупинення розвалу галузі і сталого розвитку. Навпаки, Держрибагентство своєю діяльністю *створює* усе можливе для *руйнації* галузі і посилення соціально-економічної напруги в регіонах.

Пропозиції по розділу 2. Охорона, регулювання та промисел водних біоресурсів:

1. Держрибагентству розробити Типовий проєкт створення на великих водоймах України (каскад дніпровських водосховищ, лимани, затоки, придунайські водойми, великі водойми, водосховища > 1000 га) - асоціацій (консорціумів) рибогосподарських підприємств для спільної їх експлуатації по єдиному на усю водойму Режиму СТРГ (спеціальне товарне рибне господарство).

Організація подібних асоціацій (консорціумів) допоможе визначити власника водойми, який на роки (десятиліття) під наглядом держави ефективно проводитиме рибогосподарську діяльність: охорону водних біоресурсів, їх відтворення (меліоративні заходи та масштабне полікультурне зариблення водойм), проводитиме природоохоронні, екологічні заходи, регулювання рекреаційного рибальства, взаємодіятиме з органами місцевого самоврядування, ефективно боротиметься з ННН-рибальством, тощо.

Зараз цю роботу не проводить взагалі ніхто, що і є негативними чинниками соціально-економічної напруги в регіонах, які паралельно

створюють об'єктивні передумови для процвітання корупції на усіх рівнях галузевої влади.

2. *Відмінити аукціони (експериментальні) на право спеціального використання водних біоресурсів у рибогосподарських водних об'єктах (їх частинах), як такі, які себе не виправдали, унеможливлуючи одночасно розвиток рибного господарства України.*

3. *Спростити дозвільну систему для отримання права на промисел водних біоресурсів, створивши комфортні умови для рибалок.*

4. *Відновити в Законі України «Про рибне господарство промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» норму щодо надання права лову насамперед традиційним користувачам із розрахунком квот пропорційно їх минулому вилову і поступово здійснити закріплення водойм за користувачами, які візьмуть на себе також їх охорону.*

5. *Дозволити самим користувачам відчуждати свої квоти (продавати, передавати у спадок, передавати в компанії, які створює сам традиційний користувач тощо). А то у нас часто виникала ситуація, коли помирає ФОП, а члени його сім'ї, які десятки років працювали з ним на промислі, не можуть успадкувати квоти.*

6. *Скасувати останню редакцію Закону України «Про рибне господарство промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» і повернутися до тієї, що була до 2022 р., і вже в неї внести необхідні зміни.*

3. Аквакультура

Провести повноцінний аналіз діяльності Держрибагентства за період 2022-2023 рр. у сфері аквакультури в рамках громадської експертизи не представляється можливим у зв'язку з тим, що працівниками Департаменту організації використання водних біоресурсів, аквакультури та наукового забезпечення не було надано необхідних матеріалів по запиті Громадської ради при Держрибагентстві.

В Держрибагентство через Громадську раду (що зазначено у відомості засідання робочої групи № 2) направлено лист від 07.03.2024 р про уточнення запитань, необхідних для проведення громадської експертизи в розділі «аквакультура». Відповіді не отримано. Повторно, було направлено лист від 25.03.24 р . Жодної реакції теж не має.

Для якісного проведення громадської експертизи по розділу "Аквакультура" необхідно було фахово обговорити в широкому колі керівників рибогосподарських підприємств проблеми в аквакультурі. Необхідно також було з'ясувати яким чином Держрибагентство у 2022-2023 рр. їх вирішувало.

Для підготовки необхідних матеріалів проводились засідання фокус-груп, в засіданні яких брали участь представники рибогосподарських підприємств Вінницької, Хмельницької, Тернопільської та Івано-Франківської областей.

Протягом періоду, що аналізується, з відкритих джерел відомо про зміни до Закону України «Про аквакультуру» ([№ 2989-IX від 21.03.2023](#)). Проект цього закону розроблявся *Офісом ефективного регулювання BRDO* без консультацій з громадськістю. В тому варіанті, який прийнято Верховною Радою, закон не обговорювався.

Пропозиції, які вносились представниками галузевої громадськості не враховувались. Зміни до закону стосувалися ст. 14 - оренди гідротехнічних споруд на водних об'єктах, призначених для аквакультури.

В змінах до ст. 14 Закону України «Про аквакультуру» не враховані реальні обставини орендних відносин. Як результат - жодного договору оренди гідротехнічних споруд протягом року не було укладено. Більш того, і не може бути укладено за обставин, що

запропонувало BRDO.

Аналізуючи документи для проведення громадської експертизи, які надані Держрибагентством на запит Громадської ради, можна зробити висновок, що у наданих документах відсутнє будь яке згадування про аквакультуру, крім назви «*Управління наукового забезпечення, іхтіології та аквакультури*».

З наданих Держрибагентством документів для проведення громадської експертизи можна зробити наступні висновки:

Документ 1. Надана недостовірна інформація щодо відсутності пропозицій громадськості до наведених законодавчих та нормативно-правових актів. Асоціація рибоводів «СОЮЗ» та інші члени Громадської ради подавали конкретні, реальні, визначені багаторічним досвідом пропозиції до Закону України «*Про аквакультуру*», Водний, Земельний, Податковий кодекси, Закон України «*Про оренду*» та інших.

Пропозиції до "*Правил любительського рибальства*" теж не були враховані, через що зросла соціальна напруга стосовно загального водокористування, зокрема, любительського (*рекреаційного*) рибальства, на орендованих водних об'єктах аквакультури.

Право орендаря-рибовода на продукти власного виробництва – вирощену рибу, *порушене та знехтуване*. Статті "*Правил любительського та спортивного рибальства 1999 р.*" передбачали об'єднання риболовів-любителів, рибальські квитки, навчання рибалок-початківців, що є у нормативно-правових актах більшості цивілізованих країн світу. Але в Україні це *не прийнято*.

Пропозиції громадськості враховані *не були*.

Документ 2, 3. Кількість працівників апарату управління Держрибагентства - 148 чоловік (*по штату розпису 217*), які працюють, отримують заробітну плату – близько 65 млн. грн. на рік. В той же час не зрозуміло, чому при такій чисельності Держрибагентство замовляє розробку законодавчої та нормативно-правової документації у сумнівних організацій таких як BRDO, в яких експерти з рибної галузі та аквакультури *взагалі відсутні*.

Документ 4. Інформація щодо режимів СТРГ по областях України *не достовірна*. Так, у Вінницькій області, наприклад, реально здійснюється тільки 2 режими, замість заявлених 6.

Взагалі у Вінницькій області 54 водосховища, на яких можливо

здійснювати режим СТРГ. Ще два роки тому діяло 30 Режимів. Відсутність документів на здійснення рибогосподарської діяльності не означає відсутності такої діяльності.

Майже на всіх означених водосховищах виловлюється риба, а запобігти цьому *не можна*. Умови отримання режимів СТРГ занадто складні та не вигідні рибогосподарським підприємствам.

Документ 8. Щодо залучення міжнародної технічної допомоги, в першу чергу *Офісу ефективного регулювання BRDO*. Нажаль, жодного змістовного нормативно-правового документу, який би сприяв розвитку рибного господарства, запропоновано *не було*.

Да і як міг *Офіс ефективного регулювання BRDO*, який не пов'язаний з галуззю рибного господарства, врегулювати надскладні питання взаємовідносин з безліччю впливових стейкхолдерів (*органи влади усіх рівнів, правоохоронні органи, органи місцевого самоврядування, ННН-рибалки та інші*), написати необхідні закони, які чекають рибалки, втомлені незрозумілими і шкідливими законами та нормативно-правовими актами?

Закон України "Про оцінку впливу на довкілля" (23 травня 2017 р. № 2059-VIII) (*Стаття 3. п.3-2, абзац б*) зобов'язує проходити процедуру оцінки впливу на довкілля при інтенсивній аквакультурі (*з годуванням*) з продуктивністю 10 тонн/рік і вище або на територіях природно-заповідного фонду.

Така сувора норма закону, при малій продуктивності аквакультурного або марикультурного господарства, практично унеможливорює проходження процедури оцінки впливу на довкілля.

Для вирощування 10 тонн/рік при інтенсивній аквакультурі або марикультурі необхідно мати водойму у 10-20 га. Це дуже мало для ведення рентабельного господарства.

Сама процедура оцінки впливу на довкілля є дорогою для нових підприємств. Крім того, необхідно проходити громадські слухання по цьому питанню з місцевим населенням, яке усе життя займалося браконьєрством на цій водоймі. Тому вони не дають і не дадуть свою згоду на отримання "*водойм їх особистої власності*".

А це суттєвий бар'єр для інтенсивного розвитку рибного господарства (*їх в Україні приблизно 15 000 з площею 10 га і вище, а це більша площа ніж під Режимами СТРГ в декілька разів*).

Громадська ради при Держрибагентстві звернулася до керівництва

Держрибагентства (лист від 27.06. 2023 р. № 18/3) з проханням переконати Міндовкілля усунути цю статтю із закону, яка унеможливорює розвиток аквакультури і марикультури в Україні.

Держрибагентство формально написало листа до Міндовкілля (26.07.2023 р. № 3-6. 2.2-5/4320-23), однак його при цьому не переконувало у необхідності зміни законодавства, а підтримало сторону Міндовкілля, що і стало основою для відмови у перегляді статей, які унеможливлюють розвиток рибного господарства України.

Звітність по І- А- аквакультура (річна) за 2022-2023 рр.

Нажаль, звітність по аквакультурі не повна та викликає багато запитань з точки зору фахівців рибництва. Багато явних нестыковок і підтасувань. Та і сама форма розроблена таким чином, що заповнити її чесно неможливо (її розробляли не рибоводи, а кабінетні працівники, які не розуміються на аквакультурі). Так, наприклад:

Площа ставів (і інших водойм) в аквакультурі

Таблиця 2

Види ставів	Кількість (штук)	Площа (га)
Вирощувальні (усі види)	1297	14722
Нагульні	1298	31307
Інші	1485	4402

Показники по основних видах риб

Таблиця 3

Види риб	Корми (тонн)	Маточне стадо		Молоді (тис. штук)	Вилів (тонн)
		Кількість (штук)	Вага (тонн)		
Короп	25936	35436	135,4	31973	7123
Товстолоб білий	0	5340	20,5	36327	1551
Товстолоб строкатий	0	6316	30,6	38389	1458
Білий амур	0	3715	19,5	32088	472
<i>Карась сріблястий</i>	<i>745</i>	<i>38596</i>	<i>14,5</i>	<i>50389</i>	<i>1316</i>
Білуга	15,8	340	8,2	0	1,6
Стерлядь	15,8	10551	27,9	621	1,2
Осетри	103,2	17163	12,7	18074	1,4
Веслоніс	0,9	198	1,8	0	0
Севрюга	16,4	50	0,3	6000	0

Навіть з тих загальних показників можна зрозуміти, що:

- короїв на площі 31307 га можна було виростити і без згодування **25936** тонн кормів (*середня природна рибопродуктивність водою під аквакультурою по Україні складає близько 200 кг/га*);

- карася сріблястого (інвазійний вид) взагалі навіщо вирощувати та згодовувати йому 745 тонн кормів?

- при таких величезних показниках зарибленої молоді потрібно було, *навіть при 50% промислового поверненні*, отримати в рази більше товарної риби.

Що це за звітність? Навіщо вона така взагалі потрібна? Як по ній можна робити аналіз? Як складати плани на майбутнє?..

Зрозуміло, що форма 1-А -аквакультура (річна) - це сума сотен звітів і тому можуть бути неточності, але територіальним управлінням Держрибагентства необхідно ретельніше підходити до аналізу заповнених форм при їх отриманні та вимагати від підприємств аквакультури правдивих звітів (*більш ретельний аналіз звітів по формі 1-А аквакультура (річна) за 2022-2023 рр. в цій громадській експертизі не наводиться у зв'язку з великим обсягом аналітичного матеріалу*).

Для збільшення обсягів вирощування товарної риби та інших водних біоресурсів в аквакультурі Держрибагентству необхідно було працювати в напрямку організації наступних заходів:

1. Створення єдиної системи селекції в рибористві на основі розвитку спеціалізованих племзаводів і репродукторів високопродуктивних порід та видів риб під контролем селекційно-генетичного центру рибориства (СГЦР- якого вже не має).

2. Оновлення генофонду плідників рослиноїдних та інших перспективних цінних видів риб шляхом завезення їх чистих ліній з інших країн (Китаю, Європи...).

3. Забезпечення риборицьких підприємств країни плідниками з високопродуктивними властивостями.

4. Вирощування якісного рибопосадкового матеріалу цінних видів риб.

5. Сприяння рибним господарствам у забезпеченні їх гранульованими стартовими, продукційними, в тому числі повнораціонними і лікувальними рибними комбікормами.

6. Сприяння розширенню полікультури вирощування риб для

підвищення ефективності використання біологічного потенціалу водою за рахунок (рослиноїдних, корошових, осетрових, частикових, кефалевих та інших видів риб).

7. Проведення біотехнологічної оцінки (градації) ставкового фонду.

8. Застосування інтенсивних технологій вирощування риби з використанням збалансованих повноцінних рибних комбікормів (в тому числі лікувальних), а також кормів, вироблених в господарствах.

9. Сприяння оновленню основних фондів, впровадження передових ресурсозберігаючих технологій та обладнання, реконструкція і модернізація діючих господарств і виробництв.

10. Забезпечення належної якості води в ставках, запобігання забрудненню водою стічними водами промислових підприємств, населених пунктів, полів, ферм.

11. Сприяння здійсненню профілактичних та лікувальних ветеринарно-санітарних заходів.

12. Сприяння збільшенню періоду реалізації живої риби протягом року, вдосконалення фірмової торгівлі продукцією з риби та інших водних біоресурсів.

Усіма проблеми аквакультури в Україні повинно опікуватися Держригентство, згідно свого Положення (п. 53. - здійснює державне регулювання в сфері аквакультури, забезпечує формування раціонального ринку рибопродукції аквакультури, здійснення науково-технологічної політики селекції в аквакультурі).

Під час війни з РФ Держрибагентство повинно було взяти на себе навіть більше, ніж прописано в його Положенні.

Інакше зупинити довготривалу стагнацію аквакультури не можна.

Для значного збільшення виробництва продукції аквакультури Держрибагентство повинно було у 2023 р. (діюче керівництво Держрибагентства працює з серпня 2022 р.) прийняти усі необхідні заходи для допомоги підприємствам аквакультури (які здатні вирощувати рибопосадковий матеріал), організувати його вирощування в рік аквакультури по максимуму (не має зарібку - не має збільшення об'ємів продукції аквакультури).

Нажаль, нічого не робилося. Тільки - семінари та "круглі столи". Практичної допомоги в організації рибогосподарської діяльності в аквакультурі не було.

А тому результати за 2023 р., хоча і збільшені на декілька відсотків, але виключно за рахунок самої звітності.

Це - *не досягнення!* Ще 25 років тому на тих самих водоймах об'єм продукції аквакультури в Україні сягав 145 000 тонн/рік. Зараз - лише 15 300 тонн/рік...

Забезпечення сталого розвитку аквакультури потребує надзвичайних заходів і високого рівня кваліфікації працівників апарату Держрибагентства. А цього необхідного рівня, нажаль, *не має...*

Висновки по розділу 3. Аквакультура:

Держрибагентство об'явило 2023 р. *"Роком аквакультури"*. Однак, окрім *"круглих столів"*, ніяких організаційних кроків по збільшенню виробництва рибопродукції аквакультури *не зроблено*.

Не зрозуміло, чому Держрибагентство байдуже відноситься до проблем розвитку аквакультури, тим більш у рік, який воно само оголосило *"Роком аквакультури"...*? Без заходів по організації технологічних ланцюжків вирощування рибопосадкового матеріалу і товарної риби по всій Україні, ніякого збільшення виробництва продукції аквакультури *не буде*.

Держрибагентство повинно було у 2022-2023 рр. проводити саме ці організаційні заходи. Так, до війни з РФ попереднє керівництво галузі теж нічого не робило. Однак, тоді не було і війни, а рибогосподарські підприємства мали можливість самостійно організовувати свій бізнес. Зараз ситуація в галузі критична і тому потребує збільшення зусиль Держрибагентства і усіх рибогосподарських підприємств у разі.

Форма 1-А-аквакультура (річна) не відповідає сучасним потребам галузі. По ній не можна проводити аналіз і планування розвитку аквакультури в Україні.

Держрибагентство не виконує основні завдання, які містить *"Положення про Держрибагентство"*, затвердженого Постановою КМУ від 30 вересня 2015 р. № 895 (надалі *Положення*).

Відповідно пункту 4.1. Положення, Держрибагентство узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств і в установленому порядку

подає їх Міністрові аграрної політики та продовольства.

Пропозиції, що надаються представниками суб'єктів аквакультури, Держрибагентством не враховуються.

В той же час усі розроблені BRDO законопроекти приймаються без зауважень.

Відповідно пункту 4.35 Положення про Держрибагентство моніторинг стану рибогосподарських водойм відсутній, достовірні дані в Державному реєстрі рибогосподарських водних об'єктів (їх частин) відсутні.

Відповідно пунктів 4.43, 4.62-1, 4.62-2, 4.62-14, 4.62-15 Положення та статті 18 Закону України «Про аквакультуру» не розроблено Порядок рибогосподарської меліорації, Порядок надання дозволів на днопоглиблювальні роботи в рибогосподарських водних об'єктах, не сформовані Програми рибогосподарської меліорації по регіонах та забезпечення їх матеріально-технічною базою.

Не розроблені та не прийняті Програми розвитку рибного господарства та аквакультури по регіонах, Програми не обговорювались з аквакультурною спільнотою регіонів.

Відсутні показники діяльності суб'єктів аквакультури, що свідчать про стан підприємств аквакультури. Не здійснювався аналіз регуляторного впливу прийнятих нормативно-правових та законодавчих актів на реформування, розвиток, позитивні зміни в аквакультурі протягом 2022-2023 рр.

Протягом періоду, що аналізується, не враховувались пропозиції від Громадської ради при Держрибагентстві та громадськості щодо системного та дієвого реформування галузі

Законодавчі та нормативно-правові акти, що були розроблені, в тому числі за допомогою BRDO, не дієві, не реальні, не сприяють розвитку аквакультури, а деякі з них відверто наносять шкоду галузі.

Пропозиції порозділу 3. Аквакультура:

1. Форму 1-А-аквакультура (річна) вдосконалити таким чином, щоб її просто було заповняти і робити аналіз стану аквакультури.

2. Звернутися ще раз до Міндовкілля з проханням переглянути статті Закону України "Про оцінку впливу на довкілля" (23 травня 2017 р. № 2059-VIII) (Стаття 3. п.3-2, абзац б) з обґрунтованою аргументацією усунення цієї статті із закону.

3. Галузева влада повинна негайно відмовитися від послуг BRDO,

як від організації, яка не має ніякого фаху, щоб розробляти закони для галузі рибного господарства України.

Гроші, Євросоюзу повинні витратитися раціонально, бо їх нам більше ніхто не дасть. Розробка законів та нормативно-правових актів - це праця колективу найкваліфікованих працівників галузі з десятками років практичного досвіду.

BRDO, розробкою законопроектів для галузі рибного господарства України без погодження з громадськістю наноситимуть непоправну шкоду, яку роками доведеться виправляти. Хто за це відповідь?

4. Марикультура

Марикультура в Україні повинна складати значну частину в загальному об'ємі вирощеної рибопродукції (морські риби: осетрові, камбалові, кефалеві, лососеві та інші, молюски, ракоподібні, водорості).

Потенційні можливості марикультури українського морського узбережжя галузевою наукою визначаються у сотні тисяч тонн на рік, що значно більше, ніж виробництво рибопродукції в умовах континентальної аквакультури.

Однак, за останні десятиліття виробництво продуктів марикультури повністю припинилося (*про що свідчать офіційні звіти*). В той же час в інших країнах світу марикультура динамічно розвивається, забезпечуючи своє населення якісною рибою та морепродуктами, які мають, крім того 100% експортний потенціал.

Аналіз ситуації, при якій марикультура в Україні повністю припинила своє існування, показує, що головна причина гальмування розвитку криється у недосконалому українському законодавстві (*загальному та галузевому*), яке десятиліттями формувалося навколо морських акваторій без урахування необхідності розвитку марикультури, для якої повинні бути створені особливі комфортні законодавчі умови.

Висновки по розділу 4. Марикультура:

Максимально можливе спрощення процедури отримання дозволів на використання ділянок морських акваторій та земельних ділянок на узбережжя (під бази) для здійснення марикультури - прямих шлях для створення умов інвестиційної привабливості підприємств марикультури і як результат - сталий стрімкий її розвиток.

Держрибагентство за період 2022-2023 рр. не зробило необхідних дієвих кроків для створення умов (*законодавчих*), які б дозволили рибогосподарським марикультурним господарствам отримати акваторії морських вод та земельні ділянки на узбережжя (*бази*) для здійснення марикультури.

Без вирішення проблеми швидкого і комфортного надання в оренду рибогосподарським підприємствам марикультури морських ділянок (*лиманів, заток, континентальних водойм із солоною водою*), забезпечити будь який розвиток марикультури в Україні не можна!

Пропозиції по розділу 4. Марикультура

1. Організаційним механізмом надання рибогосподарським підприємствам на умовах оренди рибогосподарських об'єктів з морською водою та акваторії (водного простору) внутрішніх морських вод, територіального моря, виключної (морської) економічної зони України для цілей марикультури повинен бути наступний Порядок:

➤ Кабінет Міністрів України доручає Держрибагентству сформувати спеціальну комісію з представників профільних наукових закладів що здійснюють свою наукову діяльність по відповідній профільній морській тематиці, представників Держрибагентства, представників органів влади в сфері земельних відносин, облдержадміністрацій (військових), органів місцевого самоврядування, інших фахівців, які мають відношення до сфери рибного господарства, земельних відносин, тощо.

➤ Комісія здійснює пошук рибогосподарських об'єктів для цілей марикультури, ділянок акваторій (водного простору) внутрішніх морських вод, територіального моря, виключної (морської) економічної зони України, які за своїми географічними, екологічними, гідробіологічними, кліматичними, геометричними та іншими чинниками та параметрами відповідають усім критеріям сталого розвитку марикультури, а також здійснює пошук земельних ділянок на узбережжі моря для розбудови рибогосподарських баз в безпосередній близькості до ділянок моря, де планується робота рибогосподарських об'єктів марикультури.

➤ На кожний рибогосподарський об'єкт з морською водою, ділянку акваторій (водного простору) внутрішніх морських вод, територіального моря, виключної (морської) економічної зони України складається відповідний Паспорт рибогосподарської водойми (ділянки моря). На кожен земельну ділянку на узбережжі моря для розбудови рибогосподарських баз для цілей марикультури розробляються свій пакет документів згідно вимог земельного та водного кодексів України.

➤ На кожний рибогосподарський об'єкт з морською акваторією розробляється своє біологічне обґрунтування, яке визначатиме характеристики об'єктів марикультури, технології вирощування, параметри підприємств марикультури, які може

витримати екосистема даної морської ділянки без ознак виснаження водних біоресурсів і негативного впливу на довкілля (*біологічне обґрунтування та методики їх розробки розробляються науковими інститутами сфери рибного господарства України*).

2. Фінансування робіт щодо розробки пакетів документів на земельні ділянки на узбережжі моря для розбудови рибогосподарських баз для цілей марикультури, витрат на розробку біологічних обґрунтувань, паспортів, рибогосподарських водних об'єктів марикультури, ділянок морських акваторій для цілей марикультури, а також проходження централізованої процедури оцінки впливу на довкілля включаючи громадські слухання (*Закон України "Про оцінку впливу на довкілля" 23.05.2017 р. № 2059-VIII*) повинно здійснюватися за рахунок коштів державного бюджету.

Для цих цілей можна використати компенсаційні кошти НАЕК "Енергоатом" за нанесення збитків рибогосподарського комплексу Миколаївської області від будівництва Ташликської ГАЕС (*розпорядження КМУ № 242-р від 17.06.2002 р.*).

Після укладання Договору експлуатації ділянки під марикультуру комерційне підприємство, яке виграло тендер на експлуатацію морської ділянки сплачує державі витрати за підготовку документації.

3. Кабінет Міністрів України повинен визначити державне підприємство Держрибагентства, яке має відповідні можливості для проведення процедури надання в оренду рибогосподарським підприємствам водних об'єктів марикультури (*ДП "Укрриба"*).

4. На підставі Постанови Кабінету Міністрів України цьому державному підприємству разом з усіма Паспортами рибогосподарських водойм, ділянками моря для цілей марикультури, пакетами документів на кожен земельну ділянку на узбережжі моря, а також всіма біологічними обґрунтуваннями з узгодженнями в державних інстанціях координат розташування в морі ділянок під марикультуру, передаються права на здійснення процедур надання в оренду рибогосподарським підприємствам цих водних об'єктів, а також земельних ділянок на узбережжі моря для розбудови рибогосподарських баз для цілей марикультури за процедурою визначеною Кабінетом Міністрів України.

5. Надання в оренду рибогосподарських об'єктів з морською водою та ділянок морських акваторій для цілей марикультури, а

також земельних ділянок на узбережжі моря для розбудови рибогосподарських баз здійснюється на підставі виграних рибогосподарськими підприємствами відкритих аукціонів за порядком визначеним Мінагрополітики (*підприємства, які виграють аукціони виплачують державі усі витрати на підготовку пакету документів*)

Інший алгоритм надання в оренду ділянок під марикультуру та земельних ділянок на узбережжі моря для розбудови рибогосподарських баз, враховуючи діюче законодавство України працювати *не буде!*

Громадська рада при Держрибагентстві неодноразово протягом 2022-2023 рр. пропонувала керівництву Держрибагентства саме такий алгоритм вирішення проблеми розвитку марикультури в Україні.

Однак, Держрибагентство продовжує ігнорувати усі пропозиції своєї громадської ради по цьому питанню.

Примітка - враховуючи відсутність дієвих результативних кроків з боку Держрибагентства щодо забезпечення умов для розвитку марикультури в Україні, за період 2022-2023 рр. не створено жодного марикультурного господарства.

Держрибагентству необхідно звернутися до Кабінету Міністрів України з проханням розробити та затвердити *"Порядок надання на умовах оренди рибогосподарських об'єктів з морською водою та акваторії (водного простору) внутрішніх морських вод, територіального моря, виключної (морської) економічної зони України, а також земельних ділянок на узбережжі моря для розбудови рибогосподарських баз для цілей марикультури"*.

5. Спеціальні товарні рибні господарства (СТРГ)

Об'єктивні передумови для розвитку спеціальних товарних рибних господарств (СТРГ) у внутрішніх водоймах України:

- наявність великих природних водойм із високим рівнем кормової бази для видів риб, що мають попит на ринку;
- постійний попит на прісноводну рибу на місцевому (кулінарні традиції і туризм), національному (традиційне споживання прісноводної риби в країнах центральної Європи, що не мають виходу до моря) або міжнародному рівні;
- економічна залежність від промислу в деяких районах, де не має інших видів господарської діяльності (видалені прибережні регіони, сільська місцевість, дельта Дунаю, тощо).

Спеціальні товарні рибні господарства (СТРГ) сьогодні вдало поєднують в собі елементи випасної аквакультури та промислового рибальства та є дієвим прикладом реальних вітчизняних інвестицій в галузь рибного господарства шляхом проведення рибоводно-меліоративних заходів.

найголовніше та найбільш фінансово затратне з них є зариблення рибогосподарських водних об'єктів. як виконавці відтворення, СТРГ фактично забезпечують більшість щорічного вселення молоді рослинної та інших видів риб в усі державні водні об'єкти.

слід зауважити, що на відміну від підприємств аквакультури, підприємства СТРГ не є власниками водних біоресурсів, які перебувають у водоймі, а мають розраховувати лише на гарантовані державою на певний термін риболовні права.

право власності на водні біоресурси вони набувають, відповідно до ст.37 закону України *“Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів”*, лише з моменту потрапляння водних біоресурсів до знарядь лову. тобто, ризики ведення бізнесу для них значно вищі і значною мірою залежать від ступеню державного регуляторного впливу контролюючих органів та прогнозованості економічної політики.

Правова невизначеність користування рибогосподарськими водними об'єктами спеціальними товарними рибними господарствами

Негайного вирішення потребує питання запровадження механізму (порядку) втілення законодавчої норми, щодо надання в користування рибогосподарських водних об'єктів для СТРГ.

Сьогодні погодження режиму рибогосподарської експлуатації надає спеціальним товарним рибним господарствам тільки статус користувача водними біоресурсами, не більше.

З цього приводу, у багатьох представників контролюючих органів (у тому числі і правоохоронних) під час перевірок виникають питання правомірності (законності) користування рибогосподарськими водними об'єктами СТРГ без наявності орендних відносин.

Так, 18.01.2024 у ZOOM-форматі відбулося засідання громадської ради при Держрибагентстві, на якому учасниками висвітлено проблему неврегульованості питання правомірного користування СТРГ рибогосподарськими водними об'єктами. проблематика полягає у тому, що при розробленні та погодженні режиму рибогосподарської експлуатації водного об'єкту суб'єкт господарювання (СТРГ) не вирішує питання правомірного користування водним об'єктом. фактично загальні положення водного та земельного кодексів України спонукають СТРГ до взяття в оренду водних об'єктів та земельних ділянок під ними. Але не всі водні об'єкти (водосховища комплексного призначення) можна взяти в оренду.

У сфері діяльності «аквакультура» питання користування водоймою та земельною ділянкою урегульовано законом України «про аквакультуру», в той же час у сфері діяльності «спеціальні товарні рибні господарства» такого регулювання не має.

Положення ст. 13 закону України «про тваринний світ» передбачає, що Держрибагентство повинно подавати спеціальним органам документи для подальшої передачі суб'єктам СТРГ рибогосподарських водних об'єктів у користування, але Держрибагентство запевняє, що такого механізму не має.

Дана правова невизначеність створює перепони для законної діяльності СТРГ та призводить до судових спорів про повернення водойм їх власникам зі сплатою значних штрафів за усі роки

користування водоймою, які сплатити не здатне жодне підприємство.

Також керівництво Держрибагентства, відповідаючи на запитання щодо бездіяльності з початку 2023 р. у вирішенні вказаного питання, доповідає, що існує проект закону про залучення інвестицій у розвиток галузі рибного господарства № 8119 від 10.10.2022 р., який повністю вирішує дані проблеми.

Ознайомившись на офіційному сайті ВРУ (режим доступу: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/bills/card/40577>) із даним проектом закону, зауважимо, що даний законопроект не вирішує питання користування СТРГ рибогосподарськими водоймами, зважаючи на наступне:

- розділ 3 «особливості залучення інвестицій щодо рибогосподарської експлуатації водних об'єктів у спеціальних товарних рибних господарствах (а.20, стаття 17) передбачає, що суб'єктами залучення інвестицій щодо рибогосподарської експлуатації водних об'єктів у спеціальних товарних рибних господарствах (далі - інвесторами) є зареєстровані в Україні юридичні особи, фізичні особи підприємці, які є стороною договору про здійснення інвестицій щодо рибогосподарської експлуатації водних об'єктів у спеціальних товарних рибних господарствах та здійснюють такі інвестиції відповідно до умов цього договору. тобто фактично режим буде замінено договором.

- у статті 20 вказано не необхідність розроблення науково-біологічного обґрунтування на певний водний об'єкт – продубльовано положення *"інструкції про порядок здійснення штучного розведення, вирощування риби, інших водних живих ресурсів та їх використання в спеціальних товарних рибних господарствах"* (наказ державного комітету рибного господарства України від 15.01.2008 № 4 (інструкція).

- у статті 22 проекту закону вказано на основні умови договору про здійснення інвестицій щодо рибогосподарської експлуатації водних об'єктів у спеціальних товарних рибних господарствах.

- у статті 22 проекту закону передбачено, що право на укладення договору буде продаватися на аукціонах.

Звертаємо увагу на те, що:

- жодного слова про оформлення права користування водоймою та земельною ділянкою під нею для СТРГ не має, про статус такої водойми нічого не вказано, фактично договір про здійснення

інвестицій щодо рибогосподарської експлуатації водних об'єктів у спеціальних товарних рибних господарствах замінить стару інструкцію, а *прогалини в законодавстві залишаться*;

- при розробленні даного законопроекту його творці вирішили не переймати досвід Держлісагентства, яке у відповідності до ст. 13 Закону України «*про тваринний світ*» та статей 21, 22 Закону України «*про мисливське господарство та полювання*», надає у користування мисливські угіддя на підставі договору, форма якого затверджена наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України 17 вересня 2020 року № 149.

У предметі вказаного договору чітко передбачено, що певні мисливські угіддя (*ділянки суші та водного простору*) надаються у користування для ведення мисливського господарства, натомість, як вбачається із законопроекту № 8119 від 10.10.2022, його предметом є винятково залучення інвестицій, а не питання надання у користування рибогосподарського водного об'єкту.

Як слідує із назви законопроекту № 8119 та його тексту, останній направлено лише на залучення інвестицій (*повторна купівля режиму СТРГ, у яких відібрали водойми, про що описано нижче*), а не на вирішення існуючих прогалин у регулювання діяльності СТРГ.

Звертаємо увагу, що внаслідок протиправної бездіяльності Держрибагентства, починаючи з 2019 р. більшість суб'єктів господарювання лишилися водойм, на яких здійснювали діяльності відповідно до режиму, а саме (*даний перелік не є вичерпним*):

- справа № 902/777/21 за позовом керівника Жмеринської окружної прокуратури до приватного підприємства «Сазан» про повернення земельної ділянки водного фонду (*Клекотинське водосховище на території Мурафської об'єднаної територіальної громади*).

- справа № 904/5895/21 за позовом заступника керівника Дніпропетровської обласної прокуратури до товариства з обмеженою відповідальністю «Карачунівське рибоводне господарство» про усунення перешкод у користуванні та розпорядженні майном, зобов'язання повернути майно (*Карачунівське водосховище*).

- справа № 916/3539/23 за позовом заступника керівника Одеської обласної прокуратури до товариства з обмеженою відповідальністю "Сінергія-Е" про усунення перешкод у

користуванні майном та зобов'язання вчинити певні дії (*Заплавське (Бобринське) водосховище*).

- справа № 916/1136/23 за позовом заступника керівника Одеської обласної прокуратури до Товариства з обмеженою відповідальністю КПЛ-Лтд про визнання незаконним та скасування рішення селищної ради, визнання недійсним договору оренди (*Кричунівський став № 1*).

- справа № 922/70/23 за позовом Дергачівської окружної прокуратури Харківської області до Товариства з обмеженою відповідальністю «Рибгосп Лозовеньківський» про відновлення становища, яке існувало до порушення шляхом звільнення об'єкта водного фонду (*Лозовеньківське водосховище*).

- справа № 906/17/22 за позовом керівника Коростишівської окружної прокуратури Товариства з обмеженою відповідальністю «Захід-АкваТрейд» про скасування дозволів на спеціальне використання водних біоресурсів; повернення з користування земельних ділянок та водних об'єктів (*водосховища Лісне та Корнинське*).

- справа № 922/493/22 за позовом керівника Богодухівської окружної прокуратури Харківської області Товариства з обмеженою відповідальністю «Простори Слобожанщини», м. Харків про звільнення об'єкту водного фонду та земельних ділянок під ним (*Мирошниківське водосховище*).

- справа № 912/1888/21 за позовом керівника Олександрійської окружної прокуратури Кіровоградської області до Товариства з обмеженою відповідальністю «Рибодобувна компанія «Рибгосп» про зобов'язання усунути перешкоди у користуванні майном та повернення водного об'єкта (*Іскрівського водосховища на р. Інгулець*).

- справа № 922/2718/23 за позовом заступника керівника Харківської обласної прокуратури до приватного підприємства «Атос-Культурне рибне господарство» про відновлення становища шляхом звільнення об'єкту водного фонду та земельної ділянки під ним (*Муромське водосховище*).

- справа № 922/4806/21 за позовом керівника Куп'янської окружної прокуратури Харківської області до товариства з обмеженою відповідальністю «Агрофірма «Промтех» відновлення

становища, яке існувало до порушення, шляхом звільнення та повернення об'єкта водного фонду та земельних ділянок під ним (*Великобурлуцьке водосховище*).

- справа № 922/3463/23 за позовом заступника керівника Харківської обласної прокуратури до приватного підприємства «Атос-Культурне рибне господарство» про відновлення становища, яке існувало до порушення (*Трав'янське водосховище*).

- справа № 912/685/23 за позовом заступника керівника Кіровоградської обласної прокуратури до фізичної особи-підприємця Санжари Олександра Вікторовича про усунення перешкод в користуванні та розпорядженні майном, зобов'язання припинити використання майна та повернути майно (*водойма 26 га, розташована в адмінмежах Коробчинської сільської ради Новомиргородського району Кіровоградської області*).

- справа № 904/198/23 за позовом Криворізької східної окружної прокуратури Дніпропетровської області до Товариства з обмеженою відповідальністю «Перлина Саксагані» про усунення перешкод у користуванні та розпорядженні майном, зобов'язання повернути майно (*Макортівське водосховище*).

- справа № 916/2571/23 за позовом заступника керівника Одеської обласної прокуратури до Товариства з обмеженою відповідальністю «Дунай Акваресурс» про усунення перешкод у користуванні та розпорядженні майном (*озеро Кагул*).

- справа № 911/2272/19 за позовом першого заступника керівника Києво-Святошинської місцевої прокуратури Київської області до Товариства з обмеженою відповідальністю «Обухівське рибне господарство» про зобов'язання повернути майно (*водний об'єкт став «Германівський»*).

До більшості з вказаних справ Держрибагентство було залучено у якості відповідача або третьої особи, яка не має самостійних вимог на предмет спору, тобто Держрибагентство було *обізнане* із даними судовими спорами.

Більш того, правові підстави позовів у вказаних справах однакові. Загальні положення водного та земельного кодексів України, закону України *«Про аквакультуру»* встановлено обов'язок оформити право користування водними об'єктами та земельними ділянками під ними. А ось режим рибогосподарської експлуатації *не дає* підстав

підприємствам СТРГ для користування водним об'єктом.

На даний час рішення по вказаних справах про повернення водних об'єктів їх власникам набрало законної сили, тобто суб'єкти господарювання *втратили* не тільки водойми, на яких здійснювали діяльність, а й втратили усі кошти, які було витрачені на зариблення охорону, господарську діяльність, утримання рибоприймальних пунктів, інвентарю, обладнання, плавзасобів, спецодягу, заробітну плату, податки, тощо.

Хто відповість за ці колосальні втрати рибогосподарських підприємств, які *розорені*? Держрибагентство? Мінагрополітики? Кабінет міністрів України? Хто?..

Так, усі 100 % позовів прокуратури проти СТРГ були задоволені, а суди прийняли рішення про звільнення водойм.

А де Держрибагентство? Чому не створює супротив прокуратурі?

Відповідно до *"Положення про державне агентство розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм"* (постанова Кабінету міністрів України від 30 вересня 2015 р. № 895 (зі змінами та доповненнями):

- *пункти 2-3.* основними завданнями Держрибагентства є внесення на розгляд міністра аграрної політики та продовольства пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання та відтворення водних біоресурсів, регулювання рибальства, продовольчого забезпечення, меліорації земель та експлуатації державних водогосподарських об'єктів комплексного призначення, міжгосподарських зрошувальних і осушувальних систем.

Проте, дане завдання в частині регулювання користування водоймами СТРГ *не виконується*.

- *пункти 1, 4.* Держрибагентство відповідно до покладених на нього завдань узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів президента України та Кабінету міністрів України, нормативно-правових актів міністерств і в установленому порядку подає їх міністрові аграрної політики та продовольства України.

однак, листом від 01.04.2024 № 2-6.2.3-16/1903-24 Держрибагентство повідомило, що дані повноваження віно також не

виконує, окрім направлення на розгляд верховної ради України законопроекту «Про залучення інвестицій у розвиток галузі рибного господарства» (від 10.10.2022 по 8119), - який ніяк не вирішує питання створення механізму за абз. 11 ч. 1 ст. 13 закону України "Про тваринний світ" в частині подання документів, та зовсім не вирішує дану прогалину.

Бездіяльність Держрибагентства щодо виконання своїх повноважень на прикладі окремого СТРГ. ТОВ «Фіш-торг» здійснював діяльність зі спеціального використання водних біоресурсів на Старогниличанському водосховищі Чугуївського району Харківської області (КВЕД 03.22 - *прісноводне рибництво*) на підставі режиму рибогосподарської експлуатації Старогниличанського водосховища, дозволів № 30 від 21.06.2018 та № 31 від 21.06.2018 на спеціальне використання водних біоресурсів у рибогосподарських об'єктах (їх частинах) вид спеціального використання: промислове рибальство та любительське рибальство.

Проте, у зв'язку із поданням прокуратурою до господарського суду Харківської області позову про звільнення водойми (справа № 922/1168/23).

З цього приводу ТОВ «Фіш-торг» звернулося до Держрибагентства із заявою за № 19 від 20.03.2023, що стосувалася виконання Держрибагентством повноважень, які передбачені ст. 13 закону України "Про тваринний світ", а саме щодо подання документів з питань надання у користування рибогосподарських водних об'єктів органам, які уповноважені приймати рішення про надання у користування таких угідь та об'єктів.

У відповідь Держрибагентством надано лист 30.03.2023 та повідомлено, що до повноважень Держрибагентства не належить підготовка та подання документів з 2-х питань надання у користування рибогосподарських водних об'єктів органам, які уповноважені приймати рішення про надання у користування таких угідь та об'єктів.

Пізніше ТОВ «Фіш-торг» направив до Держрибагентства ще один лист від 04.05.2023 та додав до нього такі документи: копія статуту, копія виписки, копія режиму рибогосподарської експлуатації Старогниличанського водосховища, копія дозволу № 30 на спеціальне використання водних біоресурсів у рибогосподарських об'єктах (їх

частинах), копія дозволу № 31 на спеціальне використання водних біоресурсів у рибогосподарських об'єктах (їх частинах).

Тобто, ствердження Держрибагентства про неподання ТОВ «Фіш-торг» жодних документів не відповідає дійсності. у відповідь на даний лист Держрибагентство знову листом від 17.05.2023 №2- 6.2.3-16/2791-23 повідомлено, що згідно із вимогами статті 9 закону України *«Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів»* та *"Положення про державне агентство меліорації та рибного господарства України"* (постанова кабінету міністрів України від 30 вересня 2015 року по 895), до повноважень Держрибагентства не належить вирішення питань, зазначених у вашому запиті.

не погоджуючись із протиправною бездіяльністю Держрибагентства, ТОВ «Фіш-торг» подало до Харківського окружного адміністративного суду позовну заяву, яка була предметом розгляду даного складу суду. рішенням харківського окружного адміністративного суду від 11.07.2023 по справі № 520/10283/23 позовні вимоги ТОВ «Фіш-торг» задоволено в повному обсязі та вирішено:

- *визнати протиправною бездіяльність державного агентства меліорації та рибного господарства України щодо невиконання вимог абз. 11 ч. 1 ст. 13 закону України "Про тваринний світ" в частині подання документів з питань надання у користування ТОВ «Фіш-торг» рибогосподарського водного об'єкта Старогниличанського водосховища Чугуївського району Харківської області, органам, які уповноважені приймати рішення про надання у користування такого об'єкту.*

- *зобов'язати державне агентство меліорації та рибного господарства України виконати вимоги абз. 11 ч. 1 ст. 13 закону України "Про тваринний світ" в частині подання документів з питань надання у користування ТОВ «Фіш-торг» рибогосподарського водного об'єкта - Старогниличанського водосховища Чугуївського району Харківської області, органам, які уповноважені приймати рішення про надання у користування такого об'єкту.*

Ухвалою другого адміністративного апеляційного суду 29.12.2023 р. у відкритті апеляційного провадження Держрибагентству відмовлено.

Ухвалою Верховного суду від 12.02.2024 у відкритті касаційного

провадження відмовлено.

Правова невизначеність прийнятих та діючих нормативно-правових актів діяльності СТРГ

У постанові Кабінету міністрів України № 1347 від 22.12.2023 *"Деякі питання здійснення спеціального використання водних біоресурсів"* немає жодної згадки про такий напрям спеціального використання водних біоресурсів, як спеціальні товарні рибні господарства, хоча це один із видів промислового рибальства.

Не врахована специфічність даного виду промислового рибальства. як наслідок, СТРГ наразі не мають чітко законодавчо прийнятої постановою Кабінетом міністрів України процедури отримання дозволу на промислове рибальство (або відмови в його отриманні), надання звітності про обсяги вилову водних біоресурсів, а головне, не зрозуміло яким чином проводити оплату за спеціальне використання водних біоресурсів, у зв'язку з тим, що стара інструкція № 125 втратила чинність, а нова постанова Кабінету міністрів України не передбачає сплату за спецзбір для СТРГ.

такі прогалини в цьому нормативно-правовому акті вже зараз ставлять під загрозу надходження коштів до держбюджету від СТРГ.

Висновки по розділу 5. Спеціальні товарні рибні господарства

Законопроект *"Про залучення інвестицій у розвиток галузі рибного господарства"* (від 10.10.2022 № 8119) не вирішує питання позовів органів прокуратури щодо набуття СТРГ права користування рибогосподарськими водними об'єктами.

Створення спеціальних товарних рибних господарств через запропонований механізм проведення аукціонів *негативно* вплине на розвиток СТРГ та суттєво зменшить інвестиційну привабливість даного сектору економіки.

Постанова Кабінету міністрів України № 1347 розроблена без участі професійної громадськості та потребує внесення змін з урахуванням діяльності СТРГ.

"Інструкція про порядок здійснення штучного розведення, вирощування риби, інших водних живих ресурсів та їх використання в спеціальних товарних рибних господарствах" (№ 4 від 15.01.2008) є застарілою, недосконалою, не відповідає викликам часу та приписам чинних законодавчих актів, тому потребує негайного оновлення.

В першу чергу, це стосується процедур погодження, призупинення та скасування режимів рибогосподарської експлуатації та проведення перевірок діяльності СТРГ.

Відповідно п.7 ч.6. закону України *“Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності”*, на підставі акту, складеного за результатами здійснення заходу, в ході якого виявлені порушення вимог законодавства, орган державного нагляду (контролю) за наявністю підстав для повного або часткового зупинення виробництва (виготовлення), реалізації продукції, виконання робіт, надання послуг звертається у порядку та строки, встановлені законом, з відповідним позовом до адміністративного суду.

Держрибагентство є орган державного нагляду (контролю), тому скасування режимів рибогосподарської експлуатації (СТРГ) має відбуватись лише на підставі рішень адміністративного суду за відповідним позовом Держрибагентства (*після проведення планового чи позапланового заходу*), а самі перевірки діяльності СТРГ з дотримання вимог згаданого вище закону.

“інструкція про порядок здійснення штучного розведення, вирощування риби, інших водних живих ресурсів та їх використання в спеціальних товарних рибних господарствах” не відповідає приписам чинного законодавства, гальмує розвиток СТРГ та містить численні корупційні ризики.

Також ця інструкція не містить механізму щодо охорони користувачем водних біоресурсів у рибогосподарському водному об'єкті (СТРГ), його прав та обов'язків під час охорони.

Держрибагентство самоусунулось від вирішення проблем діяльності спеціальних товарних рибних господарств. в той же час СТРГ перебувають у стадії глибокої стагнації, без будь-яких перспектив розвитку.

Прийняті за попередні роки нові законопроекти не вирішують проблем СТРГ, а навпаки, погіршують їх стан, ставлячи під загрозу само існування СТРГ як напрямку спеціального використання водних біоресурсів.

Галузь рибного господарства України, як ніколи, потребує нових фахових досвідчених керівників, здатних у важкі часи воєнного стану у стислі термін забезпечити розвиток СТРГ, тим самим забезпечити продовольчу безпеку та незалежність держави в секторі рибопродукції.

Пропозиції по розділу 5. спеціальні товарні рибні господарства

1. *внести* на розгляд Міністра аграрної політики та продовольства України пропозиції щодо забезпечення формування державної політики у сфері рибного господарства, а саме по:

- експлуатації водогосподарських об'єктів комплексного призначення в рамках діяльності спеціальних товарних рибних господарств.

- узагальненню практики застосування законодавства з питання:

- 1) надання у користування водогосподарських об'єктів в рамках діяльності спеціальних товарних рибних господарств;

- 2) користування водоймами СТРГ, які провадять діяльність відповідно до режиму рибогосподарської експлуатації водного об'єкта.

2. *ініціювати* роботу щодо вдосконалення законодавчих актів, актів президента України та Кабінету міністрів України, нормативно-правових актів міністерств (в тому числі земельного та водного кодексів України, *"інструкції про порядок здійснення штучного розведення, вирощування риби, інших водних живих ресурсів та їх використання в спеціальних товарних рибних господарствах"* (наказ Держкомрибгоспу № 4 від 15.01.2008 р.) та інших в частині регулювання питання надання у користування водогосподарських об'єктів СТРГ, питання передачі у користування водосховищ комплексного призначення в рамках діяльності СТРГ в режимі рибогосподарської експлуатації водного об'єкта тощо та подачі таких пропозицій на розгляд Міністра аграрної політики та продовольства України.

6. Відновлення рибопромислового флоту

В найближчі десятиліття розвиток галузі рибного господарства України не зможе досягти рівня, при якому країна лише за рахунок розвитку власної аквакультури, марикультури, СТРГ зможе забезпечити продовольчу безпеку і незалежність держави в секторі рибопродукції.

Рибопродукції необхідно вживати не менш як 23,7 кг/рік на одну людину. Це науково доведена норма часів СРСР. Існуюча сьогодні норма 20 кг/рік суттєво занижена і не відповідає об'єктивним показникам чесних неупереджених медичних досліджень радянських часів.

Рибопромисловий флот (*240 одиниць на 2000 р.*), який раніше виловлював риби та морепродуктів у 1998 р. *1,120 000 тонн (при населенні України на той час 50 млн. чоловік)*, практично забезпечував потреби держави в цьому харчовому сегменті.

Але, роки пройшли і Україна втратила майже усі позиції в міжнародних риболовних і наукових організаціях не сплачуючи навіть деякі щорічні внески. Україні зараз потрібно разом з відновленням флоту зміцнити позиції у всіх світових риболовних організаціях. Без цього квоти в майбутньому на вилов риби у Світовому океані для України будуть *недосяжними*.

В той же час за останні 25 років поки ми не ловили рибу запаси основних промислових видів риб у Світовому океані значно зменшилися. В таких умовах відновити українські квоти в повному обсязі проблематично. Не можна гаяти часу. Україні необхідно включитися в міжнародну конкурентну *(по правилах)* боротьбу за майбутні біоресурси Світового океану. І це потрібно робити зараз, а не через 5-10 років.

Хто матиме в достатній кількості доступ до *водних біоресурсів* – той диктуватиме свої правила та умови на міжнародному рівні.

Законна частка водних біоресурсів Світового океану – це найважливіше надбання будь якої держави, яке гарантовано дозволяє жити, розвиватися, радіти життю, ростити здорових дітей і процвітати на довгі роки!

В той же час запаси водних біоресурсів Світового океану, в результаті надмірної його експлуатації на протязі останніх десятиліть,

продовжують поступово знижуватися. Якщо нам зараз не зробити певні зусилля на рівні держави по відстоюванню своїх законних квот на вилов водних біоресурсів Світового океану, тоді і не буде сенсу відновлювати рибпромисловий флот України.

Ретельне дослідження сировинної бази Світового океану є основою для затвердження міжнародних квот на окремі види риб в майбутньому. Від цього залежатиме структура рибпромислового флоту, яку ми маємо відновити (*риболовні, транспортні, рибопереробні, пошукові, заправники та інші види суден експедиційного лову*).

Також необхідно паралельно будувати або реконструювати порти і портопункти для логістичного прийому виловленої та привезеної риби для реалізації та переробки.

Яка ж повинна бути *державна стратегія відновлення та розвитку* рибпромислового флоту України? Це перш за все:

✓ *Визначення основних напрямків формування державної політики в області інноваційного оновлення і розвитку рибпромислового флоту з урахуванням стратегічних завдань галузі.*

✓ *Програмне-цільове прогнозування за допомогою інтегрування цілей, рішень галузевих проблем, мінімізація ризиків, гармонізація ресурсів і завдань, оптимізація економічних та адміністративних важелів управління, тощо.*

✓ *Реалізація стратегії відновлення та розвитку рибпромислового флоту України повинна створити економічні передумови для сталого нарощування об'ємів виробництва рибпродукції до 2050 р.*

Раціональне використання світовим співтовариством водних біоресурсів Світового океану за допомогою управління рибальством, забезпечить вилов повноцінного білку на рівні ≥ 100 млн. тонн/рік. Частка України в такому разі може досягати більше 800 000 тонн/рік (*а це повне річне задоволення потреб населення України в рибпродукції за рахунок океанічної риби та морепродуктів*).

Ресурсне забезпечення рибпромислового флоту України (*теоретичне гарантоване*) залежатиме від політичного, економічного, ресурсного та інших складових в межах:

- Світовий океан – не менш як 800 тис. тонн/рік (*без урахування крилю ≥ 500 тис. тонн/рік*).
- Виключні економічні іноземних держав – 120 тис. тонн/рік.

- Азово-Чорноморський басейн – 100 тис. тонн/рік.

Однак, ситуацію із запасами водних біоресурсів, окрім переловів, погіршують ще два чинники:

1. *ННН – рибальство (незаконне, невідзвітне, неконтрольоване).* Цим незаконним промислом грішать не тільки міжнародні рибальські флібустьєри, а навіть і такі розвинуті рибпромислові країни: Японія, Китай, Індонезія та інші. Кількість незаконно добутої риби сягає понад 40 % від об'єму міжнародних квот.

2. *Підвищення температури Світового океану з одночасним зниженням рН океанської води (закислення океану).*

Ці чинники роблять перспективне прогнозування запасів промислових видів риби майже неможливими. Популяції промислових видів риби у всьому світі за останні 20 років суттєво зменшилися, хоча деякі види виявили більшу стійкість, ніж інші. Вилов комерційно важливої риби впав в середньому на 25 %, але з початку 21-го століття в деяких регіонах вилов зменшився ще більше – навіть на 35 %.

Загальна картина основної групи промислових видів риби показує постійне зменшення на 2÷5 % за рік загального об'єму популяцій в залежності від виду риби та регіону. В цьому переліку є і особливі види риби, які показують стійкий рівень запасів навіть під тиском підвищених температур та зниження рН океанської води, але *не можна однозначно стверджувати, що подібний стан високого рівня популяцій промислових видів риби може залишатися і надалі.*

Найбільші втрати, які були виявлені в дослідженні, стосувалися Північного моря, Японського моря, деяких районів Тихого океану особливо навколо Японії, частини Атлантики, Середземномор'я та інших регіонів. Деяка стабілізація рибних популяцій була досягнута лише в регіоні Лабрадор-Ньюфаундленд, в Балтійському морі, Індійському океані та на північно-східному шельфі США.

Причини стабілізації популяцій риби – більш жорсткі санкції Канади, США та інших країн що стосуються збереження біоресурсів Світового океану. Дані з тропічних регіонів значно обмежені, що не дозволяє скласти загальну об'єктивну картину.

Ретельне дослідження сировинної бази Світового океану є основою для затвердження міжнародних квот на окремі види риби в майбутньому. Від цього залежатиме структура рибпромислового

флоту яку ми маємо відновити (риболовні, транспортні, рибопереробні, пошукові, звіробійні, заправники та інші види суден експедиційного лову).

Нажаль, керівництво Держрибагентства на протязі 2022-2023 рр. нічого не робило для відновлення океанічного (дистанційного) рибопромислового флоту України, робота якого забезпечувала і має в майбутньому забезпечувати насичення українського ринку якісною рибопродукцією в повному об'ємі та асортименті.

Не зважаючи на певні зусилля Громадської ради при Держрибагентстві по переконанню керівництва Держрибагентства розпочати роботи в напрямку відновлення океанічного рибопромислового флоту України, як гаранта продовольчої безпеки та незалежності України в секторі рибопродукції, керівництво Держрибагентства, Мінагрополітики та Кабінет Міністрів України не мають навіть намірів відновлювати океанічний рибопромисловий флот України, про що свідчить головний документ розвитку галузі - "Стратегія розвитку галузі рибного господарства України на період до 2030 року" (Розпорядження КМУ від 2 травня 2023 р. № 402-р.).

Так, Стратегією передбачено посилення співробітництва з Генеральною комісією з рибальства у Середземномор'ї та підвищення ефективності використання промислових можливостей України у зоні дії міжнародних регіональних рибогосподарських організацій, членом яких є Україна (Комісія із збереження морських живих ресурсів Антарктики (ККАМЛАР), з Організацією з рибальства в північно-західній частині Атлантичного океану (НАФО), передбачена активізація співпраці із стороною ЄС в рамках виконання пріоритетів діяльності Європейського фонду мореплавства, рибальства та аквакультури (ЕМФАФ) та набуття повного членства в Генеральній комісії з рибальства у Середземномор'ї та здійснення відповідних заходів на національному рівні.

Але, немає головного - самих суден рибопромислового флоту України, які *необхідно побудувати! Чим ловити?* Є, нажаль, тільки видимість роботи, а не сама робота по відновленню рибопромислового флоту України.

Відсутність заходів по відновленню океанічного рибопромислового флоту України лише стимулює збільшення імпорту рибопродукції (91,8% рибопродукції на ринку України), а це постійні витрати

дорогоцінної іноземної валюти та *руйнування* продовольчої безпеки та незалежності держави в секторі рибопродукції.

Схвалення Кабінетом Міністрів України "Стратегії розвитку галузі рибного господарства України на період до 2030 року" (Розпорядження КМУ від 2 травня 2023 р. № 402-р.) відбулося без погодження Громадської ради при Держрибагентстві!

В цій Стратегії немає головного - *перспективи та надії на розвиток галузі рибного господарства України!*

Примітки:

1. В галузі рибного господарства України залишилося декілька суден (Компанія «Fishing Company S.A.»), які суттєво не впливають на загальні показники вилову водних біоресурсів.

2. Робота по відновленню рибпромислового флоту в період 2022 -2023 рр. не проводилася.

Висновки по розділу 6. Відновлення рибпромислового флоту:

1. Галузь рибного господарства держави тільки за рахунок розвитку власної аквакультури (*марікультури*), СТРГ, промислу у внутрішніх водоймах, Азово-Чорноморському басейні та індустріальних рибних господарств, забезпечити народ України рибопродукцією в необхідному об'ємі (23,7 кг/рік на одну людину) не зможе ні за яких обставин (для цього в Україні не має необхідних природних ресурсів).

2. Забезпечення продовольчої безпеки та незалежності України в секторі рибопродукції можливе лише (*виключно*) за рахунок відновлення океанічного рибпромислового флоту із загальною потужністю по вилову не менш як 800 тис. тонн/рік.

3. Без відновлення рибпромислового флоту, який раніше добував $\geq 85\%$ всієї рибопродукції, галузь рибного господарства України не може гарантовано нагодувати населення України дешевою та якісною рибопродукцією в необхідному об'ємі.

Пропозиції по розділу 6. Відновлення рибпромислового флоту:

1. Для значного збільшення об'ємів вилову риби і крилю у Світовому океані необхідно:

✓ поглиблювати двосторонні зв'язки з прибережними державами, які мають значний невикористаний біологічний ресурс (Перу, Нова Зеландія, Марокко, Мавританія, Намібія, Ангола,

тощо);

✓ зміцнювати позиції України в міжнародних організаціях (ФАО, риболовних НАФО, АНТКОМ, НЕАФК, ККАМЛАР, наукової організації — ІКЕС), а також вступити до SPRFMO (риболовної організації південної частини Тихого океану. тощо).

2. Створити при Держрибагентстві спеціальну "Робочу групу по відновленню рибопромислового флоту України".

3. Розпочати проектування та будівництво крупнотоннажних суден експедиційних рибопромислових ескадр, враховуючи необхідність їх одночасного початку роботи. Для цього необхідно залучити іноземних і вітчизняних інвесторів та забезпечити їм всебічну підтримку на законодавчому рівні.

4. Для централізованого якісного і гарантованого забезпечення менеджменту і отримання суттєвих фінансових прибутків бажано, щоб увесь рибопромисловий флот майбутнього належав як державі Україна, так і комерційним рибопромисловим і рибопереробним підприємством на підставі Закону України «Про державно-приватне партнерство» (№ 2404-VI від 01.07.2010 р.)

5. Рибопромисловий флот Азово-Чорноморського басейну доцільно спроектувати і поступово будувати як єдину українську рибопромислову ескадру з урахуванням загально допустимого вилову у виключній (морській) економічній зоні України.

6. Модернізація фізично зношених та морально застарілих суден, які працюватимуть в Азово-Чорноморському басейні недоцільна з точки зору окупності капітальних витрат в залишковому терміні експлуатації.

7 Для комерційних рибопромислових підприємств, які будуватимуть рибопромислові судна за власні кошти, по кредитах, або лізингу, для повноцінної їх експлуатації необхідно законодавчо закріпити сировинні ресурси на повний період окупності з необхідною пролонгацією для забезпечення максимально можливої виробничої загрузки суден, комфортної впевненості на майбутнє.

8. Держрибагентство, повинно забезпечити регулювання типового і чисельного складу суден рибопромислового флоту на державному рівні, згідно вимог розробленого і прийнятого для цього нормативно-правового акту, який визначить порядок організації робіт по державному регулюванню.

9. Державне регулювання повинно передбачати проведення державної експертизи проектної і фінансової документації по будівництву рибпромислового флоту для визначення відповідності суден стратегії розвитку рибного господарства та їх промислової ефективності відносно певного виду водних біоресурсів, доцільності використання суден на промислі, їх виробничо-економічного потенціалу, відповідності техніко-економічних характеристик суден, умовам експлуатації, виробничо-економічним показникам промислової діяльності, фінансово-економічним умовам будівництва, сучасному рівню інноваційного технічного оснащення промислового суднобудування.

10. Боротьба за водні біоресурси у Світі на фоні наслідків загальноекономічної кризи, світової напруги у зв'язку з віроломним нападом РФ на Україну, війни на Близькому Сході та інших місцях, повинна стати пріоритетом для Держрибагентства, якому необхідно шукати нові підходи до стратегічного планування розвитку рибпромислового суднобудівництва та шукати нові перспективні морепродукти з високими фінансовими показниками промислу.

11. Універсальні рибпромислові судна повинні забезпечувати цілорічний промисел різноманітних водних біоресурсів в широкому спектрі кліматичних умов з можливістю виробництва максимально можливого асортименту рибпродукції.

12. Базою для розробки *«Стратегії розвитку рибпромислового флоту України до 2030 р.»* повинні бути:

- *«Кодекс меліорації, рибного господарства та продовольчих програм» (який необхідно розробити разом з «Доктриною розвитку галузі на період до 2050 р.»).*

- *Закон України «Про розвиток меліорації, рибного господарства та продовольчих програм до 2030 р.» (необхідно розробити).*

- *Закон України "Про відновлення рибпромислового флоту України на період до 2030 р." (необхідно розробити).*

13. Відновлення рибпромислового флоту України до 2030 р., враховуючи масштабність інвестиційних проектів будівництва суден, можливе лише за умов повної державної підтримки по всіх напрямках.

Рибпромисловий флот України повинен будуватися за державні та комерційні кошти. Для виконання усіх пропозицій, наданих в

громадській експертизі по відновленню рибпромислового флоту України Наказом Держрибагентства необхідно створити спеціальну *Робочу групу (окрему, враховуючи специфіку)* по розробці Закону України *"Про національну програму відновлення рибпромислового флоту України до 2030 р."*.

Ми можемо, ми повинні відновити рибпромисловий флот України, але для цього потрібна воля влади!

Воля народу України є завжди!

7. Відтворення водних біоресурсів

Робота рибовідтворювальних заводів Херсонської області.

Віроломний напад РФ на Україну 24 лютого 2022 р. дозволив агресору вже з перших днів війни окупувати два рибовідтворювальних заводу Херсонської області:

1. ДУ «Виробничо-експериментальний Дніпровський осетровий рибовідтворювальний завод ім. академіка С.Т. Артющика».

2. ДУ "Херсонський виробничо-експериментальний завод по розведенню молоді частикових риб".

На даний час:

- ДУ «Виробничо-експериментальний Дніпровський осетровий рибовідтворювальний завод ім. академіка С.Т. Артющика» звільнений від окупантів, але обстріли заводу з лівого берега Дніпра продовжуються. Тому Херсонська обласна військова адміністрація забороняє допуск працівників заводу на територію підприємства для здійснення виробничих заходів по відновленню заводу та вирощуванню осетрового рибопосадкового матеріалу.

- ДУ "Херсонський виробничо-експериментальний завод по розведенню молоді частикових риб" продовжує знаходитися під окупацією РФ.

Стан майна обох заводів не відомий (*стави, насосне, технологічне, інкубаційне обладнання та інше*). Не відомо також в якому стані знаходяться заводські ремонтно-маточні стада осетрових, рослиноїдних корошових та частикових риб, якщо вони взагалі залишилися не ушкодженими при підтопленні заводу після підриву Каховської ГЕС

Побоювання за їх стан ґрунтується на тому, що є велика ймовірність їх розграбування російськими загарбниками та загибелі від голоду (*годування відсутнє, рівень ставів ймовірно впав до критичних позначок без можливості підкачування свіжої води*).

Держрибагентство чекає закінчення війни для проведення інвентаризації майна заводів.

Відсутність зариблення пониззя Дніпра у 2022-2023 рр. вже негативно позначається і позначатиметься в майбутньому на полікультурі промислового стада (*відсутність різновікових груп риб, зменшення кількості і різноманіття молоді промислових риб, тощо*).

Ситуація погіршилася в результаті спуску окупантами води з Каховського водосховища. В результаті стрімкого поводку значна частина прісноводних біоресурсів опинилася у Чорному морі де з часом загинула.

Заводи по відтворенню осетрових і промислових видів риб знаходяться у такому стані, який унеможлиблює будь яку виробничу діяльність по вирощуванню рибопосадкового матеріалу до кінця війни.

Є велика вірогідність того, що заводські ремонтно-маткові стада риб взагалі зникли або знаходяться в неробочому стані, тому в наступні роки відновлення діяльності заводів буде проблематичним.

Відсутність штучного зариблення промисловими видами риб (*осетровими, рослиноїдними, короповими, частиковими*) пониззя Дніпра у 2022-2024 рр., а вірогідно ще декілька років після війни, вкрай негативно позначиться на стані іхтіофауни заповідних акваторій НПП "Ниžньодніпровський" та Дніпровсько-Бузького лиману, - основного рибпромислового району півдня України.

Приватизація ДП "Іркліївський рибозплідник рослиноїдних риб".

Наказом Фонду державного майна України № 1190 від 13.10.2022 р. прийнято рішення приватизувати єдиний майновий комплекс державного підприємства «Іркліївський розплідник рослиноїдних риб» шляхом продажу на аукціоні з умовами.

Після продажу останнього державного підприємства по вирощуванню рибопосадкового матеріалу коропових, рослиноїдних та інших видів промислових риб держава втратить можливість вести планову рибогосподарську діяльність на Кременчуцькому водосховищі (225 000 га). Кременчуцьке водосховище зариблювати не буде чим.

Раніше ДП. «Іркліївський розплідник рослиноїдних риб» щорічно вирощував до 1000 тонн рибопосадкового матеріалу, що забезпечувало на постійному, відносно прийнятному рівні рибопродуктивність водосховища. Після приватизації і відсутності щорічного зариблення структура рибпромислового стада водосховища повністю зміниться в сторону малоцінної і смітної риби, що в разі знизить економіку рибпромислових підприємств і загальні показники галузі рибного господарства України.

Таке рішення держави лише руйнує галузь... Як таке могло відбутися? Де обґрунтування необхідності приватизації ефективно працюючого підприємства галузі?

Громадська рада при Держрибагентстві ще на початку 2023 р. запропонувалі Держрибагентству розробити в якості невідкладних організаційно-адміністративних заходів *"Програму відновлення роботи рибовідтворювальних заводів Херсонської області"*, яка б дала можливість не втрачаючи часу на очікування закінчення війни і створення сприятливих умов, розпочати відновлювані роботи з формування нових заводських ремонтно-маточних стад осетрових та звичайних промислових видів риб (*рослиноїдних, коропових, частикових*), та по можливості проводити інкубацію з наступним вирощуванням рибопосадкового матеріалу.

Такі заходи допомогли б після деокупації Херсонської області на 2-3 роки прискорити час виходу заводів на планові показники по вирощуванню рибопосадкового матеріалу для відновлення іхтіофауни пониззя Дніпра (35 000 га), Каховського водосховища (215 000 га), Дніпровсько-Бузького лиману (110 000 га) та осетрових видів риб Північно-Західної частини Чорного моря.

Ігнорування Держрибагентством пропозицій Громадської ради при Держрибагентстві щодо розробки та реалізації *"Програми відновлення роботи рибовідтворювальних заводів Херсонської області"*, яка б мала діяти під час війни з РФ відтермінувало початок відновлюваних робіт цих заводів вже, як мінімум, на три роки.

Подальше затягування з розробкою та реалізацією Програми окрім втрати додаткового часу, ще й ускладнить та загальмує сам процес відновлення водних біоресурсів, навіть, якщо будуть для цього створені сприятливі умови.

Приватизація ДП *"Іркліївський риборозплідник рослиноїдних риб"* вкрай негативно позначиться на відновленні водних біоресурсів промислових прісноводних водойм України. Це - державний злочин!

Нажаль, ні Держрибагентство, ні Мінагрополітики не зреагували на пропозиції Громадської ради при Держрибагентстві.

Вселення водних біоресурсів за 2022 р.

План вселення - 59,4 млн. екз.

Виконання плану вселення - 10,2%

План вилову - 14599,5 тонн

Факт вилову - 3420 тонн

Виконання плану вилову - 23,4%

Площа водойм - 134,6 тис. га

Вселення водних біоресурсів за 2023 р.

План вселення - 60,5 млн. екз.

Виконання плану вселення - 17,0%

План вилову - 15356,5 тонн

Факт вилову - 4337,8 тонн

Виконання плану вилову - 28%

Площа водойм - 136,4 тис. га

Виконання планів зариблення в областях, які далекі від бойових дій

Таблиця 4

№ з/п	Область	2022 р. % виконання	2023 р. % виконання
1	Вінницька	50	39
2	Житомирська	0	0
3	Івано-Франківська	0	0
4	Київська	33	40
5	Кіровоградська	47	7
6	Львівська	11	37
7	Миколаївська	27	27
8	Одеська	10	41
9	Хмельницька	48	72
	<i>Середній відсоток виконання плану зариблення</i>	<i>25,1</i>	<i>29,2</i>

Аналіз зариблення водойм за 2022-2023 рр. показує, що на окупованих рф територіях та прифронтових територіях, звичайно, зариблення не проводилося. Але чому відбулося різке падіння зариблення в інших областях, далеких від бойових дій?

Чому Держрибагентство не задіяло увесь свій адміністративний ресурс для виправлення ситуації із зарибленням у 2023 р., коли були у розпорядженні усі важелі впливу?

В той же час держава, маючи величезні проблеми з відтворенням водних біоресурсів у рибогосподарських водоймах України, замість підтримки останнього діючого державного підприємства (*Іркліївський розплідник рослиноїдних риб*), проводить його приватизацію...? Тобто, автоматичне перепрофілювання. Про який розвиток можна взалі

мріяти, коли сама держава на корню знищує галузь?

Один тільки *Ірклійський розплідник рослиноїдних риб* може за рік вирощувати у 3 рази більше рибопосадкового матеріалу ніж потреби річних планів зариблення.

Яке це управління галуззю? Це її знищення!

Держрибагентство у 2022-2023 рр. нічого не зробило не те щоб для розвитку, а навіть стабілізації ситуації в напрямку відтворення водних біоресурсів в промислових водоймах України.

Висновки по розділу 7. Відтворення водних біоресурсів:

1. Держрибагентство на протязі 2022-2023 рр. відтворенням водних біоресурсів у рибогосподарських водоймах України не займалося.

2. Планів виправлення ситуації в майбутньому, враховуючи надані матеріали на запит Громадської ради при Держрибагентстві для проведення громадської експертизи теж не має.

3. Передача *Ірклійського розплідника рослиноїдних риб* від Держрибагентства до Фонду Держмайна України є великою помилкою держави, яка унеможливить подальший розвиток рибного промислу і аквакультури в континентальних водоймах України.

Пропозиції по розділу 7. Відтворення водних біоресурсів:

1. Держрибагентству розробити "*Програму відновлення роботи рибовідтворювальних заводів Херсонської області*" (далі Програма). Складність реалізації цієї Програми полягатиме в тому, що в умовах відсутності державного бюджетного фінансування увесь процес формування, утримання та експлуатації ремонтно-маточних стад цінних та промислових видів риб доведеться проводити в рамках вимог вегетативного сезону, тобто з дотриманням певних термінів на усі технологічні та рибоводні процеси.

2. Формування ремонтно-маточних стад осетрових та промислових видів риб повинно відбуватися після затвердження Програми з розрахунками параметрів заводських ремонтно-маточних стад для відновлення осетрових видів риб Північно-Західної популяції Чорного моря, прісноводної стерляді для пониззя Дніпра, веслоноса для осетрової аквакультури, промислових риб: білий і пістрявий товстолобик, білий і чорний амури, коропи, сазани, частикові види риб (*соми, щука, судак тощо*). Розрахунки повинні проводитися також по полікультурі стад, необхідних площ ставів для утримання ремонтно-маточного поголів'я, необхідної кількості рибних

повнораціонних комбікормів (по розміру і призначенню) для утримання стад, тощо.

3. "Програма відновлення ДУ «Виробничо-експериментальний Дніпровський осетровий рибовідтворювальний завод ім. академіка С.Т. Артющика» повинно містити:

- "Проект реконструкції, ремонту, модернізації та відновлення усіх виробничих та адміністративних ділянок заводу". Новий осетровий завод повинен бути побудований на технології Установок замкнутого водопостачання (УЗВ), для можливості цілорічного утримання заводських ремонтно-маточних стад осетрових видів риб.

- "Проект відновлення ДУ "Херсонський виробничо-експериментальний завод по розведенню молоді частикових риб".

4. В межах Програми необхідно підписати договори з державними та комерційними рибогосподарськими підприємствами аквакультури та марікультури на вилов з природного середовища та утримання ремонтно-маточних стад (бажано з тими, хто має для цього виробничі потужності).

5. Держрибагентство паралельно з розробкою Програми повинно розробити проект Закону України "Про відновлення осетрових видів риб у водоймах України".

Без прийняття цього закону ніяке відновлення осетрових видів риб (анадромних) у виключній (морській) економічній зоні та інших водоймах України буде неможливе.

6. Повернути «Ірклівський розплідник рослиноїдних риб від Фонду держмайна України в підпорядкування Державного агентства України з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм, з розробкою для риборозплідника особистого Плану розвитку для максимального збільшення об'ємів вирощування рибопосадкового матеріалу для рибогосподарських водойм України.

8. Рибопереробка, якість рибопродукції

Статтею 1 Закону України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» (далі - Закон) визначено, що рибне господарство - галузь економіки, завданнями якої є вивчення, охорона, відтворення, вирощування, використання водних біоресурсів, їх виловлення (добування, вилов, збирання), реалізація та переробка з метою одержання харчової, технічної, кормової, медичної та іншої продукції.

Відповідно до статті 5 Закону зазначено, що завданням державної політики у галузі рибного господарства є, між іншого - забезпечення продовольчої безпеки держави та забезпечення раціонального використання об'єктів промислу, покращення та розширення асортименту продукції їх переробки.

Проте, продовольча безпека не забезпечується, покращення та розширення асортименту продукції переробки Держрибагентством не здійснюється.

Стаття 10 Закону визначає, що посадові особи органів рибоохорони здійснюють державний контроль та управління в галузі охорони, використання і відтворення водних біоресурсів та мають такі повноваження: безперешкодного доступу до території (у тому числі об'єктів природно-заповідного фонду) і приміщень підприємств, установ та організацій, які здійснюють добування (вилов), утримання, зберігання або переробку водних біоресурсів, з метою здійснення контролю за дотриманням вимог законодавства в галузі охорони, використання і відтворення водних біоресурсів.

Проте, відповідного рівня контролю за утримання, зберігання або переробку водних біоресурсів Держрибагентством не здійснюється.

Стаття 14. Закону визначає, що наукове забезпечення рибного господарства здійснюють рибогосподарські та інші спеціалізовані науково-дослідні установи (наукові спостерігачі), наукові підприємства та організації, селекційні центри, основними завданнями яких є, між іншого - проведення наукових досліджень з оцінки стану, вивчення біології та середовища існування водних біоресурсів, розроблення нових ресурсозберігаючих технологій і технологій переробки водних біоресурсів; розроблення та удосконалення методів виробництва з водних біоресурсів харчових, лікувально-профілактичних препаратів,

біологічно активних речовин, кормів і харчових добавок для населення та сільськогосподарських тварин. маркетингові дослідження у рибному господарстві, промислового рибальства, розроблення стратегії подальшої діяльності суб'єктів рибного господарства, промислового рибальства та охорони водних біоресурсів, підвищення їх конкурентоспроможності, забезпечення інтеграції у міжнародні організації; створення інвестиційних проектів, планів розвитку, реконструкції та реструктуризації підприємств.

Проте, ця пряма норма Закону Держрибагентством *не виконується*.

Стаття 21 Закону визначає, що Державний контроль за провадженням рибогосподарської діяльності здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері рибного господарства, з метою забезпечення: реалізації державної політики у галузі вивчення, охорони, відтворення, раціонального використання водних біоресурсів, їх переробки та ведення аквакультури; підтвердження походження водних біоресурсів (*сертифікат законності вилучення водних біоресурсів із середовища їх існування для експорту продуктів лову, сертифікат реекспорту імпортованих продуктів лову, форма підтвердження переробки імпортованих продуктів лову для їх експорту*).

Проте, ця норма Закону виконується *не ефективно*.

Пункт 60 Положення про Державне агентство України з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм свідчить, що "Держрибагентство *"...бере участь у заходах з контролю якості та безпеки продуктів рибальства, харчової продукції під час її виробництва, зберігання, транспортування, реалізації, використання та утилізації"*.

Виловлені водні біоресурси у промислових водоймах України, водоймах СТРГ або вирощені в аквакультурі (*марікультури в Україні зараз не має*), потрапляють до кінцевого споживача у вигляді живої риби або продукції рибопереробки (*охолоджена, в'ялена, копчена, солена, рибні пресерви і консерви, сушена, напівфабрикати, рибна кулінарія, рибні фаст-фуди, тощо*).

Жива риба та рибопродукція є швидкопсувним товаром, тому головна вимога до підприємств галузі - це забезпечення високої якості кінцевого продукту, що неможливо без гарантій безпечності рибної сировини.

Одним із основних критеріїв формування якості, гарантування безпечності рибної сировини і відповідно, продукції з неї - є середовище існування риби, тобто показники якості води у водних об'єктах різних типів, басейнів УЗВ, тощо (зона відповідальності підприємств галузі та Держрибагентства).

Якість риби повинна забезпечуватися на всіх етапах виробничого процесу: від формування ремонтно-маточних стад промислових риб, інкубації ікри, вирощування рибопосадкового матеріалу, вирощування та вилову товарної риби, її транспортування на рибоприймальні пункти, переміщення риби до живорибних і рибних баз, підприємств рибопереробки, торгової мережі.

Інших шляхів отримання для переробної промисловості безпечної рибної сировини, а для споживача – якісної рибопродукції не існує!

Навіть простий перелік чинників, які псують рибу та рибопродукцію з неї (особливо в теплий період року), вже зобов'язує рибогосподарські, рибпромислові рибопереробні, транспортні, логістичні та торговельні підприємства постійно приділяти увагу якості риби та рибопродукції з неї на кожному етапі виробничого процесу.

Нехтування цими правилами веде до зміни технологічних властивостей рибної сировини, споживних властивостей рибопродукції, розвитку небезпечних токсикоінфекцій, ботулізму, різного роду гострих кишкових інфекцій внаслідок споживання рибних товарів.

Невиконання вимог галузевого законодавства чиновниками Держрибагентства веде до постійної загрози отруєння людей неякісною рибопродукцією невідомого походження.

Так, традиційно спостерігаються непоодинокі випадки незаконного вилову водних біоресурсів, що безпосередньо пов'язано з якістю та безпечністю рибної сировини.

Транспортування та зберігання незаконно виловленої риби здебільшого здійснюється без дотримання вимог температурного режиму. Обсяг незаконно вилученої рибної сировини ННН-рибалками у невідомих місцях лову досягає тисяч тонн на рік, але, звісно, санітарно-ветеринарний контроль цієї риби держава не здійснює.

А це напряму впливає на якість та безпечність рибопродукції в процесі її реалізації, що в свою чергу значно підвищує ризики для здоров'я населення (в деяких випадках призводить навіть до тяжких

наслідків отруєння споживачів ботулотоксинами).

Суб'єкти аквакультури, що прагнуть уникнути оподаткування, приховують виробництво певної частки власної рибної продукції, яка не проходить відповідного санітарного та ветеринарного контролю. Ця риба також потрапляє на споживчий ринок з можливими негативними наслідками.

Непоодинокі випадки корупційної змови суб'єктів господарювання, що здійснюють свою діяльність у спеціальних товарних рибних господарствах (СТРГ) з представниками органів державної рибоохорони, щодо приховування реального вилову, систематично зменшуючи (*штучно*) дані по вилову.

Такі дії також призводять до втрати контролю якості та безпечності рибної продукції, оскільки приховані водні біоресурси не проходять відповідний контроль і потрапляють до споживача.

Відсутність розвитку переробки рибної сировини та повна байдужість до цього питання Держрибагентства фактично сприяє ризикам захворювання громадян від споживання неякісної рибної сировини, в тому числі інвазійними хворобами, оскільки обробка риби передбачає не лише додатковий лабораторний контроль якості, але й термообробку, засолення, маринування риби, що в свою чергу гарантує загибель паразитів та їх личинок в м'ясі риб та інших морепродуктах.

На більшості ринків та торгових мережах України незаконно виловлені водні біоресурси, що не пройшли відповідний ветеринарний контроль, реалізуються з використанням фальшивих (*підставних*) первинних документів походження риби, які бракон'єри та торгові мережі купують у суб'єктів аквакультури, або у користувачів водних біоресурсів, що здійснюють промисел за виділеними їм частками лімітів (*квот*). Непоодинокі випадки, коли велика партія риби (*наприклад 1000 кг*) реалізується за документами, що видані на дрібну партію (*наприклад 20 кг*), що призводить не лише до приховування від оподаткування, але і загрози отруєння неякісною рибною продукцією.

Крім цього, імпортна рибна продукція, яка потрапляє на ринок України також є сумнівної якості, іноді з простроченим терміном придатності, заражена личинками паразитів анізакід з недотриманням вимог щодо її походження якості та безпечності.

Разом з тим, що повноваження контролю за якість належать до Держпродспоживслужби, Держрибагентство, як орган з реалізації державної політики у цій сфері *повинен здійснювати* нагляд регулювання певних процесів щодо наповнення вітчизняного рибного ринку та забезпечення продовольчої безпеки в частині риби і морепродуктів.

Висновки по розділу 8. Рибопереробка, якість рибопродукції:

Держрибагентство як орган центральної виконавчої влади в галузі рибного господарства України, згідно Закону та свого Положення, зобов'язане тримати питання *якості* та безпечності водного середовища існування гідробіонтів, рибної сировини та рибопродукції на постійному контролі.

Однак, протягом 2022-2023 рр. робота в напрямку забезпечення *якості* рибопродукції на необхідному рівні *не проводилася*.

За період 2022-2023 рр. питання *якості* рибопродукції та гарантування безпечності риби, рибної сировини та рибопродукції на необхідному рівні *не піднімалися*, що свідчить про *некомпетентність* посадових осіб, або свідоме *нехтування* вимогами чинного законодавства України.

Також не піднімалися ці питання в розрізі необхідності сертифікації діяльності підприємств рибопереробки по Міжнародним стандартам якості ISO-9000-22000 та інші.

А без цього для України ринки рибопродукції Євросоюзу закриті.

Робота *не здійснювалася* також у напрямку організації контролю *безпечності* та *якості* рибної сировини та рибопродукції на рибопереробних підприємствах, при логістичних переміщення риби та рибопродукції від рибоприймальних пунктів (РПП) до живорибних і рибних баз, оптової та дрібнооптової торгівлі, що може свідчити про невиконання органом державного нагляду та контролю своїх обов'язків, відповідно статті 10 Закону України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів».

Відсутність стимулювання суб'єктів господарювання щодо створення рибопереробних виробництв з боку Держрибагентства і повна байдужість з цього питання свідчить про *невідповідність* займаним посадам та *відсутність* бажання поліпшення якості та безпечності кінцевого продукту з рибної сировини, а також щодо

якості імпортованої рибної продукції.

Таким чином, враховуючи викладене, дозвільні документи: *«Підтвердження законності вилучення водних біоресурсів з середовища їх існування та переробки продуктів лову»*, а також *«Дозвіл на імпорт в Україну водних біоресурсів, продуктів харчування та переробки з них за кількістю та видовим складом»* є за фактом формальними.

Крім цього всього, варто зауважити на тому, що в умовах війни з російськими окупантами, за умови некомпетентності на нехтування прямими вимогами законодавства з боку Держрибагентства, існує ризик потрапляння неякісної рибної продукції до раціону збройних сил України, що напряду ставить під загрозу національну безпеку Держави та нашу обороноздатність.

Пропозиції по розділу 8. Рибопереробка, якість рибопродукції:

Держрибагентству розпочати планову роботу в напрямку контролю за якістю рибопродукції:

- *розпочати* роботу в напрямку контролю за безпечністю та якістю риби та середовища її існування, рибної сировини та рибопродукції, розробивши відповідний план заходів із залученням Держпродспоживслужби, наукових фахових закладів, досвічених експертів, громадськості, Громадської ради при Держрибагентстві, зацікавлених підприємств галузі;

- *здійснити* заходи щодо підвищення кваліфікації посадових осіб з питань якісного виконання ними своїх обов'язків та повноважень щодо визначених вище статей Закону;

- *розробити* оновлені посадові інструкції чиновників Держрибагентства з урахуванням зазначених питань та впровадити дієву систему контролю за виконанням ними своїх обов'язків та повноважень. Враховувати відповідну кваліфікацію працівників під час прийняття на роботу;

- *розробити* план-заходів щодо заохочення суб'єктів господарювання на створення рибопереробних підприємств, із залучення відповідних наукових установ та фахівців;

- *посилити* співпрацю з Міністерством охорони здоров'я, Держпродспоживслужбою, Держекоінспекцією, Держводагентством, за участі наукових установ та уповноважених правоохоронних органів,

створивши спільну робочу групу із зазначених проблемних питань;

➤ звернутися до Мінагрополітики та Кабінету Міністрів України щодо прийняття державної цільової програми *(що передбачає бюджетне фінансування)* з розвитку рибопереробної галузі України, яка передбачатиме грантове фінансування та пільове кредитування суб'єктів господарювання у цій сфері.

9. Запобігання корупції

Держрибагентство з метою своєї діяльності забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, здійснення заходів щодо запобігання корупції і контроль за їх здійсненням в апараті Держрибагентства, його територіальних органах, на підприємствах, в установах і організаціях, що належать до сфери його управління (*Положення про Держрибагентство п.5. 1.*).

Призначення на посаду керівників територіальних органів Держрибагентства, згідно Положення, потребує особливої уваги тому, що від того, як організована робота в регіонах залежить стан галузі в цілому.

Корупційні зловживання в основному відбуваються на водоймах, де органи рибоохорони дозволяють ("кришують") ННН-рибалок, які не отримали по різних причинах офіційні дозволи на вилов водних біоресурсів. Також під "уважним, насильницьким" контролем знаходяться і офіційні рибалки.

Звісно, що у рамках громадської експертизи доказати кримінальні дії інспекторів рибоохорони та керівництва територіальних управлінь неможливо. Але, до Громадської ради при Держрибагентстві роками, щомісячно, щонеділі, щоденно надходить інформація про зловживання на промислі від рибалок і керівників рибпромислових підприємств, частина яких є членами галузевих громадських організацій та Громадської ради при Держрибагентстві.

Не реагувати далі на цей потік негативної для галузі інформації, яка носить ознаки кримінальних злочинів, Громадська ради при Держрибагентстві далі не може (хоча напряду ці зловживання можуть доказати лише антикорупційні та правоохоронні органи).

Підбір кандидатів на посаду керівників територіальних органів та їх заступників, а також їх призначення проводить керівництво Держрибагентства. А тому і відповідальність за кримінальні злочини керівництва територіальних управлінь повинні нести ті, хто їх призначив - тобто керівництво Держрибагентства.

Прикладом такого "не зрозумілого" призначення на посаду керівника Одеського територіального підрозділу Держрибагентства у серпні 2022 р. є призначення пана В. Грибенка, який вже мав на той час кримінальні провадження. Однак керівництво галузі це не зупинило.

Громадська рада при Держрибагентстві попереджала про недопустимість подібних призначень. Але керівництво галузі уваги на це не звертало. В результаті незаконна "діяльність" В. Грибенка в Одеській області (як і очікувалося) була зупинена правоохоронними органами, про що свідчать його звільнення та карне переслідування.

Останнім прикладом "працевлаштування" потенційного корупціонера є призначення В.Г. Криська на посаду голови Управління Держрибагентства по Тернопільській області.

У вересні 2017 р. співробітники СБУ затримали за вимагання хабаря у 3000 \$ В. Крисько, який тоді очолював постійну комісію облради Вінницької області з питань охорони навколишнього природного середовища, екологічної безпеки та раціонального використання надр за сприяння затвердження дозвільних документів на видобуток піску в Ямпільському районі. Затримання при передачі хабаря відбувалося у робочому кабінеті (кримінальне провадження відкрито за ч. 3 ст. 368 КК України).

Питання. Як людину з такою біографією можна ставити головою територіального управління? Що це за кадрова політика? Хто править галуззю рибного господарства в Україні? Чому керівництво Держрибагентства йде на такі правопорушення? Що не має чесних незаплямованих кадрів? Закінчилися? А може хтось "зверху" дає злочинні вказівки? І до чого ж ми докатимося? Про який сталий розвиток може йти мова з такими кадрами ! Це - КАТАСТРОФА!

Нажаль, таке відбувається і по інших регіонах.

відсутність чіткої процедури скасування та погодження режиму рибогосподарської експлуатації водойми, яка довела до корупційних зловживань керівництва галузі, розберемо на прикладі окремого рибогосподарського водного об'єкту.

печенізьке водосховище харківської області, площа водного дзеркала (8260га).

22.12.2022 р. - скасування режиму рибогосподарської експлуатації ТОВ "КСП Екобезпека" на підставі подання харківського рибоохоронного патруля без проведення попереднього заходу державного нагляду (контролю). привідом для скасування режиму став "недостатній рівень охорони водних біоресурсів". що це за формулювання? хто має це визначати? на підставі якого нормативно-правового акту? тільки одне "скоропостіжне" скасування режиму

можна трактувати як корупційне свавілля (властиве для влади, котра ніким не контролюється, коли не беруться до уваги бажання та думки інших, брак законності, справедливості, спосіб діяти на власний розсуд, не зважаючи на волю й думку інших, ні з чим, і ні з ким не рахуючись, самовладдя, антисоціальний егоїзм, котрий порушує етичні правила).

26.12.2022 р. - якимось чином вже написаний новий режим рибогосподарської експлуатації та науково-біологічне обґрунтування до нього для тов "торго-вий дім кванта". ніяких іхтіологічних, гідрохімічних досліджень та контрольних ловів не проводилось. як? так швидко? ця процедура в кращому випадку займає більше місяця. яка ж там якість цього режиму?

27.12.2022 р. - новий режим рибогосподарської експлуатації для тд кванта погоджений харківським рибоохоронним патрулем. що за космічні темпи? хто "проштовхує" рейдерське захоплення?

31.01.2023 р. - новий режим рибогосподарської експлуатації печенізького водосховища погодило держрибагентство...

але це ще не все:

20.11.2023 р. - держрибагентство погодило зміни та доповнення до режиму рибогосподарської експлуатації печенізького водосховища харківської області в якому обсяги зариблення у 2023 р. зменшили в порівнянні з основним режимом майже у 5 разів без будь-яких обґрунтувань.

за тиждень було ліквідовано СТРГ і погоджений новий режим рибогосподарської експлуатації на рибогосподарському водному об'єкті загальною площею 8260 га!

такого розгулу корупції галузь ще не знала!

це - класичний приклад рейдерського захоплення бізнесу за участю керівництва держрибагентства.

це - неприкрита нічим корупція - без страху, обережності, з впевненістю у своїй безкарності!

І таких прикладів у галузі за останні роки чимало.

Висновки по розділу 9. Запобігання корупції:

Сектор з питань запобігання корупції свої функції об'єктивно виконувати не може у зв'язку з тим, що він безпосередньо підпорядковується керівництву Держрибагентства. Тобто він не може

боротися із тими, хто дає йому роботу.

Посадові особи Держрибагентства, які були призначені до Робочої групи по проведенню громадської експертизи та які готували відповіді на запит Громадської ради при Держрибагентстві надали *не повну та неправдиву інформацію*, що може свідчити про наявність особистої корупційної зацікавленості посадових осіб Держрибагентства у приховуванні цієї інформації.

Порушення чиновників Держрибагентства в питаннях контролю за діяльністю СТРГ носять системний характер з явними ознаками корупційних зловживань.

Пропозиції по розділу 9. Запобігання корупції:

Посада завідувача "Сектору з питань запобігання корупції" в Держрибагентстві повинна бути:

- незалежною та функціонувати на утриманні одного з антикорупційних органів держави;
- або мати подвійну підпорядкованість (*Держрибагентство - антикорупційний орган*).

Інакше це марні витрати грошей держбюджету на фоні видимості роботи, а не самої роботи (*але це, пропозиції до Кабінету Міністрів України*).

Провести переатестацію начальників та їх заступників в територіальних органах Державного агентства України з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм.

підготувати нову редакцію порядку здійснення спеціального використання водних біоресурсів в режимі спеціальних товарних рибних господарств.

провести незалежну наукову експертизу режиму рибогосподарської експлуатації печенізького водосховища харківської області та науково-біологічного обґрунтування до нього.

відділу запобігання корупції держрибагентства провести аналіз діяльності посадових осіб харківського рибоохоронного патруля щодо наявності корупційної складової під час погодження режиму рибогосподарської експлуатації печенізького водосховища харківської області та змін і доповнень до нього.

10. Любительське (рекреаційне) рибальство

Перші змістовні роботи науковців, які були присвячені впливу любительського рибальства на стан рибних запасів, здійснені в СРСР впродовж 1960 – 1970-х років. Саме в ті часи активно відпрацьовувалась методологія визначення основних параметрів (*характеристик*) любительського рибальства на внутрішніх водоймах Радянського Союзу

Наприкінці 1970-х – на початку 1980-х рр. в Україні певні аспекти любительського рибальства вивчав Укррибгосп УРСР. Для вивчення деяких аспектів любительського рибальства державні інспекції рибоохорони користувалися методичними вказівками 1979 року. На жаль, ця методика досліджень мала загальний, спрямовуючий характер і не передбачала низки нюансів, пов'язаних насамперед з істотними відмінностями між умовами риболовлі на водоймах різного типу і різних регіонів та стрімкого розвитку любительського рибальства.

На початок 1990-х років серйозні наукові дослідження любительського рибальства як різновиду природокористування в Україні були майже припинені. Органи рибоохорони спорадично вели формальний облік кількості рибалок-любителів на водоймах та на їх окремих ділянках. Визначення часу перебування рибалок на водоймах (*бюджет часу*), аналіз їх спорядженості, екіпірування, технічного забезпечення, визначення кількісних та якісних характеристик уловів були поверховими, неточними, несистематичними. *У щорічних звітах регіональних облрибінспекцій дані про любительське рибальство не відображались.*

Тим не менше, громадськість брала участь у розробці перших в незалежній Україні Правил любительського і спортивного рибальства взамін застарілого зразка 1990 року. У 1998 році при Держкомрибгоспі України була створена робоча група з розробки нових Правил, до якої, крім працівників ДКРГУ, входили представники Українського товариства мисливців та рибалок (*УТМР*), науковців. У 1998 р. за подачею Держкомрибгоспу України Кабінет Міністрів України затвердив Порядок здійснення любительського і спортивного рибальства (*1998*), а нові Правила любительського і спортивного рибальства були затверджені у 1999 р.

Дослідження любительського рибальства наприкінці 1990-х – на початку 2000-х років добре вписувалися у світові тренди наукового інтересу до стрімкого зростання популярності «зеленого» туризму (зокрема водних видів активного відпочинку, риболовного туризму, рекреаційного рибальства).

Дослідники любительського рибальства неодноразово звертали увагу на необхідність комплексного дослідження різних аспектів цього виду природокористування: не лише рибогосподарського, але й екологічного, соціального та економічного, юридичного, з інтеграцією відповідних методів дослідження.

На жаль, на початку 2020-х років в Україні послідовні дослідження любительського рибальства проводилися тільки на Дніпровському (Запорізькому) та Каховському водосховищах в адміністративних межах Дніпропетровської та Запорізької областей. Спорадичні дослідження любительського рибальства реєструються на водоймах Вінниччини, Київщини та Харківщини, на прибережних акваторіях Чорного моря, але ці дослідження до сих пір залишаються розрізненими й неповними.

Рекреаційне рибальство розвивається в Україні бурхливо, має надпотужний туристичний потенціал і може стати прибутковою галуззю економіки країни. Але на сучасному етапі майже не досліджено вплив любительського рибальства на гідросистеми всіх дніпровських водосховищ, на великі ріки України (Дунай, Дністер, Південний Буг), на іхтіокомплекси Чорного та Азовського морів, не вивчено соціальні та економічні аспекти любительського рибальства як сучасного соціального явища, яке має потужний та різнобічний вплив на водні екосистеми. Не визначено навіть масштаби впливу цього виду антропічної (людської) діяльності на водні біоресурси України.

Однак науковий інтерес до любительського рибальства як різновиду рекреації та природокористування постійно зростає. Питання рекреаційного рибальства починають розглядати у закладах вищої освіти України. Показовим є поява у 2010-х роках у навчальних робочих планах закладів вищої освіти аграрного спрямування України обов'язкової дисципліни «Аматорське та спортивне рибальство» для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «Магістр».

У 2022 році в Інституті рибного господарства НААН України (м. Київ) разом з науковцями ДДАЕУ (м. Дніпро) розроблена «Методика

збору і обробки інформації з метою визначення стану любительського рибальства та обсягів вилучення водних біоресурсів рибалками-любителями на водоймах України» (під керівництвом проф. І. Ю. Бузевича). Планувалося, що таку методику використовували б усі науковці й рибоохоронні органи, які зобов'язані вести облік використання водних біоресурсів в Україні. Після попереднього розгляду методики на Громадській раді при Держрибагентстві (протокол № 5 від 16 червня 2022 р.), її розглянули на науково-промисловій раді Державного агентства меліорації та рибного господарства України.

Але в подальшому її затвердження до використання в практичній діяльності Держрибагентства не відбулося, тобто станом на 2024 р. облік любительського рибальства на рибогосподарських водоймах України органами рибоохорони проводиться не за затвердженою методологією. А це протирічить Завданню 1.1 "Стратегії розвитку галузі рибного господарства України на період до 2030 року".

Приведення нормативно-правового регулювання галузі у відповідність із законодавством ЄС та принципами Спільної політики щодо рибальства ЄС та ініціативи «Європейський зелений курс» (п. 3).

З прийняттям низки Законів України («Про аквакультуру», «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» та інших), різних законодавчих ініціатив (Кодексів, Указів, Розпоряджень тощо) багато положень Правил любительського та спортивного рибальства (1999) застаріли і перестали відповідати нормативним документам вищого рівня.

Фактично з 2010-х років тривали спроби громадськості підготувати зміни до існуючих Порядку здійснення любительського і спортивного рибальства (1998) та Правил любительського і спортивного рибальства (1999). У період 2003 – 2011 рр. здійснювалися неодноразові спроби покращення державного управління у сфері охорони водних біоресурсів, контролю їх використання, регулювання любительського рибальства.

Проекти Законів «Про рибне господарство та охорону водних живих ресурсів» № 3124 від 10.11.2003, «Про рибне господарство та регулювання рибальства» № 8133 від 09.09.2005, які крім інших розглядали також питання регулювання любительського рибальства в Україні, були відхилені.

У 2010 р. Указом Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» № 1085 від 09.12.2010 р. запроваджена адміністративна реформа, яка не змогла вирішити питання охорони водних біоресурсів та ефективного контролю їх використання.

У 2011 році прийнято Закон України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» № 3677-VI від 08.07.2011, у якому не розглядалися питання управління та регулювання любительського рибальства.

Проекти оновлених Правил розглядалися у 2013, 2015, 2018, 2019 роках, у тому числі й у складах робочих груп при Держрибагентстві. Наприклад, у 2018 р. відповідно до статті 27 Закону України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів», статті 17 Закону України «Про тваринний світ» громадськістю був підготовлений новий Порядок здійснення любительського рибальства. В цьому документі розглядалися два альтернативні способи досягнення встановлених цілей:

1. *Залишити існуючі норми впровадження любительського рибальства у водних об'єктах України.*

2. *Прийняти нову редакцію постанови Кабінету Міністрів України від 18 липня 1998 року № 1126.*

Прийняття нової редакції, на думку громадськості і науковців (Мухін, Новіцький 2019; Мухін, 2019, 2021), забезпечило б державний контроль за використанням водних біоресурсів при здійсненні любительського рибальства; раціональне використання та відтворення гідробіонтів шляхом забезпечення проведення суб'єктами господарювання обов'язкових біомеліоративних робіт на водних об'єктах, переданих у користування; можливість запобігати незаконному використанню гідробіонтів під час нелегальної організації любительського та спортивного рибальства як спеціального використання водних біоресурсів.

На жаль, у 2018 – на початку 2019 рр. просування нової редакції постанови Кабінету Міністрів України стосовно затвердження Порядку здійснення любительського і спортивного рибальства загальмувало, у тому числі при недостатній ініціативі Держрибагентства та Мінагрополітики.

Наприкінці 2019 р. громадськість у черговий раз підготувала новий варіант Правил любительського і спортивного рибальства, який широко обговорювався в соціальних мережах, розглядався на засіданнях дорадчих органів Державного агентства рибного господарства (*питання порядку денного громадської ради при ДАРГ*). 6 січня 2022 р. узгоджений проєкт Правил любительського і спортивного рибальства–2022 був розміщений для обговорення на головній сторінці ДАМРГ (https://darg.gov.ua/_proekt_nakazu_minagropolitiki_0_0_0_11721_1.html).

Проєкт наказу оприлюднено також на офіційному вебсайті Мінагрополітики України (www.minagro.gov.ua). Але затвердження наказу ані в Державному агентстві меліорації та рибного господарства, ані в Міністерстві аграрної політики України за місяць так і не відбулося. А 24 лютого 2022 ро\.. розпочалася російсько-українська війна...

Правила любительського та спортивного рибальства були затверджені наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України тільки 19 вересня 2022 року (*наказ № 700*), зареєстровані в Мін'юстиції України 16.11.2022 за № 1412/38748. Причому важлива роль затвердження Правил саме у 2022 р. належала саме громадськості, яка тримала справу розробки нових за 23 роки Правил під постійним контролем. Необхідно зазначити, що у 2023 р. Правила були піддані численним змінам і доповненням, що призвело навіть до зміни назви Правил – «Правила любительського рибальства».

На сьогодні питання щодо здійснення любительського і спортивного рибальства в Україні йдеться у Законах України:

«Про тваринний світ» (*№ 2894-III від 25.06.1999 р.*), «Про охорону навколишнього природного середовища» (*№ 1264-XII від 25.06.1999 р.*), «Про природно-заповідний фонд України» (*№ 2456-XII від 16.07.1992 р.*), «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» (*№3677-VI від 08.07.2011 р.*), а також в інших підзаконних актах:

✓ Водному кодексі України (*Постанова Верховної Ради № 214/95-ВР від 06.06.1995 р.*),

✓ Правилах любительського рибальства // Затверджені наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України 19.09.2022, № 700 (*Зареєстровані в Мін'юстиції України 16.11.2022 за №*

1412/38748)

Певні відсилки можна знайти у регіональних документах, наприклад, рішенні Дніпропетровської обласної ради від 21.10.2015 р. № 680-34/VI «Про Дніпропетровську обласну комплексну програму (стратегію) екологічної безпеки та запобігання змінам клімату на 2016–2025 роки» зі змінами і доповненнями.

Питаннями любительського і спортивного рибальства в Україні, його організацією опікується Державне агентство України з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм (Держрибагентство).

Згідно з проєктом Правил любительського та спортивного рибальства-2022 року, який був затверджений наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України 19.09.2022, № 700 зі змінами та доповненнями, «любительське рибальство, у тому числі спортивне рибальство та підводне полювання, що перевищує встановлені Правилами рибальства обсяги безоплатного добування (вилову) водних біоресурсів, здійснюється за плату та в порядку спеціального використання водних біоресурсів, встановленому постановою Кабінету Міністрів України № 992 від 25.11.2015. Спеціальне використання водних біоресурсів здійснюється користувачами водних біоресурсів на підставі дозволу на таке використання в рибогосподарських водних об'єктах (їх частинах)».

Планувалося, що дозволи на право здійснення любительського рибальства на засадах спеціального використання водних біоресурсів можуть бути видані органами рибоохорони. За видачу дозволів справляється плата, розмір якої розраховується Держрибагентством за узгодженням з Мінфіном.

Але такий підхід мав певні слабкі ланки:

- механізм нарахування платні за спеціальне використання водних біоресурсів, який базується на середньостатистичному добовому вилові за видами впродовж одного виходу на риболовлю (через відсутність єдиної методики збору подібної інформації).

- кошти, отримані як плата за ресурс, надходять до держбюджету, що унеможливорює компенсацію негативного впливу любительської ловлі на конкретно взятій водоймі або групі водойм пропорційно риболовному навантаженню на них.

Як вихід громадськими організаціями, у тому числі й

Громадською радою при Держрибагентстві, було запропоновано методологію застосування в любительському рибальстві електронного квитка рибалки, так званого «Е-квитка». Ця ідея отримала схвалення в Держрибагентстві, в 2022–2023 рр. була критично допрацьована і отримала певний подальший розвиток (*презентації ідеї «Е-квитка», круглі столи тощо*).

На жаль, станом на квітень 2024 року «Е-квиток» як частина системи частково платного рекреаційного рибальства не впроваджена у рибному господарстві України. Це порушує Стратегічну ціль 3 Стратегії розвитку галузі рибного господарства України на період до 2030 року «Створення умов для розвитку рекреаційного рибальства», яка передбачає *«створення системи частково платного рекреаційного рибальства, спрямованої на відтворення водних біоресурсів»* у 2023 році (завдання 3.1 Стратегії).

Висновки по розділу 10. Любительське (рекреаційне) рибальство:

1. Незважаючи на затвердження «Правил любительського та спортивного рибальства» наприкінці 2022 р. наказом Мінагрополітики, робота над Проектом Правил з боку Держрибагентства здійснювалася *повільно та неефективно*, що відобразилося на строках затвердження Правил, подальших змінах та їх доповненнях.

2. Впродовж 2022–2023 рр. Держрибагентство *не затвердило* до використання в практичній діяльності Держрибагентства «Методики збору і обробки інформації з метою визначення стану любительського рибальства та обсягів вилучення водних біоресурсів рибалками-любителями на водоймах України». Тобто станом на 2024 р. облік любительського рибальства на рибогосподарських водоймах України органами рибоохорони проводиться не за затвердженою методологією. А це протирічить Завданню 1.1 Стратегії розвитку галузі рибного господарства України на період до 2030 року «Приведення нормативно-правового регулювання галузі у відповідність із законодавством ЄС та принципами Спільної політики щодо рибальства ЄС та ініціативи «Європейський зелений курс»» (п. 3).

3. Держрибагентством впродовж 2022-2023 рр. *не впроваджений* у рибному господарстві України «Е-квиток» як частина системи частково платного рекреаційного рибальства. Це порушує Стратегічну

ціль 3 Стратегії розвитку галузі рибного господарства України на період до 2030 року «Створення умов для розвитку рекреаційного рибальства», яка передбачає «створення системи частково платного рекреаційного рибальства, спрямованої на відтворення водних біоресурсів» (завдання 3.1 Стратегії).

Пропозиції по розділу 10. Любительське (рекреаційне) рибальство:

1. Продовжити роботу над вдосконаленням "Правил любительського та спортивного рибальства".
2. Доопрацювати та затвердити *«Методику збору і обробки інформації з метою визначення стану любительського рибальства та обсягів вилучення водних біоресурсів рибалками-любителями на водоймах України»*.
3. Впровадити у рибному господарстві України «Е-квиток» як частину системи частково платного рекреаційного рибальства.

11. Наука

Держрибагентство для вирішення завдань, що перед ним стоять (Положення про Держрибагентство п. 31, 32, 35, 40, 49, 53, 55, 60, 61, 62, 62-9, 62-14, 63), повинно було забезпечити галузь рибного господарства України науково-технічною підтримкою.

✓ Напрямки наукового супроводження діяльності рибного господарства України:

✓ Комплексні рибогосподарські дослідження і розроблення довгострокового прогнозу розвитку промислу риби та інших водних біоресурсів у відкритих районах Світового океану та виключних (морських) економічних зонах іноземних країн.

✓ Дослідження водних біоресурсів з метою визначення обсягів їх можливого вилучення, розроблення рекомендацій з раціонального ведення промислу та охорони екосистем Азовського і Чорного морів, природних внутрішніх водойм та каскаду дніпровських водосховищ.

✓ Розроблення наукових основ управління рибальством, оптимального використання, збереження і відтворення водних біоресурсів на базі екосистемного підходу.

✓ Дослідно-конструкторські роботи із створення нових сіткоматеріалів, знарядь лову для океанічного і прибережного рибальства, створення екологічно чистих технологій вилову риби та інших гідробіонтів.

✓ Дослідження проблем розвитку морської та прісноводної аквакультури штучного відтворення і вирощування різних видів риб та інших водних біоресурсів, опрацювання рекомендацій, обґрунтувань та технологій їх культивування.

✓ Створення і поповнення інформаційної бази даних країни щодо водних біоресурсів, аквакультури та водного середовища.

✓ Розроблення екологічно безпечних ефективних методів профілактики хвороб риб та їх лікування.

✓ Створення високого генетичного потенціалу в рибництві шляхом проведення науково-дослідних і виробничо-експериментальних робіт із селекції та збереження генетичних ресурсів промислово цінних, рідкісних та зникаючих видів риб.

✓ Розроблення нових ресурсозберігаючих технологій і комплексів обладнання для переробки риби та інших водних

біоресурсів з метою їх раціонального використання.

- ✓ Проведення маркетингових досліджень, розроблення стратегії конкуренції, інтеграції та диверсифікації в рибному господарстві.

- ✓ Розроблення рекомендацій щодо шляхів розв'язання сучасних економічних та соціальних проблем рибної галузі.

- ✓ Сприяння розширенню сировинної бази для промислового рибальства у внутрішніх водоймах та виключній (морській) економічній зоні України шляхом науково обґрунтованого їх зариблення.

- ✓ Опрацювання інвестиційних проектів, планів розвитку та реструктуризації підприємств, проектно-конструкторської та проектно-кошторисної документації на будівництво, реконструкцію та технічне переоснащення рибогосподарських підприємств і об'єктів.

- ✓ Співробітництво з науково-дослідними, проектно-конструкторськими установами, організаціями, закладами інших країн і міжнародними організаціями у сфері раціонального та сталого використання водних біоресурсів на основі міжурядових і міжвідомчих договорів.

У 2023 р. на базі ДП "Інституту рибного господарства та екології моря" (ІРЕМ) та ДП Одеський центр "ПівденНІРО", які ліквідувалися, 17.10. 23 р. було створено Державну наукову установу *"Інститут рибного господарства, екології моря та океанографії"*.

Діяльність головної наукової установи Держрибагентства у 2023 р. Робоча група в рамках громадської експертизи не досліджувала.

Важливим елементом функціонування рибогосподарського комплексу України в минулому було Державне підприємство "Науковий селекційно-генетичний центр рибництва" (НСГЦР) *(дослідження та експериментальні розробки у сфері біотехнологій)*.

Центр окрім своєї наукової роботи координував роботу комерційних рибогосподарських підприємств - *"племінних репродукторів" (вирощування племінного рибопосадкового матеріалу для зариблення водойм по всій країні)*.

Головна робота НСГЦР полягала у формуванні державних племінних ремонтно-маточних стад промислових видів риб за рахунок придбання чистокровних порід *(рослиноїдних з Китаю і В'єтнаму, сигових, осетрових, лососевих зі США, Канади, Норвегії, Данії,*

Фінляндії, тощо), та виведенню нових високопродуктивних ліній, збереженні їх генофонду.

Держрибагентство, нажаль, відновленням роботи НСГЦР у 2022-2023 рр. *не займалося*, а тому і рибопосадковий матеріал в необхідній кількості для потреб галузі *не вирощувався*.

Взагалі не зрозуміло, чому на сайті Держрибагентства ДП "Науковий селекційно-генетичний центр рибництва" в переліку державних підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління Держрибагентства відсутній, а у Єдиному державному реєстрі записано, що НСГЦР - *не перебуває у процесі припинення діяльності?* Тобто він є діючим.

Що, Держрибагентство так опікувалося підтримкою галузевої науки, що загубило ціле наукове підприємство?

В результаті рибогосподарські та рибпромислові водойми в Україні у 2023 р. залишилися без зарибку (ДП "Ірклівський риборозплідник рослиноїдних риб" *був переданий Фонду Держмайна України у листопаді 2022 р. на приватизацію*).

Про яке покращення показників роботи галузі може вестися мова при такому відношенні галузевої влади до науки?

Висновки по розділу 11. Наука:

Держрибагентство у 2022-2023 рр. *не надавало* необхідної уваги галузевій науці. Причини: війна з РФ, недофінансування, реструктуризація галузі, а головне - цей напрямок діяльності галузі просто *не має* кому очолити в Держрибагентстві, забезпечити йому ідеологічну та практичну підтримку.

Пропозиції по розділу 11. Наука:

1. У переліку підприємств, установ і організацій, що належать до сфери управління Держрибагентства не має "Центрального науково-дослідного інституту економіки рибного господарства України" (ліквідований у 2008 р.), а матеріали наукових досліджень, який він проводив вже застаріли та залишилися в окупованому Севастополі. Тому, для забезпечення наукової підтримки майбутнього сталого розвитку рибного господарства України *доручити* Державній науковій установі "Інститут рибного господарства, екології моря та океанографії" створити необхідний науковий підрозділ і розпочати

розробку інноваційної моделі розвитку галузі рибного господарства та механізмів впровадження інноваційного менеджменту.

Напрямки діяльності наукового підрозділу:

- Інноваційні складові світової та української економіки.
- Міжнародна рибпромислова та рибогосподарська політика.
- Пошук стратегічних пріоритетів галузі.
- Постійний аналіз поточного стану та тенденції розвитку галузі.
- Актуалізація стратегії рибного господарства.
- Моделювання розвитку рибного господарства.
- Розробка інноваційних моделей розвитку галузі рибного господарства України.
- Вивчення зарубіжного досвіду впровадження інновацій: механізмів розвитку та гальмування.
- Інше.

2. З метою відновлення роботи ДП *"Науковий селекційно-генетичний центр рибництва"*, як важливої ланки галузі, особливо в період її підготовки до стрімкого сталого розвитку, підпорядкувати його Державній науковій установі *"Інститут рибного господарства, екології моря та океанографії"*.

12. Міжнародна діяльність

На виконання наказу Державного агентства меліорації та рибного господарства України від 7.02.2024 р. № 57 «Про проведення громадської експертизи Держрибагентства», а також відповідно до запиту Громадської ради при Державному агентстві України з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм від 31.01.2024 р. № 24/7 заступником начальника відділу міжнародного співробітництва Артемом Огородником надана інформація щодо підпункту 9.2 пункту 9 Заходів, пов'язаних з підготовкою матеріалів для проведення громадської експертизи діяльності Держрибагентства за 2022–2023 роки, затверджених наказом Державного агентства меліорації та рибного господарства України від 7.02.2024 р. № 57 «Про проведення громадської експертизи Держрибагентства» (далі – Інформація від відділу міжнародного співробітництва Держрибагентства).

Інформація надана у вигляді pdf-файлу на 5 сторінках.

У документі зазначається, що *«впродовж 2022–2023 рр. проводилася інтенсивна робота у напрямку залучення міжнародної технічної допомоги в рибогосподарський комплекс України... (с. 1)»*. В інформації від відділу міжнародного співробітництва Держрибагентства повідомляється про підготовку та реалізацію першого грантового циклу проекту ФАО *«Комплексне, конкурентоспроможне та економічно раціональне створення ланцюжків доданої вартості у сільському, рибному та лісовому господарствах» (с. 1)*, про запити аквафермерів *«на надання коштів для придбання автомобілів з рефрижератором, тракторів, контейнерів для перевезення живої риби, аераторів та супутнього обладнання, сонячних панелей і суміжного устаткування та фільтраційного обладнання» (с. 1)*.

На жаль, інформація від Держрибагентства не містить відомостей про загальний обсяг залучених грантових коштів від ФАО, про кількість використаних коштів на сільське та рибне господарство, про кількість аквафермерів, які отримали грантову допомогу. Відсутність таких відомостей утруднює загальну оцінку ефективності роботи Держрибагентства у цьому напрямку.

На с. 2 Інформації від відділу міжнародного співробітництва Держрибагентства зазначається про реалізацію ФАО (?) інших

проектів щодо підтримки рибної галузі України та подолання наслідків російської збройної агресії. Зокрема, йдеться про надання генераторів в 9 областях України, а також надання грошової допомоги рибалкам, що постраждали від підриву Каховської ГЕС.

Незрозумілим є питання участі Держрибагентства у роботі ФАО, не зазначені обсяги матеріальної допомоги рибалкам за участі Держрибагентства, надання генераторів.

Нижче, на с. 2 (*четвертий абзац*) наводиться позитивний приклад співпраці Держрибагентства з ФАО щодо закупівлі у 2023 р. бирок для маркування знарядь добування водних біоресурсів і подальшої передачі їх Держрибагентству у 2024 р.

Наведено приклад продуктивної співпраці Офісу ефективного регулювання (*BRDO*) з проектом Інституційної та політичної реформи дрібномасштабного сільського господарства (*IPRSA*) (с. 2) стосовно напрацювання низки законодавчих актів України. Але в Інформації наведено приклади нормативно-правових актів, які не стосуються міжнародної діяльності України в галузі рибного господарства.

Нижче наведено інформацію про закордонні навчальні візити представників Держрибагентства до м. Мадрид (*9–10 лютого 2023 р., Іспанія*), представників Мінагрополітики, Держрибагентства, установ рибного господарства та українського бізнесу до м. Брюссель (*15–16 червня 2023 р., Бельгія*) (с. 2–3) для вивчення передового досвіду.

Враховуючи, що ці події відбулися понад рік тому, необхідно було вказати, які цілі були досягнуті (*підписані договори, меморандуми, спільні публікації тощо*), чим вони були корисні державі Україні саме з огляду очних зустрічей з зарубіжними колегами і бізнесом (*не онлайн*).

Нижче наводиться приклад підписання Меморандуму між Держрибагентством, Міністерством цифрової трансформації України, Фондом «Євразія», Міжнародною благодійною організацією «Фонд Східна Європа» для виконання завдань, визначених "*Стратегією розвитку галузі рибного господарства України на період до 2030 року*", у тому числі запровадження Електронної системи для цифровізації процесів управління галуззю рибного господарства України (с. 3).

На жаль, докладно ознайомитися з текстом Меморандуму не представляється можливим. Меморандум відсутній на сайті

Держрибагентства у розділі «Міжнародно-правові акти» https://darg.gov.ua/_mizhnarodno_pravovi_akti_0_0_0_12916_1.html?search=%CC%E5%EC%EE%F0%E0%ED%E4%F3%EC, причому останній документ датується 2012 (!) роком. На нашу думку, надання такої інформації для експертів покращило розуміння загального рівня ефективності міжнародної діяльності Держрибагентства.

В Інформації від відділу міжнародного співробітництва Держрибагентства на с. 3-4 йдеться мова про співробітництво України з Генеральною комісією з питань рибальства в Середземномор'ї (ГКРС) і про узгодження надання Україні технічної допомоги в 2024 році за напрямками: впровадження морських охоронюваних районів (*шпрот, судак, хамса*), заходи з пом'якшення впливу на вразливі види, управління рибопромисловими потужностями, контроль (*спостереження за суднами, список ННН, бортовий журнал, Система дистанційного моніторингу*), аквакультура та подання даних.

46-ї сесія ГКРС відбулася 6–10 листопада 2023 року (*м. Спліт, Хорватія*) – понад півроку тому. Яка технічна допомога вже надана ГКРС Україні на момент надання Інформації? Чому у наданій інформації немає відомостей про звернення секретаріату ГКРС до Держрибагентства (*серпень 2023 р.*) щодо залучення України до наукового проекту з розвитку рекреаційного рибальства? Що зроблено у цьому напрямку за 7 місяців?

На с. 4 Інформації від відділу міжнародного співробітництва Держрибагентства зазначено, що у 2023 році ФАО в Україні проведено закупівлю кормів і проводяться заходи щодо їх розподілу між суб'єктами аквакультури. З наданої інформації незрозуміло, які кошти були залучені для купівлі кормів, які саме корми? Які результати цього розподілу серед аквакультурщиків, географія отримувачів (*масштаби підтримки аквакультури*)?

На с. 4 наводиться інформація про підписання між Держрибагентством та «Всесвітнім фондом дикої природи-Україна» (*WWF-Україна*) Меморандуму про взаєморозуміння та співпрацю. 18 жовтня 2023 року WWF-Україна спільно з Одеським осетринницьким комплексом здійснив на Одещині зариблення р. Дунай понад 2,5 тис. особинами осетрових видів риб. Для розуміння ефективності проведеного міжнародного заходу Держрибагентством необхідно було навести вартість зарибку і проведених заходів.

Нижче наведені відомості про сплату за Україну іншими країнами членських внесків за 2022, 2023 рр.

На с. 4 Інформації (*підпункт 12.9 пункту 12 заходів*) повідомляються дані щодо чисельності працівників відділу. Зазначено, що у першому півріччі 2022 р. штатна чисельність складає 5 працівників, фактична – 2; у другому півріччі 2022 р. фактична чисельність – 3 працівника. Така ж фактична чисельність залишається впродовж усього 2023 р.

Враховуючи важливість сучасних міжнародних взаємин Держрибагентства, інтенсифікацію роботи з отримання грантової допомоги від інших країн, імплементації низки нормативних міжнародних актів вважаємо, що фактична кількість співробітників відділу міжнародного співробітництва Держрибагентства є недостатньою для виконання поставлених перед державною установою завдань.

Крім цього, в Інформації, наданій робочій групі Громадської ради для проведення громадської експертизи відділом міжнародного співробітництва Держрибагентства, відсутні наступні відомості:

- про членство України в міжнародних організаціях, у тому числі CCAMLR та інших, про вилов морських водних біоресурсів, про сплату до місцевих бюджетів коштів за спеціальне використання ВБР (*інформація є у Звіті т.в.о. Голови Держрибагентства за 2022, 2023 рр.*);

- про здійснення державного нагляду (контролю) у галузі охорони, використання та відтворення водних біоресурсів у виключній (морській) економічній зоні України, у водах за межами юрисдикції України щодо рибальських суден, що плавають під Державним Прапором України, відповідно до міжнародних договорів України (*пп. 3 пункту 4 Положення про Держрибагентство*);

- про кількість виданих дозволів на імпорт та експорт зразків видів дикої фауни і флори, сертифікатів на реекспорт та інтродукцію з моря зазначених зразків, які є об'єктами регулювання Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення, в частині осетрових риб і виробленої з них продукції (*пп. 17 пункту 4 Положення про Держрибагентство*);

- про здійснення в межах повноважень, передбачених законом, підготовки пропозиції щодо укладення та денонсації договорів,

укладає міжнародні договори України міжвідомчого характеру, забезпечує виконання узятих Україною зобов'язань за міжнародними договорами з питань, що належать до компетенції Держрибагентства, представляє Україну в роботі міжнародних організацій у сфері рибного господарства (пп. 50 пункту 4 Положення про Держрибагентство);

- про забезпечення підготовки, перепідготовки, дипломування та сертифікації фахівців у сфері рибного господарства (крім членів екіпажів суден) згідно з вимогами міжнародних договорів України, інших нормативно-правових актів (пп. 54 пункту 4 Положення про Держрибагентство);

- про участь у розробленні і здійсненні заходів з нарощування експортного потенціалу рибної галузі, відновлення традиційних та освоєння нових ринків збуту продукції (пп. 59 пункту 4 Положення про Держрибагентство).

Немає в отриманій Інформації від відділу міжнародного співробітництва Держрибагентства відомостей про міжнародні заходи, спрямовані на активізацію євроінтеграційних процесів у галузі рибного господарства України:

- про участь Держрибагентства у навчальному візиті з питань розвитку двосторонніх відносин у сфері рибного господарства з Естонською Республікою (30 квітня – 5 травня 2023 року, м. Таллінн, <https://griml.com/psug2>);

- про участь української делегації у Конференції «Аквакультура як ключовий фактор сталої продовольчої безпеки – Україна, Молдова, Грузія» на запрошення Генерального директорату Європейської Комісії з морських справ та рибальства (<https://griml.com/XHAj9>, <https://griml.com/F6PGW>);

- про зустріч 23 червня 2023 заступника Міністра аграрної політики та продовольства України і т.в.о. Голови Держрибагентства з представниками Асоціації рибопереробників і торговців ЄС та Європейської федерації національних організацій імпортерів і експортерів риби (AIPCE-CEP) (<https://griml.com/LJvPX>);

- про розробку проекту Закону України «Про прийняття Україною Угоди про створення Генеральної комісії з рибальства у Середземномор'ї», який спрямований на забезпечення виконання положень статей 407, 408 та 409 Угоди про асоціацію між Україною

та ЄС;

- про перебіг забезпечення виконання Україною положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, зокрема її статей 295, 407 – 410 та 413, а також імплементацію в українське законодавство положень Регламентів ЄС.

Висновки по розділу 12. Міжнародна діяльність:

В результаті аналізу діяльності відділу міжнародного співробітництва Державного агентства України з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм у 2022, 2023 рр. отримані наступні висновки.

1. Громадській раді при Державному агентстві України з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм надана неповна інформація про діяльність відділу міжнародного співробітництва Держрибагентства. Це утруднює ефективне оцінювання роботи Держрибагентства у цьому напрямку за 2022–2023 рр.

2. Інформація про міжнародну діяльність, викладена на офіційному сайті Держрибагентства, розміщується непослідовно, на різних гілках, доступ до неї утруднений. Інформація у розділі «Міжнародно-правові акти» не оновлюється кілька років.

3. В Інформації, наданій робочій групі Громадської ради для проведення громадської експертизи відділом міжнародного співробітництва Держрибагентства, відсутні численні відомості про участь Держрибагентства в різних міжнародних заходах, що свідчить про недостатню увагу до важливості освітлення поточної діяльності Держрибагентства, її структурування, у тому числі й на власному сайті.

4. Фактична кількість співробітників відділу міжнародного співробітництва Держрибагентства (3 працівники) є недостатньою для виконання поставлених перед центральним органом виконавчої влади завдань, враховуючи важливість сучасних міжнародних взаємин Держрибагентства, інтенсифікацію роботи з отримання грантової допомоги від інших країн, імплементації низки нормативних міжнародних актів.

Пропозиції по розділу 12. Міжнародна діяльність:

1. *Покращити* роботу відділу міжнародного співробітництва Держрибагентства в напрямку максимально можливого освітлення

роботи на офіційному сайті Держрибагентства (*відомості про участь Держрибагентства в різних міжнародних заходах, поточної діяльності, її структурування, тощо*).

2. Доукомплектувати відділ міжнародного співробітництва Держрибагентства, збільшенням чисельності співробітників до 5 чоловік.

13. Інвестиційна привабливість підприємств галузі

Робота Держрибагентства у 2022-2023 рр. в напрямку підвищення інвестиційної привабливості підприємств галузі регламентувалася Законом України «Про інвестиційну діяльність» (18.09.1991 р. № 1560-XII), а для іноземного інвестора Законом України «Про режим іноземного інвестування» (19.03.1996 р. № 93/96-ВР).

В громадській експертизі аналіз інвестиційної привабливості підприємств галузі проводився по низці показників: індексу інвестиційної привабливості, податковим умовам, впливу судової системи на бізнес (особливо в СТРГ і аквакультури), настроїв рибпромислових і рибогосподарських підприємств, умов ведення промислу і вирощування риби під час війни, легкості ведення бізнесу в регіонах, по прогнозах бізнесу, впливу на бізнес влади усіх рівнів, "підтримки" підприємств галузі Держрибагентством, тощо.

До речі, у 2023 р. середній індекс інвестиційної привабливості усіх підприємств України у середньому дорівнювався 2,48 (з 5 можливих).

Середній індекс інвестиційної привабливості рибпромислових і рибогосподарських підприємств (в тому числі СТРГ) у 2023 рр. дорівнювався лише 0,25 (з 5 можливих). А це практична повна відсутність інвестиційної привабливості.

Ніхто не хоче і не буде вкладати "живі гроші" у "мертву галузь"! В даному випадку це стосується вже працюючих галузевих підприємств. В перспективі інвестори (вітчизняні та іноземні) зацікавлені в розвитку галузі після війни, але треба зазначити, що будь який розвиток рибного господарства України буде неможливим без забезпечення на законодавчому рівні усіх маркерів інвестиційної привабливості рибпромислових та рибогосподарських підприємств.

Немає інвестицій - не має будь якого, навіть найменшого розвитку галузі рибного господарства України!

Головне завдання Державного агентства України з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм під час війни з РФ та після її завершення - це *забезпечення* продовольчої безпеки та незалежності держави в секторі рибпродукції (максимально можливе на даний час), яке досягається:

1. Створенням у інвесторів (українських та іноземних)

позитивного уявлення про підприємства рибного господарства в які доцільно інвестувати за допомогою покращення конкретних показників інвестиційної привабливості.

2. *Створення умов (перш за все законодавчих), які забезпечуватиме інвестиційну привабливість рибогосподарських підприємств.*

3. *Створенням комфортних умов роботи на промислі, в СТРГ, в аквакультури.*

Формування інвестиційної привабливості підприємств галузі необхідно для забезпечення *нарощування* об'ємів виробництва, підвищення конкурентоспроможності та якості рибопродукції, *створення* умов для структурної перебудови підприємств, їх основних виробничих фондів, *створення* необхідної сировинної бази, *покращення* умов праці, тощо для забезпечення сталого розвитку рибогосподарських підприємств з одночасним вирішенням соціальних проблем та покращенням екологічної та природоохоронної складової виробництва.

Сталий, інтенсивний, довготривалий розвиток рибного господарства України можливий лише за умов забезпечення інвестиційної привабливості підприємств галузі, як сукупності чинників, аналіз яких вказуватиме інвесторам на бажаність вкладання коштів в той чи інший рибогосподарський об'єкт для гарантованого отримання відповідного прибутку.

Інвестиційна привабливість підприємств галузі, як узагальнена *характеристика* з позиції перспектив сталого розвитку, обсягу та можливостей збуту власної рибопродукції, ефективності використання активів та їх ліквідності, стану платоспроможності і фінансової стійкості, як *доцільність* вкладення в підприємство вільних фінансів, повинна стати для керівників підприємств рибного господарства основним фінансово-економічним орієнтиром при здійсненні їх господарської діяльності.

Основою формування інвестиційної привабливості підприємства повинно стати постійне визначення факторів опосередкованого впливу та факторів безпосереднього впливу підприємства на інвестиційну привабливість з відповідною класифікацією.

Держрибагентство повинно було розробити "*Методику визначення стану інвестиційної привабливості підприємств рибного господарства*

України" та підвищення його рейтингу.

Методика оцінювання інвестиційної привабливості підприємств рибного господарства повинна включати в собі поняття, абсолютні та порівняльні методи визначення привабливості підприємств як об'єктів інвестування та базуватися на вже прийнятих в Україні положень про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств та методик оцінки інвестиційної привабливості підприємств за допомогою яких формується узагальнений показник їх фінансового стану та інтегральна оцінка, як об'єктивний індикатор інвестиційної привабливості.

Треба зазначити, що інвестування та кредитування дрібних підприємств галузі практично *неможливо*. Це пов'язано з тим, що для інвесторів це дрібниці, які створюють зайві ризики, а для кредиторів майже відсутні високоліквідні застави для надання кредитів.

Тому громадськість і наголошує на тому, що аукціони (*які тільки розділяють підприємства галузі*) ніколи не забезпечать розвиток рибогосподарських і рибопромислових підприємств, ніколи не створять умови інвестиційної привабливості, тому це шлях в нікуди! Лише об'єднання підприємств галузі може зацікавити інвесторів і кредиторів.

Держрибагентство повинно було надавати в установленому порядку пропозиції, рекомендації, консультації підприємствам галузі з метою визначення стану інвестиційної привабливості кожного підприємства рибного господарства та підвищення його інвестиційного рейтингу.

Держрибагентство для зменшення наслідків дії ризиків, які постійно супроводжують діяльність підприємств галузі та які відштовхують інвесторів від прийняття позитивних рішень по інвестуванню підприємств галузі, повинно було розробити відповідний документ.

Стратегія подолання виявлених ризиків в цьому документі після аналізу інвестиційної привабливості підприємств повинно спрямовуватися на концентрацію зусиль у подоланні негативних наслідків від основних ризиків: системних (*політичних, екологічних, правових, інфляційних, законодавчих, інших*) та несистемних (*виробничих, фінансових, форс-мажорних, інших*).

У реальній ситуації, в умовах ринкової економіки, що постійно змінюється, виникатимуть нові непередбачені ризики, тому індивідуальний облік, аналіз і планування дій, які повинні

спрямовуватися на їх нівелювання, повинні стати основним елементом Програми сталого розвитку рибного господарства України.

Висновки по розділу 13. Інвестиційна привабливість підприємств галузі:

Нажаль, Держрибагентство у 2022-2023 рр питаннями підвищення інвестиційної привабливості підприємств галузі *не займалося*, про свідчить аналіз діяльності Держрибагентства, проведений в рамках громадської експертизи.

Держрибагентство також *мало би* у 2022-2023 рр. створити спеціальну постійно діючу Робочу групу по управлінню ризиками.

Нехтування питаннями підвищення інвестиційної привабливості підприємств галузі та ризиками, які їх супроводжують, вже приводить до масового *скорочення* чисельності рибопромислових підприємств, значного зменшення підприємств, які працюють по Режимх СТРГ, та підприємств аквакультури.

При цьому Держрибагентство розвалу галузі *не заважало*, а лише створювало умови для її повного занепаду.

Пропозиції по розділу 13. Інвестиційна привабливість підприємств галузі:

Держрибагентству:

- *Розпочати* масштабну роботу по забезпеченню умов для підвищення інвестиційної привабливості підприємств галузі (законодавство, розробка методики оцінки інвестиційної привабливості, її класифікація, визначення стану інвестиційної привабливості кожного підприємства рибного господарства та підвищення його інвестиційного рейтингу), як запоруки сталого розвитку галузі рибного господарства України.

- *Створити* спеціальну групу, яка на підставі динамічного та оперативного аналізу стану інвестиційної привабливості підприємств галузі повинна зайнятися розробкою пропозицій та рекомендацій щодо підвищення інвестиційної привабливості підприємств галузі, вносячи постійні зміни до "Плану нівелювання ризиків".

14. Робота основних підрозділів Держрибагентства

Громадська експертиза діяльності Держрибагентства за 2022-2023 рр. в частині ефективності роботи його основних підрозділів оцінювалася на підставі:

- відповідей (*матеріалів*), які надані керівництвом цих підрозділів на запитання Громадської ради при Держрибагентстві, сформульованих у Запиті на проведення громадської експертизи (*лист № 27/4 від 31.01.2024 р.*), щодо оцінки власної роботи, що вдалося, а що ні;

- власної (*суб'єктивної*) оцінки діяльності основних підрозділів та здатності вирішувати ними поточні питання, рішення яких вимагали реальні обставини;

- здатності керівників основних підрозділів Держрибагентства протидіяти вимогам керівництва Держрибагентства (*незаконним з точки зору держслужбовця*) при розробці тих чи інших документів, коли власні думки та погляди на вирішення проблем не співпадали з баченням керівництва (*ст. 9, п.6 Закону України про державну службу 10.12.2015 р. № 889-VIII*).

- бачення керівництва підрозділів щодо забезпечення умов сталого розвитку рибного господарства (*думки, плани, пропозиції, тощо*).

Штатна чисельність працівників Держрибагентства - 217.

Фактична чисельність працівників Держрибагентства - 148.

Витрати на утримання апарату Держрибагентства усього за 2022 р. - 66 786 803, 54 грн.

Витрати на утримання апарату Держрибагентства усього за 2023 р. - 65 268 570,55 грн.

Апарат Держрибагентства у 2022-2023 рр. був недоукомплектований (*у 2023 р. не було 69 працівників - 32%*). Таке значне зменшення працівників апарату, особливо по лінії Департаменту організації використання водних біоресурсів, аквакультури та наукового забезпечення, негативно впливало на якість роботи головного підрозділу Держрибагентства.

Громадська рада при Держрибагентстві у своєму Запиті на проведення громадської експертизи (*лист до Держрибагентства № 27/4 від 31.01.2024 р.*) просила основні підрозділи Держрибагентства надати:

1. інформацію про чисельність працівників підрозділу;

2. звіти про роботу за 2022 р. та 2023 р.;
3. заходи підрозділу щодо забезпечення сталого розвитку рибного господарства.

На перше і друге запитання відповіді були надані, хоча і в не в повному обсязі. Тому якісно оцінити роботу підрозділів *не має можливості*.

На третє питання жоден з основних підрозділів Держрибагентства відповідь не дав.

Бачення керівників підрозділів алгоритмів забезпечення сталого розвитку рибного господарства - є головними маркерами по яких потрібно судити про їх особисту здатність *усвідомлювати* масштаби проблем галузі та їх особисту здатність *розробляти* відповідні заходи по усуненню проблем на майбутнє.

Щодо перспектив сталого розвитку при проведенні експертизи, то тут Робоча група по проведенню громадської експертизи взагалі не отримала жодного документа.

Нажаль, Громадська рада при Держрибагентстві при проведенні громадської експертизи в межах обмежених можливостей і наданих їй повноважень, не може провести повноцінне дослідження *здатності* керівників підрозділів Держрибагентства виконувати свої функціональні обов'язки.

Не має можливості також оцінити здатність працівників основних підрозділів Держрибагентства відповідати вимогам до держслужбовців відповідно до Закону України "Про державну службу" (10.12.2015 р. № 889-VIII).

В той же час, організоване ігнорування відповідей на третє запитання Громадської ради при Держрибагентстві (*заходи підрозділу щодо забезпечення сталого розвитку рибного господарства*) свідчить лише про те, що усі підрозділи отримали відповідну (*неправомірну*) команду від керівництва.

Стаття 5. Закону України "Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів" (08.07.2011 р. № 3677-VI) наголошує, що завданням державної політики у галузі рибного господарства перш за все є забезпечення продовольчої безпеки держави (в секторі *рибопродукції*).

А що ж дійсно відбувається? Щорічне зменшення виробництва власної рибопродукції. У 2023 р. воно складало **<1 кг/людину за рік**,

що в 25 разів менше ніж мінімальна річна медично обгрунтована норма споживання рибопродукції. В той же час відповідальні працівники Держрибагентства не мають навіть уяви як спасати галузь рибного господарства України, тим більше забезпечити законодавчі умови для її сталого розвитку. *Як це розуміти? Чому вони тоді взагалі займають свої посади та отримують гроші від держбюджету під час війни з рф?*

У Запиті на проведення громадської експертизи Громадська рада при Держрибагентстві просила надати їй "План реформування галузі рибного господарства України" (який розпочався з серпня 2022 р., у разі наявності), а також інформацію про підстави його розробки (які регламентуючі документи).

Однак, Держрибагентство "План реформування галузі рибного господарства України" Робочій групі по проведенню громадської експертизи не надало. Чому? А тому, що його не має! Тоді як Держрибагентство проводило реформи у 2022-2023 рр? На підставі чого? Як такі речі оцінювати в рамках громадської експертизи?

Необхідно також відмітити, що при проведенні громадської експертизи представники структурних підрозділів Держрибагентства всупереч статті 5 "Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади", затвердженого Кабінетом Міністрів України від 05.11.2008 р. № 976. саботували надання необхідних для експертизи матеріалів, а саме:

- ✓ Не має відповідей на питання, які поставила громадськість.
- ✓ По наданих відповідях не можна об'єктивно судити про діяльність Держрибагентства за 2022-2023 рр.
- ✓ Багато відповідей не відповідають дійсності, особливо в частині пропозицій по законодавству та протидії корупції.
- ✓ Не має жодної відповіді на запитання відносно бачення майбутнього розвитку галузі рибного господарства України, тощо.

При цьому керівництво Держрибагентства ще намагалося змусити голову робочої групи по проведенню громадської експертизи не включати у відомість перелік претензій до представників Держрибагентства, які синхронно не відповідали на запитання, поставлені Держрибагентству в Запиті на проведення громадської експертизи.

Такий організований саботаж при проведенні громадської

експертизи свідчить про те що представникам Держрибагентства була дана відповідна *незаконна* команда.

Крім того, Держрибагентство листом від 10.04.2024 р. № 3-11.1-16/2109-24 (додаток № 1) намагалося втрутитися в процес проведення громадської експертизи (*тиснути на голову робочої групи*) з метою перешкоджання її проведенню, що також є прямим документальним доказом порушенням статті 5 "Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади", затвердженого Кабінетом Міністрів України від 05.11.2008 р. № 976.

Підготовка, перепідготовка, дипломування та сертифікація фахівців у сфері рибного господарства»

Робочою групою по проведенню громадської експертизи здійснений аналіз діяльності Держрибагентства з напрямів (*тем*) для підвищення кваліфікації державних службовців апарату та територіальних органів Держрибагентства за спеціальними професійними (*сертифікатними*) та короткостроковими програмами.

Відповідно до інформації, розміщеній на сайті Держрибагентства (https://darg.gov.ua/_pidvishchennja_kvalifikaciji_0_1072_menu_0_1.html), пріоритетні напрями (*теми*) підвищення кваліфікації за спеціальними професійними (сертифікатними) програмами підвищення кваліфікації розглядаються для категорій осіб:

- працівників, до функціональних обов'язків яких належать питання щодо охорони, використання та відтворення водних біоресурсів, регулювання рибальства;

- працівників, до функціональних обов'язків яких належать питання щодо меліорації земель та експлуатації державних водогосподарських об'єктів комплексного призначення, міжгосподарських зрошувальних і осушувальних систем;

- бухгалтерський облік в установах і організаціях державного сектору за національними стандартами (для державних службовців бухгалтерських служб);

- організація та проведення ефективних обговорень із зовнішніми стейкхолдерами з питань впровадження реформ (для державних службовців категорії «Б» і «В»).

Пріоритетними напрямами (*темами*) підвищення кваліфікації за спеціальними короткостроковими програмами підвищення кваліфікації

є:

- організація та здійснення державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог законодавства про використання та охорону земель;

- організація та здійснення державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог законодавства про охорону, використання і відтворення риби та інших водних біоресурсів;

- актуальні питання щодо реалізації державної політики у сфері охорони праці та цивільного захисту.

(https://darg.gov.ua/pidvishchennja_kvalifikaciji_0_1072_menu_0_1.html)

На цій гілці сайту немає будь-яких приєднаних файлів, відомостей про процедуру підвищення кваліфікації, уповноважені наукові підприємства, наказів про проведення таких заходів, результатів підвищення кваліфікації, зразків сертифікатів, відгуків/рецензій зовнішніх стейкхолдерів тощо .

Тому оцінити кадрову політику Держрибагентства, наявність чи ефективність підвищення кваліфікації державних службовців апарату та територіальних органів Держрибагентства у 2022–2023 рр. неможливо.

Робота територіальних підрозділів Держрибагентства по розробці Програм розвитку рибного господарства регіонів

Робоча група в рамках громадської експертизи провела аналіз Програм розвитку рибного господарства по регіонах України, які розроблялися територіальними підрозділами Держрибагентства для затвердження обласними радами на період 5-7 років.

Програми ґрунтувалися на затвердженій Кабінетом Міністрів України "Стратегії розвитку рибного господарства України на період до 2030 р." (02.05.2023 р. № 402-р).

Проаналізувавши Програми розвитку рибного господарства по декількох регіонах Робоча група дійшла висновку, що усі Програми розроблені без наукових досліджень, обґрунтувань, рекопенсацій, грошових оцінок, тому розраховувати на якість цих програм не можна.

Більш детальний аналіз по окремих питаннях проведемо на прикладі "Програми розвитку рибного господарства Миколаївської області на 2024-2028 рр." (типова для усіх областей України).

**Очікувані результати
виконання Програми розвитку рибного господарства
Миколаївської області на 2024-2028 рр.**

Таблиця 5

№ з/п	Показники	Прогнозовані результати виконання Програми (по роках)				
		2024	2025	2026	2027	2028
1	Обсяги вилову аборигенних видів риби при проведенні робіт із вселення водних біоресурсів (тонн)	137,6	146,4	156,1	165,8	291,3
2	Зменшення рівня браконьєрства (% до попереднього періоду)	5	10	12	15	15
3	Покращення кількісного та якісного складу іхтіофауни (% до попереднього періоду)	20	20	20	20	20
4	Збільшення частки виробництва аквакультури (% до попереднього періоду)	20	60	100	100	100
5	Збільшення рибалок-любителів (% до попереднього періоду)	10	15	15	20	20
6	Збільшення кількості рідкісних та зникаючих видів риби в т.ч. занесених до Червоної книги України (% до попереднього періоду)	5	5	5	5	5

1. Як можна до десятих тонн/рік прогнозувати вилов риби через рік після вселення зарибку)? Такого не може спрогнозувати ніхто. Це мало прогнозовані процеси, які залежать від багатьох чинників: суми градусо-днів вегетаційного періоду у конкретному році ($\pm 30\%$), якості самого рибопосадкового матеріалу, рибопродуктивності водойм, антропогенного навантаження на водойму, рівня ННН-рибальства, кількості риболовів-любителів, тощо.

2. Як можна прогнозувати до відсотка зменшення рівня ННН-рибальства (браконьєрства) на період до 5 років? Які заходи пропонує влада для запобігання цього негативного явища? Невідомо... Як показала практика збільшення фактів ННН-рибальства навіть у 2 рази може відбутися введенням змін до законів або нормативно-правових актів. І де ж будуть ваші зростаючі відсотки тоді?

3. Як може покращитися кількість і одночасно якість іхтіофауни за воєнний 2024 р.? Без вирощування якісного рибопосадкового матеріалу, значного покращення якості води, покращення екології? За рахунок чого? Цього в Програмі не має.

4. Збільшення частки виробництва аквакультури (від 20 до 100% за 3 роки)? За рахунок чого? Що ви змінили, щоб досягти таких величезних показників?

5. Збільшення рибалок-любителів в середньому на 5% на рік. Де ви їх будете брати під час війни і після неї? Вирощувати? Чи що? А навщо? Що, в Положенні про Держрибагентство прописано збільшувати кількість рибалок-любителів? Функція Держрибагентства - регулювання взаємовідносин між рибалками-любителями, владою, користувачами водних біоресурсів, орендарями водойм.

6. Збільшення кількості рідкісних та зникаючих видів риби, в т.ч. занесених до Червоної книги України на 5 % щорічно. Хто це писав? Хто це пропустив? Збільшення можливе лише через будівництво нових спеціалізованих рибовідтворювальних заводів. Відновити старі можна буде теоретично через 3–5 років після війни (при наявності відповідних інвестицій).

Програма написана в кабінеті і не має жодного відношення до реальності галузі рибного господарства регіону. Програма написана таким чином, щоб було що показати! Галочка і не більше. З неї сміються усі рибалки і не рибалки області.

Це okazaмилювання! І так у кожній області. Що робить Держрибагентство при цьому? Як воно збирається зупинити розвал галузі, не кажучи вже про розвиток, тим більше сталий?

Хто за це відповідь? Воєнні адміністрації не розуміються на цьому. У них своїх турбот вистачає. А чому ж Держрибагентство та його територіальні органи створюють лише видимість роботи? А може вони не здатні робити нічого корисного?

Висновки по розділу 14. Робота основних підрозділів Держрибагентства:

Нажаль, громадська експертиза в межах, знов таки своїх повноважень, не мала можливості провести "фотографування робочого дня" працівників основних підрозділів для об'єктивної оцінки *завантаженості* працівників основних підрозділів, *взаємодії* між собою, *формування* планів роботи на день, тиждень, місяць, квартал, рік, на перспективу та на способи контролю за виконанням цих планів.

Але, якщо судити по реальних результатах роботи галузі за 2022-

2023 рр., за яку вони відповідають, то можна з впевнено стверджувати, що керівні кадри основних підрозділів Держрибагентства не відповідають вимогам до держслужбовців їх рангу, а також не відповідають вимогам до профільних фахових спеціалістів, які повинні мати необхідну освіту.

У керівництва основних підрозділів та Держрибагентства взагалі *не має* бачення майбутнього, *не має програми* стабілізації прогресуючої стагнації галузі, *не має програми* забезпечення умов для її сталого розвитку.

Положення про Держрибагентство (затверджене постановою Кабінету Міністрів України 30.09.2015 р. № 895) визначає перелік основних завдань (69 пунктів) та регламентую організацію діяльності центрального органу виконавчої влади в галузі рибного господарства.

Однак, експерти по проведенню громадської експертизи, враховуючи надані відповіді на "Запит Громадської ради при Держрибагентстві..." прийшли до висновку, що в Держрибагентстві *не має* документу (або документ є, але по ньому ніхто не працює), який регламентує відповідальність конкретних підрозділів апарату за те чи інше завдання Держрибагентства.

Відсутність затвердженої наказом по Держрибагентству чіткої відповідальності середньої ланки управління Держрибагентством, створює умови для одноосібного *ручного* керування рибним господарством,, процвітання корупції та інших негативних явищ, які унеможливають будь який розвиток галузі. Інакше як пояснити повну *безініціативність* відповідальних працівників апарату, які виконують лише конкретні вказівки керівництва?

Програми розвитку рибного господарства по регіонах розроблені таким чином, що *не має* конкретики. Лише загальні слова. Працювати по таких програмах не можна. Як можна оцінювати в кінці реалізації програми ступень її виконання, коли *не має* кінцевих маркерів досягнення результатів?

"Стратегія розвитку рибного господарства України на період до 2030 р." (02.05.2023 р. № 402-р) теж не має показників, які повинні досягнути регіони за період до 2030 р. Так вади однієї програми унеможливають подальшу якісну розробку регіональних програм, а це означає розвиток рибного господарства залишиться лише на папері...

Пропозиції по розділу 14. Робота основних підрозділів Держрибагентства:

1. У зв'язку із систематичними кадровими проблемами Держрибагентства, пропонуємо переглянути структуру управління в бік скорочення кількості підрозділів, оптимізувати розподіл функціональних обов'язків та відповідальності між працівниками *(така оптимізація дозволить зменшити витрати коштів з держбюджету та скоротити штат)*.

2. Провести переатестацію працівників основних підрозділів Держрибагентства на відповідність займаних ними посад із галученням представників Громадської ради при Держрибагентстві з правом дорадчого голосу. Головним критерієм відбору працівників Держрибагентства повинно стати їх спроможність розробляти нову законодавчу і нормативно-правову базу.

3. Наказом Держрибагентства затвердити зони відповідальності департаментів, управлінь, відділів, секторів, згідно Положення про Держрибагентство.

4. Доопрацювати регіональні програми розвитку рибного господарства з підключенням до цього процесу усі регіональні інтелектуальні потужності. Доповнення та поправки до Програм відіслати на затвердження областними радам.

15. Проблеми галузі

Висновки і пропозиції по громадській експертизі діяльності Державного агентства України з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм, а також відповідність вимогам основних її завдань за період 2022-2023 рр. (згідно *Положення про Держрибагентство*) не матимуть дієвого впливу на покращення системи управління рибогосподарським комплексом країни без постановки діагнозу хвороб галузі (основних проблем), які заважають та навіть унеможливають її сталий розвиток.

Сама ж розбудова галузі рибного господарства України *неможлива* без розробки і затвердження основоположних (*доктринальних*) законів функціонування та перспективного розвитку.

Головні проблеми галузі:

Перша

Держава, яка від імені українського народу здійснює управління рибним господарством України на правах власника, *не виконує* свої основні функції, а саме не забезпечує галузь:

➤ *Необхідними законодавчими актами та нормативно-правовою базою* для комфортного функціонування рибогосподарських підприємств в різних політичних та економічних умовах, особливо в критичні воєнні періоди. *Держрибагентство* в умовах відсутності довгострокових, середньострокових та короткострокових цілей та завдань галузі, затверджених законами України, не може стабілізувати ситуацію і забезпечити необхідні умови для сталого розвитку галузі.

➤ *Необхідним фінансуванням.* Усі напрямки розвитку рибного господарства, робота органів рибоохорони, відновлення рибпромислового флоту, програм щодо відтворення водних біоресурсів, тощо фінансуються по остаточному принципу. Недофінансування державних рибовідтворювальних комплексів, обмеженість коштів на закупівлю рибопосадкового матеріалу з рибогосподарських підприємств що вирощують зарибок, в межах державних програм зариблення водойм України, а також коштів на перевезення зарибку до місць зариблення, *породили* багаторічну практику фальсифікацій результатів зариблення природних водойм з системою «відкатів». В той же час недостатнє зариблення природних водойм в останні 20 років, при постійному перелові рослинодних та

частикових риб, знизили показники промислової рибопродуктивності водойм до мінімальних позначок.

➤ *Усіма необхідними умовами інвестиційної привабливості рибогосподарських підприємств для іноземних і вітчизняних інвесторів, які б могли інвестувати значні кошти в сучасні високотехнологічні індустріальні рибні господарства, в модернізацію існуючих рибогосподарських підприємств аквакультури та марікультури, будівництво річного, морського та океанічного рибпромислового флоту, в підприємства рибопереробки, логістичну мережу галузі, тощо.*

Друга

Галузь рибного господарства України розглядається державою виключно як *бюджетоутворююча галузь*, яка повинна не вирощувати рибу і годувати населення України, а лише наповнювати її скарбницю (*держбюджет*), не розуміючи того, що людина, яка є рушійною силою та творцем матеріальних благ для країни, без забезпечення споживання необхідної кількості рибопродуктів (*медично-обґрунтована мінімальна норма споживання рибопродуктів 23,7 кг/рік*), не зможе на належному рівні виконувати необхідну роботу та підтримувати своє здоров'я (*Стаття 3. Конституції України*).

Держава повинна переглянути своє ставлення до галузі та до її рибопродукції, як до такої, яка в першу чергу повинна підтримувати здоров'я населення, а вже потім наповнювати державний бюджет.

Галузі рибного господарства України в умовах стагнації та поступового руйнування необхідна: *відміна аукціонів на вилов водних біоресурсів, зниження непосильної орендної плати за використання водойм і гідроспоруд, зниження податкового тиску, спрощення процедури підписання договорів, здійснення поточного кредитування рибогосподарських підприємств, фінансування будівництва рибпромислового флоту, нова (колективна) організація промислу на великих водоймах та багато іншого без чого її сталий розвиток буде неможливим.*

Без нарощування об'ємів виробництва вартість рибопродукції буде лише зростати!

Третя

На даний час роботу територіальних органів рибоохорони не можна назвати такою, яка відповідає усім вимогам їх власного Положення.

Хронічне недофінансування (*техніка, паливно-мастильні матеріали для автотранспорту і патрульних катерів, запчастини, спецодяг, оптика, тощо*) не дає можливості не тільки проводити регламентне патрулювання водойм, а й навіть контролювати ситуацію на суші, де розташовані підприємства, які використовують воду або скидають відпрацьовану брудну технологічну воду у рибогосподарські водойми.

Мінімальна зарплата інспекторів рибоохорони, які працюють в тяжких умовах (*вночі, в будь яку пору року і при будь якій погоді, з постійним ризиком озброєної конфронтації з порушниками закону*) та необхідність закуповувати паливно-мастильні матеріали, запчастини та інше, частіше за свої кошти, ніж за кошти держави, змушують їх постійно знаходити незаконні способи компенсації власних витрат (*ловити самим незаконно рибу, «кришувати» ННН-рибальство - браконьєрські бригади, збирати «данину» та інше*).

Такі кримінальні дії інспекторів дають змогу отримувати «легкі гроші», практично без будь якого контролю з боку держави.

Ситуація до сьогоднішнього дня ускладнювалась ще й тим, що інспектори рибоохорони працювали в умовах «фінансової піраміди», коли під загрозою негайного звільнення було необхідно щомісячно збирати немалі суми грошей з усіх користувачів водних біоресурсів та «організованих браконьєрів з ННН-рибальства» і відсилати їх "догори".

Інші проблеми галузі

Сфера управління:

✧ *Відсутність* ефективного державного управління водними ресурсами (*біоресурсами*), яке має відповідати демократичному устрою та ринкової економіки, з розмежуванням повноважень і відповідальності між органами місцевого самоврядування і центральними органами виконавчої влади в області використання водних ресурсів (*біоресурсів*), екологічного контролю виробництва, тощо.

✧ *Непрозорість та не відкритість* роботи більшості підрозділів Держрибагентства України, особливо органів рибоохорони.

✧ *Непрозорість* Держмайна України при процедурі передачі державного майна у власність та можливої зміни цільового призначення водойм.

✧ *Відсутність* ефективної системи державного нагляду (контролю) за підприємствами галузі.

✧ *Персонал територіальних органів рибоохорони має низьку мотивацію щодо виконання свої службових обов'язків. Необхідно оптимізувати розподіл повноважень, який дасть можливість зменшити чисельність персоналу територіальних органів рибоохорони без зниження якості роботи.*

✧ *Проблема незадовільного збору звітів щодо виробництва продукції аквакультури за формою № 1А - аквакультура (річна) та інших звітів. Суб'єкти аквакультури в більшості випадків свідомо чи несвідомо порушуючи норми законодавства щодо звітності, викривляють показники роботи галузі, унеможливаючи проведення фахового аналізу, маркетингових досліджень та іншого для прийняття відповідних адміністративних та виробничих рішень щодо покращення роботи галузі. Однією з причин такого відношення суб'єктів аквакультури до своїх обов'язків щодо звітності про виробничу діяльність - є відсутність у законодавстві засобів покарання порушників.*

Проблеми загального характеру:

✧ *Необхідність систематизації та максимально ефективної експлуатації залишків державного майна в галузі рибного господарства, яке використовується не належним чином і в більшості не за призначенням. В окремих випадках за допомогою штучно створених умов, деякі державні корупціонери навмисно доводили державні підприємства до банкрутства, що призвело до їх повного знищення або розкрадання. Результатами такої безпорадної політики є зникнення майже усього океанічного рибпромислового флоту, обласних рибокомбінатів, рибопереробних підприємств, комплексів з відтворення цінних та промислових видів риб, Державного підприємства «Техрибвод», «Селекційно-генетичного центру рибництва», тощо.*

✧ *Зношеність основних фондів та матеріально-технічної бази усіх без винятку підприємств галузі.*

✧ *Необхідність підвищення соціальної відповідальності та культури рибалки.*

✧ *Необхідність постійного проведення заходів щодо екологічного та природоохоронного виховання населення, особливо дітей.*

Дерегуляція рибного промислу:

➤ *Неефективність чинного принципу розподілу квот на вилов*

водних біоресурсів у внутрішніх та територіальних водах (на аукціонах), який гальмує розвиток промислу та веде до банкрутства традиційних рибогосподарських підприємств.

➤ *Складність* регуляторного процесу, який гальмує розвиток нових та роботу традиційних рибопромислових підприємств галузі.

➤ *Короткий термін* дії виділених квот (по результатах аукціонів - один рік) на вилов водних біоресурсів також стримує розвиток рибопромислових підприємств.

➤ *Відсутність* механізмів саморегуляції на рибопромислових ділянках, коли рибалки мали б законні права на регламентований вилов водних біоресурсів та були зацікавлені в підтримці сталої популяції промислових стад риб.

➤ *Необхідність* відміни санітарно-ветеринарних правил, коли усі рибалки на одній водоймі здають рибу на перевірку (на водоймах загальнодержавного значання це зона відповідальності самої держави, а не рибалок).

Аквакультура (основні проблеми):

➤ *Відсутність* єдиного державного екологічного моніторингу по всіх водоймах України, включаючи моніторинг шкідливих, забруднюючих підприємств на природоохоронних території та територій водозборів, з наданням необхідної інформації господарюючим об'єктам (до заключення договорів оренди та постійно в процесі експлуатації водойм).

➤ *Складність* процедури отримання в оренду земель водного фонду для риборозведення (особливо в умовах, коли оренду необхідно погоджувати з органами місцевого самоврядування).

➤ *Неможливість* на даний час приватизації або довгострокової оренди гідротехнічних споруд орендарями водних об'єктів, які мають довгострокові договори оренди водойм. (приватизація гідротехнічних споруд дасть можливість врегулювати використання активної складової частини водойми та збільшити інвестиційну привабливість рибницьких господарств). Суб'єкти аквакультури в разі приватизації будуть заохочені постійно підтримувати гідроспоруди у робочому стані.

➤ *Вартість* оренди земель водного фонду перевищує науково обґрунтовану її ціну для рибогосподарських підприємств (існуюча вартість унеможливорює рентабельне ведення

рибогосподарської діяльності, якщо дотримуватися податкового законодавства)

➤ *Складність взаємовідносин між усіма стейкхолдерами: власниками гідроспоруд, власниками земель водного фонду, територіальними громадами (іноді хазяїном однієї водойми є декілька територіальних громад), рибалками спортсменами та любителями, регіональними підрозділами, Агентства водного господарства України, як власниками води, ДП «Укрриба», як проміжною ланкою між Держмайном України та орендарем, тощо.*

➤ *Відсутність кредитування на пільгових умовах у вегетативний період рибогосподарських підприємств, унеможливорює закупівлю рибопосадкового матеріалу в необхідних об'ємах, проведення комплексу меліоративних робіт на водоймах (ваннування, внесення добрив, скошування жорсткої рослинності), біологічної меліорації водойм (формування полікультури з хижакими), проведення біологічної реабілітації водойм (альголізація водойм спеціальними високопродуктивними штамами мікрроводоростей), годування риби звичайними та повнораціонними комбікормами, максимально використовуючи рибопродуктивні можливості водойм (зараз ця ефективність в більшості випадків не перевищує 25-30 %).*

➤ *Відсутність можливості підприємств аквакультури, (у зв'язку з високими цінами) закуповувати рибоводний інвентар та обладнання, плавзасоби, спецодяг, очеретокосарки, сіткоматеріали, тощо. Таке положення значно ускладнює роботу підприємств аквакультури, суттєво знижуючи їх виробничі та економічні показники.*

➤ *Відсутність високоякісних рибних комбікормів (стартових, продукційних, лікувальних) вітчизняного виробництва за доступними цінами, стримує розвиток аквакультури. Ця проблема особливо відчувається там, де є можливість інтенсифікувати вирощування риби у водоймах з ущільненими посадками, в садкових і басейнових рибних господарствах, тощо.*

Україна, вирощуючи у великій кількості зернові культури, має величезний потенціал для вирощування риб. Лише з одного мільйона тонн зерна (а це всього 2 % від загального щорічного врожаю пшениці, ячменю, кукурудзи, проса) при кормовому коефіцієнті 4,

можна виростити 250 000 тонн коропа, піленгасу, линю та інших видів риб.

➤ *Відсутність* в Держрибагентстві єдиної технологічної системи управління аквакультурою: від формування ремонтно - маточних стад промислових видів риб, інкубації ікри, вирощування рибопосадкового матеріалу, управління виловом риби на всіх промислових ділянках, переміщенням риби, її збереженням, переробкою та реалізацією рибопродукції.

➤ *Відсутність* роботи державного Селекційного-генетичного племінного центру рибництва. Без формування державних та комерційних племінних ремонтно маточних стад промислових видів риб, з подальшою плановою повномасштабною інкубацією, вирощуванням мальку та рибопосадкового матеріалу, розвивати аквакультуру в Україні не можна!

➤ *Відсутність* організованої планової закупівлі риби в різні пори року живорибними і рибними базами, іншими оптовими покупцями, що робить підприємства аквакультури не рентабельними в силу того, що більшість рибогосподарських підприємств аквакультури вимушено реалізують свою рибу восени в кінці вегетативного сезону, коли риби багато і вона має мінімальну вартість.

➤ *Робота* переважної більшості рибогосподарських підприємств по екстенсивній технології вирощування риби, яка не використовує рибопродуктивні можливості водойм. Інтенсивне вирощування риби дозволить на тих самих водоймах отримувати в декілька разів більше риби ніж при екстенсивній технології.

➤ *Експлуатація* орендарями найбільш продуктивних і якісних водойм, не по призначенню, а з точки зору адміністративного ресурсу, для аматорського лову риби, відпочинку та інших власних потреб, абсолютно не піклуючись про необхідність максимально можливого використання обмеженого природного ресурсу держави. Ця ситуація набула в деяких регіонах загрозливого характеру, де орендарями водойм стали не рибоводи, які хочуть вирощувати рибу, а депутати всіх рівнів, керівники органів державної та місцевої влади, керівники силових відомств, організованої злочинності, тощо.

➤ *Необхідність* проведення спеціальних організаційних

заходив щодо створення усіх виробничих умов для заохочення більшості комерційних рибогосподарських підприємств працювати в єдиному технологічному просторі від створення і утримання ремонтно-маткового поголів'я промислових і цінних видів риб, інкубації ікри з них, виробництва рибопосадкового матеріалу, до вирощування, вилову переробки і реалізації готової рибопродукції.

- *Відсутність* Закону України "Про розвиток рибного господарства України на період до 2030 р."

- *Відсутність* механізму взяття в оренду частини водойми для здійснення аквакультури.

- *Зменшення* кількості спеціальних форм первинної документації для суб'єктів аквакультури.

- *Складність* процедури оформлення земельних ділянок під аквакультуру.

- *Значна вартість* ввізного мита на імпорتنі корми, яка повинна бути зменшена до нуля.

- *Відсутність* державної програми страхування підприємств аквакультури.

- *Відсутність* якісного племінного рибопосадкового матеріалу.

- *Необхідність* змінити методики розрахунку орендної плати

- Та багато іншого що стосується імпорту, експорту, мита, гармонізації законодавства з ЄС, навчання працівників аквакультури, тощо.

Індустріальні рибні господарства:

Розвиток індустріальних рибних господарств в Україні хоча і набув деяких зрушень, але він стримується деякими причинами об'єктивного характеру, а саме:

- *Собівартість* риби, яка вирощувалася в умовах Установок замкненого водопостачання (УЗВ), значно *вище* за рибу з відкритих водойм.

- *Асортимент* риб, які можна з прибутком вирощувати в УЗВ *обмежується* лише осетровими, камбальними, лососевими видами риб, а також ракоподібними (*креветка*). Найбільш прибутковим є вирощування осетрових видів риб на ікру. Але для цього необхідно при належній температурі, якості води, наявності відповідного якісного корму, вирощувати рибу не менш як 5-7

років, що без належного сталого фінансування, отримати якісну ікру в значних об'ємах не можна!

➤ *Реалізація чорної ікри на ринку України малоефективна і в наступні 10-15 років буде проблемною по ціні у зв'язку з низькою фінансовою спроможністю населення.*

➤ *Висока вартість електроенергії, яка унеможливорює розвиток індустріальних рибних господарств.*

В той же час основні міжнародні оптові покупці коштовної ікри виставляють низку вимог до якості ікри, режиму та об'ємів її постачання на ринки Європи, США, Канади, Японії та країн Перської затоки. Виконати ці умови дрібні українські рибогосподарські підприємства не можуть з об'єктивних причин, тому, що це під силу лише потужним індустріальним рибним господарствам, річний обіг коштів яких, повинен бути в десятки разів більше.

Хоча в Україні і є всі необхідні умови для розвитку цього сучасного високотехнологічного напрямку рибництва (*відносно низькі тарифи на електроенергію, розвинута промисловість, яка може виробляти основні вузли УЗВ, можливість формування ремонтно-маточного поголів'я осетрових видів риб, наявність висококваліфікованих кадрів та інше*), але без коштів серйозних іноземних та вітчизняних інвесторів, сталий розвиток індустріальних рибних господарств неможливий.

Марікультура:

✓ *Відсутність "Порядку надання на умовах оренди рибогосподарських об'єктів з морською водою та акваторії (водного простору) внутрішніх морських вод, територіального моря, виключної (морської) економічної зони України, а також земельних ділянок на узбережжі моря для розбудови рибогосподарських баз для цілей марікультури".*

✓ *Відсутність будь якої можливості комерційних рибогосподарських підприємств отримати дозвіл від Кабінету Міністрів України на організацію мариіосподарства на шельфових ділянках Азово-Чорноморського басейну, з відповідним відведенням ділянки моря, заток або відкритих лиманів, а також ділянки на березі моря в безпосередній близькості від виробничої ділянки моря для організації баз з причалами, холодильниками, складами, виробничими та господарськими приміщеннями. Прецеденту в*

Україні відносно надання дозволу на експлуатацію частин моря і для облаштування баз *ще не було...*

✓ *Відсутність* державного або комерційного заводу по вирощуванню рибопосадкового матеріалу для господарств марікультури, який би мав власні ремонтно-маткові стада промислових видів морських риб (*осетрових, камбальних, кефалевих, лососевих та інших видів*). Без цього заводу розвиток марікультури в Україні взагалі неможливий.

✓ *Відсутність* в Україні комбікормових заводів, які б виробляли спеціальні високоефективні рибні комбікорми, які можна використовувати при інтенсивній технології вирощування риби в умовах марікультури. Не має також і розвинутих спеціалізованих підприємств, які були б спроможні *вирощувати* живий корм для морських риб в личинковому та мальковому періоді (*особливо це стосується камбали калкан та осетрових риб*), вирощувати мікроводорості (*хлорелу, спіруліну, сценедесмус...*), тощо.

Промисел на внутрішніх водоймах, Азовському та Чорному морях:

✓ *Обмеженість* надійної та достовірної інформації щодо запасів водних біоресурсів та їх вилову в Азово-Чорноморському басейні та континентальних водоймах України.

✓ *Застарілість* рибопромислових суден як морально, так і фізична, що негативно впливає на економіку промислу.

✓ *Відсутність* розподілу між користувачами водних біоресурсів внутрішніх водойм «ділянок відповідальності», що значно погіршує ситуацію з порушниками законодавства і такими, що порушують режим тиші на воді, ННН-рибалками-браконьєрами, рибалками-любителями, відпочиваючими на воді, тощо.

✓ *Підвищення* вартості паливно-мастильних матеріалів, яка значно знижує рентабельність рибопромислових підприємств.

✓ *Відсутність* проведення на протязі багатьох років необхідних об'ємів планових регламентних робіт по меліорації водойм (*постановка нерестових гнізд для різних видів риб, розчищення нерестових ділянок від сміття, скошування зайвої рослинності, тощо*).

✓ *Відсутність* в більшості випадків сучасних рибоприймальних пунктів з необхідним обладнанням (*сортувальних столів, ваг, тари, холодильників, внутрішнього складського обладнання, льодогенераторів, підйомно-транспортного обладнання та іншого*) з можливістю

ветеринарного огляду всієї партії риб та можливості переробки риби, яка цього потребує.

✓ *Складність та неврегульованість* взаємовідносин між користувачами водних біоресурсів і Держрибагентством при отриманні квот на аукціонах, між територіальними органами рибоохорони в процесі промислової діяльності, а також відповідної звітності по результатах роботи.

✓ *Зменшення* в останні роки кількості риби та її видового складу в Азовському морі не дають рибпромисловим підприємствам можливостей для розвитку. В Азовському морі в промислових масштабах залишилися тільки бичок, тюлька і хамса. Піленгас, камбала та судак зустрічаються тепер лише в одиничних екземплярах. Зараз, у зв'язку з війною з РФ, Азовське море закрито для українських рибалок.

✓ *Порушення* режимів промислової експлуатації Азовського моря в частині добичі риби активними знаряддями лову по всій акваторії водойми, замість промислу на спеціальних відокремлених ділянках. Це призводить до того, що риби нема де нереститися і нагулювати вагу.

✓ *Створення* таких суб'єктів рибогосподарської діяльності, які б змогли організувати ефективну рибогосподарську експлуатацію крупних природних і штучних водойм країни на максимально можливому рівні (*відновлення природного ареалу водних біоресурсів з постійною його підтримкою, а також щорічне штучне оптимальне зариблення частиковими, рослиноїдними коропами, камбальними, кефалевими, осетровими та іншими видами промислових риб*). Це перш за все каскад Дніпровських водосховищ, крупні водосховища, лимани, озера, Азовське та Чорне моря.

✓ *Необхідність* створення на всіх водосховищах Дніпровського каскаду та інших крупних водоймах (*по визначенню науковими закладами Держрибагентства України і Міністерства екології та природних ресурсів України*) спеціальних природних рибних заказників (20-25% загальної території водойм) в яких буде постійно заборонено рибогосподарська експлуатація і любительський лов, окрім створення штучних умов для риборозведення і охорони водних біоресурсів.

Океанічне рибальство та відновлення рибпромислового флоту:

✓ *Зношеність* та моральне старіння рибпромислового флоту

України (за виключенням декількох суден, які працюють поза межами юрисдикції України).

✓ *Відсутність* в останні 25 років наукових досліджень з питань океанічного рибальства України та аналізу проблем, які стримують інвестиційну привабливість цього напрямку рибогосподарської діяльності.

✓ *Відсутність* реалізації методів політичного механізму підвищення інвестиційної привабливості океанічного рибальства України шляхом ратифікації регіональних конвенцій (*НЕАФК, НАФО, тощо*), та заключення двосторонніх міжурядових договорів і угод в області рибальства з низкою прибережних країн (*Канадою, Новою Зеландією, Чилі, Перу, ПАР, Анголою, Королівством Марокко та іншими*), що дозволить розширити доступ вітчизняних рибалок до біоресурсів Світового океану.

✓ *Відсутність* системної роботи держави щодо підвищення міжнародного статусу України, як рибпромислової держави і приєднання її до міжнародних рибпромислових організацій, а саме:

- *розробка* Порядку ведення промислової діяльності в різних по юридичному статусу водах;
- *створення* національної інспекційної системи для роботи в міжнародних водах у відповідності до міжнародних стандартів;
- *створення* системи статистичної звітності по результатах промислу;
- *розробка* системи моніторингу рибпромислових суден;
- *розробка* механізмів стимулювання інвестиційної привабливості океанічного рибальства;
- *внесення* змін до чинного законодавства, яке передбачає пільгове оподаткування;
- *гармонізація* нормативних документів до норм Європейського Союзу та інших Міжнародних стандартів якості;
- *створення* єдиної інформаційної системи океанічного рибальства.

✓ *Відсутність* підготовчих робіт щодо розробки концепції проектування та будівництва рибпромислового флоту України.

✓ *Руйнування* більшості суднобудівних заводів України, які вже не

в змозі без величезних фінансових капіталовкладень та виробничих зусиль в обмежені терміни організувати будівництво рибопромислового флоту по новітніх технологіях (*розраховувати можна лише на роботу суднобудівних заводів в режимі верфі з велико вузловим складанням суден, де корпуси рибопромислових суден будуватимуться заводами, а начинку завозитимуть з провідних заводів Кореї, Японії, Китаю, Канади, тощо.*

Без відновлення рибопромислового потенціалу океанічного рибальства України, забезпечити сталу продовольчу безпеку держави в секторі рибопродукції не можна!

Відновлення водних біоресурсів:

- *Відсутність* на даний час перспективної державної програми по відновленню водних біоресурсів України.
- *Відсутність* діючого Наукового селекційно-генетичного племінного центру рибництва, який організовував би всі роботи по формуванню ремонтно-маточних стад промислових риб та відновленню рибогосподарського потенціалу водойм України.
- *Корупція* в органах рибоохорони, яка фальсифікує результати зариблення в сторону збільшення, з метою отримання незаконних фінансових прибутків.

Господарювання на великих водоймах:

- *Відсутність* комплексу меліоративних заходів в останні роки на водоймах щодо облаштування нерестових гнізд для судаку, сому та інших видів промислових риб, що суттєво впливає на відновлення природного ареалу аборигенних і промислових видів риб а також значно знижує загальний рибопромисловий потенціал водойм.
- *Збільшення*, навіть в умовах скорочення роботи промислових підприємств, антропогенного навантаження на водойми (*ННН-рибальство - браконьєрство, забруднення стічними водами, систематичні перелови риб, господарська діяльність, наслідки агресивної війни РФ проти України, тощо*).
- *Відсутність* досвіду в організації об'єднань (*консорціумів*) рибопромислових і рибогосподарських підприємств, які разом могли б працювати по єдиному технологічному ланцюжку на великих водоймах України.
- *Складність* взаємодій між рибопромисловими підприємствами, які об'єднуються для сумісної роботи, з територіальними органами

рибоохорони, органами державної влади всіх рівнів, територіальними громадами, державними установами, підприємствами, які використовують воду для технологічних потреб, любительськими та спортивними рибалками, тощо.

Рибопереробка:

✓ *Застарілість та технологічна відсталість усіх рибопереробних підприємств України.*

✓ *Відсутність сучасних потужних рибопереробних підприємств, продукція яких може відповідати вимогам Міжнародних стандартів якості ISO 9001, ISO 22000, та інших і бути конкурентоспроможним експортним товаром.*

✓ *Відсутність стабільної, в необхідному об'ємі та асортименті рибної сировини в усі пори року. Саме цей чинник є головним гальмом розвитку рибопереробних підприємств.*

Логістика та торгівля рибопродуктами:

✓ *Відсутність в Україні розвиненої мережі живорибних і рибних баз, які б змогли рівномірно по місяцям року в максимально можливому асортименті забезпечувати роздрібну торгівельну мережу якісною рибопродукцією в усіх, навіть віддалених куточках України.*

✓ *Відсутність необхідної кількості сучасних спеціалізованих риботорговельних підприємств (рибних супермаркетів, спеціалізованих рибних магазинів, тощо), які б могли торгувати не тільки продуктами рибопереробки, а й охолодженою і живою рибою.*

✓ *Відсутність необхідної кількості спеціалізованого автотранспорту, оснащених необхідним кисневим обладнанням, для перевезення живої риби на далекі відстані.*

Якість рибопродукції:

✓ *Відсутність комплексу робіт, який має забезпечити належний контроль якості рибопродукції з боку держави на всіх ділянках від виробництва рибопродукції до кінцевої реалізації.*

✓ *Відсутність сертифікатів походження риби, без яких не можна визначити виробника, що значно підвищує ризики отримання неякісної рибопродукції.*

✓ *Відсутність в країні технології збереження рибопродукції в рідкому льоді, яка б значно підвищила якість рибопродукції зі значним терміном збереженням охолодженої риби (до 10-14 днів в рідкому льоді, замість 2-3 днів у лускатому льоді).*

Галузева наука:

✓ *Відсутність* належного фінансування галузевої науки значно обмежує проведення академічних і прикладних наукових досліджень, що в свою чергу суттєво знижує об'єм необхідної корисної інформації, яка потрібна керівництву Держрибагентства в прийнятті важливіших рішень по всіх питаннях розвитку рибного господарства.

✓ *Втрата* після анексії Криму провідних наукових закладів з їх величезним інформаційним потенціалом, які обслуговували галузь («ПівденНІРО» м. Керч, «ІНБЮМ» м. Севастополь, учбових закладів галузі).

✓ *Відсутність* наукового закладу, який би займався економічними питаннями, маркетинговими дослідженнями, вивчав пріоритетні напрямки розвитку рибного господарства, інноваціями, новими технологіями, тощо.

Протидія корупції:

✓ *Зростання* до останнього часу корупції в органах держрибоохорони. Це надзвичайно серйозна проблема, масштаби якої навіть важко уявити. Хоча нове керівництво Держрибагентства України офіційно припинило діяльність «фінансової піраміди» по збору коштів з користувачів водних біоресурсів, але це огидне явище викоринити ще не вдалося. Багаторічний досвід боротьби з корупцією в суспільстві свідчить про те, що коли корупція не відчуває на собі постійної масованої протидії, вона поступово оговтується і розростається, але вже в іншому витонченому вигляді, продовжуючи негативно впливати на правову і соціальну складову чесних працівників галузі, несе загрозу державі та її безпеці, знижує авторитету країни на міжнародному рівні, тощо.

✓ *Важкість* боротьби з корупцією в органах рибоохорони в умовах мінімальної зарплати інспекторів, тяжкої праці з постійними ризиками для здоров'я і навіть життя, мінімального фінансування роботи на фоні безмежних можливостей для власного збагачення.

✓ *Прояви* корупції в органах державної влади та управління. особливо при оформленні в оренду земель водного фонду для риборозведення.

✓ *Відсутність* будь якої розробленої спеціально для Держрибагентства концепції або антикорупційної програми, щодо заходів по боротьбі з корупцією та її непередбачуваними проявами.

✓ *Відсутність* дієвого контролю з боку громадськості за тіньовими діями відповідальних державних посадовців, що створює необхідні передумови для розвитку корупції.

Інвестиційна привабливість підприємств галузі:

✓ *Відсутність* сукупності об'єктивних і суб'єктивних характеристик об'єктів інвестування, які обумовлювали б їх потенційний платоспроможний попит на інвестиції в рибогосподарські, рибпромислові, рибопереробні, допоміжні підприємства, а також підприємства логістичної інфраструктури та оптово-роздрібної торгівлі рибопродуктами. Вартість підприємств галузі, у зв'язку з моральним та фізичним зношенням основних фондів, дуже низька, потребує не стільки ремонту, скільки повного оновлення матеріальної бази. Власники підприємств намагаються вижати максимум з існуючих потужностей, не маючи можливості в умовах відсутності значних об'ємів рибопродукції, розраховатися за нове обладнання, засоби виробництва, оборотні кошти, тощо.

✓ *Наявність* на даний час корумпованої кризової галузі, яка десятиліттями з різних об'єктивних та суб'єктивних причин знищувалася, яка без термінового втілення потужних антикризових заходів має практично нульові перспективи для розвитку, яка дотепер знаходиться у довгостроковій стагнації з мінімальними доходами і де усі її підприємства знаходяться на межі виживання або повної технічної та економічної руйнації. В такому вигляді *не має* ніякої інвестиційної привабливості галузі.

✓ *Відсутність* в останні десятиріччя політичних та економічних умов для надходження наростаючого з кожним роком інвестиційного потоку фінансів в розбудову рибного господарства, відновлення біологічного та рибогосподарського потенціалу природних і штучних водойм, втілення різноманітних інноваційних високоефективних технологій в різноманітні сфери галузі, розвитку фундаментальної та прикладної рибогосподарської науки на фоні постійного виховання молодих, перспективних, кваліфікованих кадрів, виховання екологічного світогляду населення (*особливо у дітей*), тощо.

✓ *Відсутність* необхідної прозорості в діях Держрибагентства, органів державної влади всіх рівнів, органів місцевого самоврядування, особливо при наданні в оренду земель водного фонду, гідроспоруд та іншого держмайна.

✓ *Відсутність* бажання крупних інвесторів мати справи з дрібними підприємствами галузі, які знаходяться в стадії стагнації і не в стійкому стані.

✓ *Відсутність* чіткого, зрозумілого, діючого законодавства в Україні, яке б забезпечувало гарантований захист інвестицій.

✓ *Наявність* в державі високої криміногенної напруги у зв'язку з війною з рф.

Дерегуляція галузі:

✓ *Наявність* корупційних норм та різноманітних протизаконних витончених схем *старого управління* галуззю, які є постійним важким тиском на рибогосподарські, рибпромислові та інші підприємства галузі при розробки будь якого нормативно-правового акту з боку держави.

✓ *Відсутність* на даний час в галузі дієвого дерегуляторного механізму та реальної боротьби з бюрократією чиновників, які в кожному регуляторному документі бачать свою власну вигоду.

✓ *Наявність* надмірного регулювання в усіх сферах функціонування галузі, особливо в сфері видачі органами виконавчої влади всіх рівнів різних дозвільних документів та наданні адміністративних послуг. *Держава та її чиновники повинні обслуговувати підприємців галузі, а не навпаки!*

✓ *Відсутність* постійної роботи саме по вдосконаленню регуляторних процесів в управлінні галуззю, а не бездумної дерегуляції. Така особиста позиція керівництва галузі повинна бути основана на тому, що усі виробничі процеси по вирощуванню і вилову риби відбуваються в природному водному середовищі (*безцінне багатство народу України*), має загальнодержавне значення і в той же час має крихке положення по відношенню до забруднення, ННН-рибальства та іншого антропогенного навантаження і тому потребує з боку держави постійного ретельного нагляду та розумної регуляції.

Любительське та спортивне рибальство (рекреація):

Любительське та спортивне рибальство не є частиною рибогосподарського комплексу держави. Однак, свою діяльність рибалки-любителі і спортсмени здійснюють на водних об'єктах – зони відповідного центрального органу виконавчої влади, тому регулювання взаємовідносин і регламенту діяльності на водоймах цих суб'єктів господарювання є відповідальною і важливою функцією

Держрибагентства. Проблеми в цій сфері:

✓ *Порушення Правил любительського рибальства по всіх пунктах більшістю рибалок, яке веде до систематичних переловів і недотриманні правил вилучення риб, які нижче мінімально допустимих розмірів, що призводить до значних збитків рибному господарству.*

✓ *Вилов дайверами взимку на ямах (без спеціальних дозволів територіальних органів рибоохорони, відповідно до п. 3.3. Наказу Голови Держкомрибгоспу № 19 від 15.02.99 р.) в місцях скупчення малорухливого промислового стада, старшовікових груп риб (в деяких природних водоймах маточні стада промисловий видів риб майже повністю знищені).*

✓ *Відсутність розмежування промислового, любительського та спортивного рибальства з чітким визначенням територій лову та Правилами рибальства на водоймі, що значно заважає роботі рибогосподарських і рибопромислових підприємств.*

✓ *Відсутність Рибальського квитка (посвідчення рибалки) позбавляє державу можливості:*

- *здачі іспитів рибалками на знання "Правил любительського рибальства;*

- *збору коштів за проходження навчання-інструктажу, «Рибальський квиток», та щорічних зборів за любительський та спортивний лов;*

- *розпорядження зібраними коштами на вселення водних біоресурсів (зарибку), у водойми загальнодержавного використання (при обов'язковому контролі громадськості).*

16. Прогнози

Основні напрямки:

1. Промисел океанічний.

Песимістичні прогнози. У разі відсутності роботи держави у напрямку відновлення океанічного рибпромислового флоту України, інша частина галузі рибного господарства (*промисел риби та інших водних біоресурсів в континентальних водоймах, в Азово-Чорноморському басейні, а також вирощування їх в аквакультурі, марікультурі, СТРГ*), враховуючи обмежені водні ресурси країни, **ніколи** не зможе забезпечити в повному об'ємі продовольчу безпеку і тим більше продовольчу незалежність України в секторі рибпродукції.

Оптимістичні прогнози. У разі прийняття Закону України "Про відновлення рибпромислового флоту України..." та проведення необхідного комплексу організаційно-адміністративних заходів, спрямованих на заохочення інвесторів (*закордонних та вітчизняних*) вкласти кошти у розбудову нового океанічного рибпромислового флоту України, держава **зможе** гарантовано на десятиліття забезпечити свою продовольчу безпеку і тим більше продовольчу незалежність України в секторі рибпродукції.

Боротьба на міжнародній арені за водні біоресурси Світового океану - це безальтернативний шлях до забезпечення народу України якісною рибпродукцією в необхідному об'ємі і асортименті.

1-А. Промисел Азово-Чорноморського басейну та континентальних водойм України.

Песимістичні прогнози. У разі продовження аукціонів на право спеціального використання водних біоресурсів у рибогосподарських водних об'єктах (*їх частинах*), відбудеться поступова втрата інтересу рибпромислових підприємств до видобутку водних біоресурсів на фоні зменшення рибпродуктивності водойм, продовження занепаду рибного промислу.

Оптимістичні прогнози. Відмова від аукціонів, об'єднання рибпромислових підприємств в асоціації (*консорціуми*) на великих водоймах, які працюватимуть по єдиному для цієї водойми Режиму СТРГ, сприятиме сталому розвитку рибного господарства України.

2. Аквакультура.

Песимістичні прогнози. У разі продовження дії Закону України "Про оцінку впливу на довкілля" (23 травня 2017 р. № 2059-VIII) (Стаття 3. п.3-2, абзац б) та ігнорування розробки необхідних для галузі законів України відбуватиметься стагнація розвитку нових господарств аквакультури і марікультури.

Оптимістичні прогнози. У разі усунення Статті 3. п.3-2, абзац б) Закону України "Про оцінку впливу на довкілля" (23 травня 2017 р. № 2059-VIII) та прийняття низки базових законів України (*дивись розділ Законодавство*), відбуватиметься розблокування перешкод на шляху розвитку нових господарств аквакультури та марікультури і як наслідок їх довготривалий швидкий розвиток.

2-А. Марікультура.

Песимістичні прогнози. У разі відсутності роботи держави у напрямку розвитку марікультури (*такої, яка дійсно необхідна для галузі*), очікувати хоча б незначні позитивні зрушення в цьому напрямку роботи галузі *не доводиться!* Причина - помідковий підхід до розробки нормативно-правової бази марікультури в Україні, який практично унеможлиблює не те, що розвиток, а навпаки банкрутуватиме рибогосподарські підприємства, які вирішили розвинути в напрямку марікультури.

Оптимістичні прогнози. Розробка державою пакету необхідних документів для здійснення марікультури, проведення відкритих тендерів на право експлуатації певних акваторій і ділянок суші для господарчих баз - єдиний шлях для сталого розвитку марікультури в Україні.

3. СТРГ.

Песимістичні прогнози. У разі продовження Держрибагентством політики нейтралітету або ще гірше відвертої підтримки позиції Офісу Генеральної прокуратури України по відношенню до СТРГ (*коли саме Держрибагентство є головним винуватцем у проблемі, яка виникла*), чекати розвитку цього важливішого, перспективного напрямку роботи галузі *марно!* Якщо не усунути існуючі законодавчі неузгодження в перспективі усі СТРГ припинуть своє існування.

Оптимістичні прогнози. У разі усунення існуючих законодавчих проблем в роботі СТРГ, можна розраховувати на поступовий розвиток цього напрямку роботи галузі.

Робота Держрибагентства по інших напрямках:

4. Відновлення водних біоресурсів

Песимістичні прогнози. У разі відсутності роботи держави у напрямку відновлення водних біоресурсів у природних рибогосподарських водоймах України, через декілька років відбуватиметься повна зміна іхтіофауни з оптимальної для конкретної водойми рибопромислової полікультури, на полікультуру водойми зі значним збільшенням в ній малоцінної смітної риби, що в свою чергу зробить ці водойми не рентабельними для експлуатації.

Причини припинення робіт по відновленню водних біоресурсів:

- *відсутність* державного фінансування;
- *продаж* через Фонд Держмайна України ДП "Іркліївський риборозплідник рослиноїдних риб";
- *зупинка* на невизначений термін роботи ДУ «Виробничо-експериментальний Дніпровський осетровий рибовідтворювальний завод ім. академіка С.Т. Артющика» та ДУ "Херсонський виробничо-експериментальний завод по розведенню молоді частикових риб";
- *відсутність* роботи Держрибагентства по заохоченню рибогосподарських підприємств аквакультури перейти на вирощування рибопосадкового матеріалу для зариблення природних рибогосподарських водойм України.

Оптимістичні прогнози. У разі швидкого усунення причин припинення робіт по відновленню водних біоресурсів та здійснення щорічного планового зариблення водойм, відбудеться значне, стійке збільшення товарних запасів промислової риби в рибогосподарських водоймах, що позитивно вплине на економічний стан рибопромислових підприємств та показники роботи галузі.

5. Прогнози інвестиційної привабливості підприємств галузі

Песимістичні прогнози. Відсутність цільоспрямованої роботи Держрибагентства в напрямку створення умов для підвищення інвестиційної привабливості підприємств галузі, усунення причин головних ризиків при розбудові галузі, приведе рано чи пізно до того, що підприємства не будуть відповідати критеріям інвестиційної привабливості. Коштів для стабілізації економіки підприємств та організації збільшення об'ємів власного виробництва рибопродукції -

не буде! А без інвестицій галузь рибного господарства України не зможе ні за яких обставин стати на шлях сталого розвитку!

Оптимістичні прогнози. Створення у інвесторів (українських та іноземних) позитивного уявлення про підприємства рибного господарства та створення комфортного законодавчого простору для ведення бізнесу на промислі, в СТРГ, аквакультури - це запорука надходження необхідних інвестицій в галузь, що в свою чергу гарантовано забезпечить позитивну динаміку її розвитку.

6. Рибопереробка, якість рибопродукції.

Песимістичні прогнози. Продовження Держрибагентством ігнорування питань якості рибопроукції рано чи пізно приведе до трагедії з масовими отруєннями неякісною рибопродукцією.

Оптимістичні прогнози. Планова організаційна робота Держрибагентства в напрямку забезпечення якості рибопродукції на всіх етапах виробництва *підвищить рівень безпеки* цього важливішого харчового продукту, але в ніякому разі не виключить можливості потрапляння до кінцевого споживача неякісного рибопродукту.

7. Протидія корупції.

Песимістичні прогнози. Продовження Держрибагентством ігнорування питань протидії корупції лише погіршить ситуацію з ННН-рибальством на водоймах, допустить у галузевому законодавстві статті, які сприятимуть процвітанню корупції, створить у працівників галузі стійке відчуття соціально-економічної несправедливості та зневіри у можливе процвітання рибного господарства України.

Оптимістичні прогнози. Планова організаційна робота Держрибагентства в напрямку протидії корупції на всіх рівнях галузевої влади створить стійкий бар'єр на шляху процвітання корупції та закладе необхідні передумови для нормальних (законних) взаємовідносин між всіма працівниками рибного господарства. України.

11. Наука

Песимістичні прогнози. Подальше недофінансування наукових установ зумовлятиме відставання фундаментальних і прикладних досліджень, вестиме до зменшення сировинної бази вітчизняного рибальства та погіршення стану рибогосподарських водойм, зниження рівня технологічної і технічної бази виробництва, що у свою чергу знизить конкурентоспроможність власної рибопродукції на світовому ринку з одночасним зниженням обсягів виробництва.

Крім того, недофінансування наукових досліджень сприятиме значному відтоку високопрофесійних наукових кадрів, а відповідно і втрати разом з ними всіх наукових і виробничих напрацювань.

Оптимістичні прогнози. Повноцінне фінансування наукових досліджень у галузі рибного господарства гарантовано матиме позитивний ефект для забезпечення продовольчої безпеки та незалежності України в секторі рибопродукції.

17. Підсумкова оцінка діяльності Держрибагентства та ефективність прийняття і виконання їм рішень, програм, реалізації владних повноважень

Галузь рибного господарства України на даний час знаходиться у стані зтяжної рецесії з ознаками швидкого незворотнього руйнування. В той же час керівництво Держрибагентства, не усвідомлюючи масштабів негативних проблем галузі рибного господарства України, у 2022-2023 рр. реалізовувало політику, яка не стримувала занепад галузі, не закладала основи майбутнього сталого розвитку, а навпаки, сприяла продовженню стагнації та падінню власного виробництва рибопродукції.

Плану виходу з кризи, затвердженого в якості програмного документу першочергових та подальших дій в галузі, керівництво Держрибагентства *не має*. В той же час приймалися закони та нормативно-правові акти, які громадськістю *не були погоджені*.

Про прийняття деяких законодавчих актів Громадська рада при Держрибагентстві взагалі протестувала всіма можливими засобами, і тим не менш вони були або прийняті, або будуть прийняті, незважаючи на усі попередження громадськості про їх негативні наслідки (законопроект № 7616 "Про внесення змін до деяких законодавчих актів", законопроект № 8119 "Про залучення інвестицій у розвиток галузі рибного господарства", та інші).

Така законотворчість Держрибагентства назавжди відлякує потенційних вітчизняних та іноземних інвесторів, без фінансів яких навіть мріяти про розвиток *не можна*..

Після аналізу сучасного стану галузі рибного господарства України та аналізу діяльності Держрибагентства за період 2022-2023 рр. в рамках громадської експертизи, Громадська рада при Держрибагентстві вважає, що діюче керівництво та керівні кадри головних підрозділів Держрибагентства не мають необхідного фаху для подолання викликів, з якими в останні роки зіткнулося рибне господарство України.

Крім того, Громадська рада при Держрибагентстві на протязі 2022-2023 рр. не бачила у працівників основних підрозділів Держрибагентства навіть натяку на бажання щось змінювати на краще. Ніякої ініціативи, креативності, пропозицій щодо забезпечення сталого

розвитку галузі.

Головне те, що не було і не має спротиву *"не правильним"* діям керівництва Держрибагентства, як того вимагає Закон України *"Про державну службу"* від 10.12.2015 № 889-VIII.

Працівники Держрибагентства беззаперечно виконують будь які вказівки керівництва, навіть ті, які наносять шкоду галузі, що в кінці кінців привело до жахливого положення, в якому галузь опинилася.

Провина лежить на всіх працівниках Держрибагентства, які безпосередньо керували галуззю всупереч п. 2 *"Положення про Держрибагентство"* (Держрибагентство повинно вносити на розгляд Міністру аграрної політики та продовольства пропозиції щодо забезпечення формування державної політики у сфері рибного господарства).

Затягування з модернізацією галузі рибного господарства України (реальною і такою, яка дійсно необхідна для галузі) може привести до стану, коли її відновлення вже буде вкрай важким і довготривалим.

Вихід рибного господарства України з глибокої рецесії буде неможливим, якщо Кабінетом Міністрів України не будуть призначені керівні кадри галузі (кризисні менеджери), які здатні в стислі терміни вирішити головні проблеми галузі рибного господарства України.

Підсумкові висновки:

Громадська рада при Держрибагентстві на підставі аналізу та обґрунтованої оцінки, яку надала Робоча група по проведенню громадської експертизи, визнає *діяльність* Держрибагентства та *ефективність* прийняття і виконання ним рішень, програм, реалізації владних повноважень (відповідно до *"Положення про Держрибагентство"* (пунктів 2, 3., 4.1-4.49, 4.51-53, 4.56-4.61, 4.66-4.69, 5 -12) за період 2022-2023 рр., як **незадовільну.**

Подальша робота Держрибагентства потребує суттєвого *корегування* вектору пропозицій, які вноситимуться Міністру аграрної політики та продовольства України щодо забезпечення формування державної політики у сфері рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання та відтворення водних біоресурсів, регулювання рибальства, продовольчого забезпечення, а також потребує *допомоги* Держрибагентству у здійсненні своїх повноважень.

18. Експертні пропозиції щодо розв'язання суспільно-значущих проблем та підвищення ефективності діяльності Держрибагентства

Кабінету Міністрів України

На підставі висновків громадської експертизи діяльності Держрибагентства за період 2022-2023 рр., Громадська рада при Держрибагентстві вважає за необхідне *запропонувати* Кабінету Міністрів України:

1. Призначити на посаду Голови Державного агентства України з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм профільного фахівця з відповідною освітою, який має позитивний досвід роботи на керівних посадах в галузі, має програму виходу галузі з кризи, а також який користується підтримкою громадськості та галузевих підприємств.

2. Нового Голову Держрибагентства призначити з урахуванням *рекомендації* громадськості, в першу чергу Громадської ради при Держрибагентстві.

3. Призначеному Голові Держрибагентства надати відповідні повноваження, які допоможуть йому в найближчі терміни *виправити* негативну тенденцію руйнації галузі та *вивести* її на позитивну доміную стрімкого довготривалого розвитку.

Держрибагентству (першочергові кроки):

1. *Створити* Робочу групу по розробці галузевого законодавства та нормативно-правової бази для нього.

2. *Створити* в рамках Робочої групи по розробці галузевого законодавства спеціальні підгрупи для розробки (в першу чергу) наступних законів та нормативно-правової бази для них:

- *"Кодекс меліорації, рибного господарства та продовольчих програм України"..*

- Закону України *"Про розвиток рибного господарства України на період до 2030 р."*.

- Закону України *"Про відновлення рибпромислового флоту України до 2030 р."*.

- Закону України *"Про відновлення осетрових видів риб у водоймах України"*.

3. *Створити* новий постійно діючий консультативно-дорадчий

орган - *"Експертну раду, яка має стати основним інформаційно-аналітичним центром розвитку галузі рибного господарства України"*.

Експертна рада" повинна складатися з відповідальних працівників Держрибагентства, фахівців галузі, вчених і не тільки галузових наукових закладів, громадськості (в тому числі членів Громадської ради при Держрибагентстві) тощо.

Експертна рада" (фаховий позаштатний колектив радників) повинна перш за все *розробити* першочергові кроки по стабілізації економічної ситуації в галузі і *намітити* заходи щодо зупинки падіння об'ємів рибопродукції власного виробництва та *створити* об'єктивні законодавчі умови для сталого розвитку рибного господарства України по всіх напрямках окремо (саме це і є її основним завданням).

Рішення *Експертної ради* носитимуть дорадчий та рекомендаційний характер і мають бути для Голови Держрибагентства основою (*орієнтиром*) при прийнятті відповідальних державних рішень.

4. *Провести* переатестацію відповідальних працівників Департаменту організації використання водних біоресурсів, аквакультури та наукового забезпечення Держрибагентства (*дивись розділ "Робота основних підрозділів Держрибагентства"*), а також начальників та їх заступників в територіальних Управліннях Державного агентства України з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм. До переатестації залучити представників Мінагрополітики, а також науковців галузових інститутів та членів Громадської ради при Держрибагентстві, які матимуть право дорадчого голосу.

Після оновлення керівного складу Держрибагентства здійснити реорганізацію структурних підрозділів Держрибагентства з метою підвищення ефективності їх роботи.

Для виконання Стратегічних цілей (*Стратегії...*) підібрати ефективний кадровий (*штатний*) склад підрозділів Держрибагентства.

Держрибагентству визначити відповідно до Стратегії розвитку рибного господарства до 2030 р. пріоритетні (*першочергові*) напрямки діяльності з врахуванням забезпечення продовольчої безпеки під час воєнного стану (*на найближчі 3 роки*).

5. З метою постійного вдосконалення роботи органу центральної виконавчої влади (*включаючи територіальні підрозділи*), на початку

кожного року проводити відомчу експертизу діяльності Держрибагентства за минулий рік, створивши спеціальну робочу групу із відповідальних представників Держрибагентства, членів Громадської ради при Держрибагентстві, галузевих наукових закладів. Відомча щорічна експертиза допоможе швидко та ефективно корегувати перспективні плани розбудови галузі.

Громадська рада при Держрибагентстві *сподівається*, що проведена нею громадська експертиза діяльності Держрибагентства за період 2022-2023 рр. та її експертні пропозиції:

- *враховуватимуться* Держрибагентством під час підготовки програм соціально-економічного розвитку, державних цільових та регіональних програм, формування бюджетів відповідного рівня, вирішення питань поточної діяльності;

- *допоможуть* галузевій владі закласти усі необхідні передумови для сталого розвитку галузі рибного господарства України.

Голова

Віктор СКАРЛАТ